

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMANA

CUPRINSUL

- Indatoririle duhovnicului după
Sfintele Canoane de *Prot. Nicodim Belea*
- Preoția — lucrare cercască —
sfaturi și indemnuri. Spicu-
ire după izvoare rusești. de *Pr. Pavel Grosu*
- Despre Sabat de *Pr. Lector At. Negoită*
- Caracterul social al Rugăciunii
Domnești de *Pr. Prof. Dumitru Belu*
- Cele patru Evanghelii, dovadă
pentru folosirea pâinii dosp-
pitate la Sfânta Euharistie . . . de *Diac. Prof. N. Nicolăescu*
- Este autentic Iocul din Fl. Jose-
phus despre Domnul Iisus
Hristos? de *Prof. Vasile Grecu*
- Noua ediție a Liturghierului
Românesc, în comparație cu
cele anterioare. Studiu com-
parativ de *Pr. Prof. Ene Brăniște*

9—10

SERIA II-a == NOEMVRIE — DECEMVRIE == ANUL III / 1951

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE UNIVERSITARE
DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ
APAR 10 NUMERE PE AN // ABONAMENTUL ANUAL 400 LEI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
STRADA ANTIM NR. 29 — BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinte:

I. P. S. JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Redactor responsabil:

P. C. Preot Dr. PETRU REZUȘ, profesor universitar.

Membri:

P. C. Preot Dr. N. NEAGA, Rectorul Institutului Teologic
Universitar din Sibiu

P. C. Preot Dr. LIVIU MUNTEANU, Rectorul Institutului Teologic
Universitar din Cluj.

P. C. Preot Dr. IOAN COMAN, profesor universitar.

P. C. Preot Dr. SPIRIDON CÂNDEA, profesor universitar.

P. C. Ierom. Dr. N. MLADIN, profesor universitar.

Secretar de redacție:

DI. AL. CERNA-RĂDULESCU, consilier de presă al Patriarhiei
Române.

COLABORATORI:

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți și Arhiepiscopi și Prea Sfinții Episcopi ;
Prea Cucernicii Profesori dela Institutele Teologice Universitare,
Studentii și Prea Cucernicii Preoți cursiști.

ÎNDATORIRILE DUHOVNICULUI DUPĂ SFINTELE CANOANE ¹⁾

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, știind slăbiciunea firii omenești, a lăsat în Biserica Sa cea sfântă și mijloacele necesare, Sfintele Taine, pentru ca prin ele să se ridice și să se sfințească toți cei ce cred în El.

Sfintele Taine constituie în chip obișnuit obiectul dogmaticii. Dar, totuși, ele având o importanță de regenerare morală pentru viața creștinului, pot fi considerate și cuprinse și ca mijloace eminente de o sănătoasă îndrumare pastorală.

Importanța Sfințelor Taine pentru viața intimă a credincioșilor este întreită. Mai întâi, prin ele, făptura omenească intră în relații nemijlocite cu Binele Suprem, cu Hristos. În al doilea rând, Sfintele Taine obligă pe credincios la o severitate cu sine însuși, la o viață morală tot mai sporită. Și, în al treilea rând, Sfintele Taine fac pe credincios să se pregătească serios în vederea primirii lor, îl fac să practice virtuțile și să iubească tot mai mult pe Dumnezeu, Cel ce se coboară la el prin Sfintele Taine. Deci prin marea lor importanță, Sfintele Taine cuprind întreaga viață spirituală a omului, dela naștere până la moarte. Unele îl nasc, altele îl hrănesc, altele îl cresc și altele îl întăresc ²⁾.

Dar nașterea, creșterea și întărirea omului în viața spirituală, nu se realizează fără luptă. Și uneori, creștinul, în lupta ce o duce, este înfrânt, căzând ostăteț fie în mâna unor păcate ușoare, fie în mâna păcatelor grele, de moarte. De pildă, Taina Sfântului Botez nu pune pe om în starea de perfecțiune și ca urmare a acestei stări, omul poate săvârși păcate și după primirea Botezului. «Dacă zicem că nu avem păcat — scrie Sfântul Evanghelist Ioan — ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi», — și «Dacă zicem că n'am păcătuit, îl facem mincinos (pe Hristos) și cuvântul Lui nu este întru noi» ³⁾.

Din marea Sa purtare de grijă față de situația în care se află membrii Bisericii după primirea botezului, Mântuitorul a așezat și Sfânta Taină a Spovedaniei sau Mărturisirii, ca mijloc de vindecare și iertare a tuturor păcatelor pe cari creștinul le-a săvârșit, cu condiția să le mărturisească, și căindu-se, să dovedească și să lupte pentru ca pe viitor să nu mai greșească.

1. Prelegere ținută la Cursurile de îndrumare misionară din Sibiu.

2. Cele 7 Taine își au fiecare specificul lor, din care reiese o regrupare a lor în trei categorii: a) *Tainele vieții spirituale*: Botezul, Mirungerea și Sf. Euharistie; b) *Tainele restabilirii sănătății sufletești și trupești*: Pocăința și Maslul; c) *Tainele speciale*: Preoția și Nunta. Este dela sine înțeles, că această distincțiune de categorii a Sfințelor Taine este relativă și din motive mai mult de tehnică, pentru că ele se întregesc și se condiționează unele pe altele.

3. I Ioan I. 8 și 10.

Sfintele Canoane au fost așezate pentru a tocni întreaga viață bisericească, dacă nu în toate amănunțele ei, măcar în cele mai importante probleme și acte ale organismului bisericesc.

Între acestea, se numără, ca un sector deosebit de important, acela al DUHOVNICIEI, sau al lucrării duhovnicești a mântuirii, care se concentrează în jurul marelui act al administrării Sfintei Taine a Pocăinței, prin mărturisire și deslegare, ca cele două aspecte principale ale Tainei, care în viața bisericească constituie cheia împărăției cerurilor, și de fapt așa și trebuie să fie considerată, pentrucă acest rost îl și îndeplinește.

În jurul Tainei Pocăinței se dă lupta «pentru a se lua cu asalt împărăția lui Dumnezeu». Taina aceasta poate și trebuie să fie privită ca stăpânind un imens câmp al vieții bisericești cu putere de iradiere pe întindere mare, și cu rază de acțiune considerabilă; dar ea poate fi privită și parțial, cu raportare la elementele care o constituie, ca părți ale unui act unic superior.

Astfel, Taina Pocăinței implică actul mărturisirii, apoi acela al deslegării și acela al epitimiei. Ea urmează să fie administrată de către Episcop, sau preotul duhovnic.

Duhovnicia, în sistemul organizat al puterii bisericești, ține de puterea judecătorească a Bisericii, putere care izvorăște din demnitatea împărătească a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Natura puterii juridice a Bisericii este deci de ordin divin, dela Intemeietorul său. El a zis: «Eu sunt calea, adevărul și viața»⁴). Adevărul l-a propovăduit prin chemarea Sa învățătoarească; calea mântuirii a deschis-o El neamului omenesc prin dregătoria Sa împărătească, deslegând pe cei încătușați de tirania diavolului, prin pogorîrea la iad; iar viața a asigurat-o neamului omenesc prin sângele Său, vărsat, ca arhiereu, pe Golgota.

Această întreită demnitate, cu toate slujirile ce decurg dintr'însa, a transmis-o Mântuitorul urmașilor Săi legiuîți: Apostoli, Episcopi și preoți, cărora le-a făgăduit a fi cu ei până la sfârșitul veacurilor. În virtutea acestei întreite puteri, preoțimea lui Hristos urmează calea, deslegând păcatele celor ce cu pocăință se apropie de dânsii; adevărul, propovăduindu-l prin amvon; viața, împărtaşind-o prin mijlocirea sfântului altar. Pastoralistul catolic apusean Cornelius Krieg ne arată, foarte plastic, cum aceste trei dregătorii preoțești se exteriorizează în întocmirea Bisericii prin amvon, pe care stă scris invizibil «eu sunt adevărul»; prin altar, pe care se află viața și prin scaunul mărturisirii pe care stă scris «Eu sunt calea»⁵.

Vom stărui numai asupra scaunului mărturisirii, în care preotul duhovnic își îndeplinește dregătoria sa duhovnicească, în scopul restabilirii raportului omului cu Dumnezeu, raport rupt de om prin păcat. Acesta este unicul și marele obiectiv al întregii duhovnicii. Dar ne vom opri mai întâi puțin, asupra săvârșitorului Tainei Spovedaniei, adică asupra duhovnicului, și în decesebi vom căuta să scoatem în evidență îndatoririle sale, la administrarea acestei Sf. Taine, așa cum rezultă ele din dispozițiunile pe care Sfinții Părinți le-au rânduit prin Canoane.

4. Ioan XIV, 6.

5. Cornelius Krieg. *Wissenschaft der speziellen Seelenführung*, Freiburg i. Br., I. Bd., 1907, p. 37.

1. PERSOANA DUHOVNICULUI.

După învățătura Bisericii Ortodoxe de Răsărit, săvârșitor al spovedaniei sau Tainei Pocăinței, este Episcopul și preotul, îndreptățiți la aceasta prin hirotonia lor în treapta respectivă. Mântuitorul nostru Iisus Hristos a dat puterea de a săvârși Taina Spovedaniei, Sfinților Apostoli ⁶⁾; iar aceștia au transmis-o urmașilor lor directi: Episcopii și preoții. Preotul trebuie să aibă hirotonie canonică, preoție lucrătoare, și darul duhovniciei, cu gramată arhierască.

Sfinții Părinți ai sinodului din Cartagina, prin canonul 7 și 43, precum și dumnezeieștile Pravile, cer și «Daltirie» preotului, ca să poată duhovnici. «Fiece preot — grăiește Pravila — carele va îndrăzni să primească gândurile și ispovedania, să-i ispoveduiască fără de carte ce se cheamă Daltirie, unul ca acela se canonește să se pedepsească multă vreme cu oprirea dela preoția lui, ca un călcător de dumnezeiești Pravile, pentrucă nu numai pre dânsul ce s'au pierdut, ci și câți s'au ispovedit la dânsul neispoveduiți sânt și câte au deslegat sau au legat neîndreptate sânt». Numai la cel bolnav de moarte poate merge, altfel 3 ani canon ⁷⁾. Fără carte de duhovnicie, preotul nu-și poate exercita rolul său de spiritual ⁸⁾.

Intr'adevăr, e cutremurătoare chemarea preotului duhovnic. Sfântul Ioan Hrisostom, impresionat de sacerdoțiul creștin, constată că deși preoții își îndeplinesc între oameni, pe pământ, slujba lor, ei sunt puși însă să grijească de bogățiile cerului. Asemenea putere n'a încredințat Dumnezeu «nici îngerilor și nici arhanghelilor». Căci «ceea ce fac preoții pe pământ aprobă Dumnezeu sus în ceruri. Stăpânul întărește judecata slugilor». Preoții au ajuns la o așa mare demnitate — zice Sf. Ioan Hrisostom — ca și cum ar fi mutați deja în ceruri». Căci lor le-a zis: «orice veți lega vor fi legate și orice veți deslega vor fi deslegate, iar nu îngerilor» ⁹⁾. Un mare suflet sfințit al Apusului spunea că «dacă dânsul ar întâlni un preot și un înger, ar saluta mai întâi pe preot și apoi pe înger, pentrucă îngerul este numai prietenul lui Dumnezeu, pe când preotul îi ține locul» ¹⁰⁾.

Preotului i se cer, deci, însușiri îngerești, posedând întregul catalog al virtuților și calităților stabilit de Sf. Apostol Pavel: «...bărbat al unei femei, treaz la minte, cuviincios, primitor de străini, îndemânatec să învețe pe alții; nebețiv, nedeprens să bată, ci blând, nesfadnic, neubitor de argint; bun chivernisitor în casa lui... și de biserica lui Dumnezeu... ¹¹⁾, nu grabnic la mânie... drept... cuvios... înfrânat...» ¹²⁾.

De aceea, toată cheia succesului unui duhovnic, în deslegarea și îndrumarea sufletelor pe calea mântuirii, constă în SFINȚENIA lui, în calitățile sale superioare. El trebuie să aibă «fapte bune și o sfințenie mai

6. Ioan XX, 22-23.

7. P.M.B., Glava 318, Indreptarea legii, Pravila lui Matei Basarab, Târgoviște, 1652; vezi și P.B.G., Pravila Biser., Govora, 1640, ed. Bujoreanu, p. 87.

8. P.M.B., Glava 404.

9. Sf. Ioan Hrisostom, *Despre Preoție*, Cartea III, 5, trad. rom. de Pr. Icon. Aristide N. Geamănu, Craiova, 1941, pp. 54-55.

10. Idem, *ibidem*, p. V.

11. I I Timotei III, 2-4.

12. Tit. I, 7-9.

aleasă... încă și de cât a preoților cu care viețuiește și dintre cari vrea să se aleagă», grăiesc instrucțiunile lui Nicodim Aghioritul¹³).

Iar dumnezeieștile Pravile caracterizează pe duhovnic ca pe unul «care iscodește lucrurile sufletești care le are omul și care sânt ascunse și nearătate»¹⁴). Și cum multe sunt cele ascunse în sufletul omului, scaunul mărturisirii este un mediu de respirație a atâtor păcate, și deci pretinde duhovnicului o moralitate excepțională, un caracter solid și o voință ce nu poate fi cu nimic înfrântă de dulcemișurile ispitelor. Căci lipsa forței de rezistență morală îl poate pune în mare primejdie. Păcatele ce le ascultă în scaunul mărturisirii se pot transforma în atâtea ispitiri, care îl pot amenința în chip serios¹⁵). Despre preotul duhovnic slab în virtute, zice Nicodim Aghioritul: «Tu nu vei putea să întorci pre păcătoși la tine, iar păcătoșii, dimpotrivă, pot să te întoarcă pe tine la dânsii; aceia pe tine la voia lor și nu tu pre aceia la voia ta»¹⁶). Duhovnicul care este plin de patimi, nu este în stare nici să canonească pe cel ce vine către dânsul, căci «la patimile care le are el, face pogorîre mare, iar la patimile care nu le are, face cuvincioasă muștrare»¹⁷). Pentru a preveni astfel de situații grave, Pravilele opresc pe preoții tineri de a sposedi, chiar dacă ar fi ei și călugări, sau chiar dacă «se țin în curăție». Nu pot primi femei la sposedanie decât numai după ce vor fi ajuns «întru bătrânețe și întru minte întregă și cu tocmeală bună...», «...că dracul cu muierile face război călugărilor și sfinților», spune Pravila¹⁸). Pe preoții desfrânați îi opresc cu desăvârșire atât canoanele cât și Pravilele, de a mai sluji lui Dumnezeu»¹⁹).

Dar pe lângă moralitate și sfințenie, preotul duhovnic mai trebuie să aibă și ȘTIINȚA NECESARĂ. Preotul să fie înțelept — zice Sf. Ioan Hrisostom — isteț la minte; căci nu este vrednic de preot acela care «pe lângă evlavie, n'ar avea și multă înțelepciune»²⁰). Sfântul Grigorie Teologul critică sever lipsa de pregătire științifică și de evlavie a multor preoți, care uneori erau filosofi numai până la brâu, adică pe jumătate²¹). Deci, preotul duhovnic trebuie să aibă «iscusința de Scriptura cea Veche și cea Nouă, de dogmele credinței..., iar mai vârtos și mai cu deadinsul, de toate canoanele cele Apostolești, Sobornicești și Părintești..., pentru ca să afle vreo doctorie cu care să poată să lungească viața cea vremelnică a vreunui bolnav»²²). Numai așa va ști cum «să vâneze pe ticăloșii păcătoși, de prin păduri și de prin codrii păcatului», accentuiază călugărul Nicodim dela muntele Athos. Intr'adevăr, modelarea sufletului omenesc după tipare divine, așa cum se cere preotului duhovnic, nu este un lucru ușor. Știința preotului îi slujește mai întâi pentru explorarea sufletului omenesc în cele mai intime cute ale sale, iar după ce i-a analizat sufletul se

13. *Carte foarte folositoare de suflet*, ed. VI, București, 1928, p. 7.

14. *P.M.B.*, Glava 319.

15. Preotul Petre Vintilescu, *Sposedania și Duhovnicia*, București, 1939, p. 49.

16. *C.F.S.*, ed. cit., p. 10.

17. *Idem*, *ibidem*, p. 10.

18. *P.B.G.*, cap. 12.

19. *P.B.G.*, cap. 15; vezi și *P.M.B.*, glava 79.

20. Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, III, 12; III, 15.

21. Sf. Grigorie de Nazianz, *Despre jugă*, trad. rom. de Pr. N. Donos, Huși, 1931, pp. 75-77.

22. *C.F.S.*, p. 11.

cere ca, «cu socotință și destoinicie să-l ușureze pre acela cu învățatură»²³). Considerând după cuviință spusele Sf. Grigorie Teologul, care zice că omul este cea mai ciudată ființă și mai greu de educat dintre toate viețuitoarele de pe pământ, greutatea purtării scaunului mărturisirii devine și mai accentuată, reclamând cel mai înalt tact și răbdare și știință, în cercetarea sufletului omenesc complex și întortochiat.

De sigur, Spovedania în esența ei este o Taină, a Bisericii. Inșă ea este în același timp și o «instituție de pedagogie divină, prin care se poate cârmui sufletul prin resorturile sale cele mai adânci, în direcția unei educații în sens creștin», cum afirmă un distins pastoralist al nostru²⁴). Dacă pastoratia, prin definiția ei mai largă, este o «artă», cum o definește Sf. Grigorie Teologul, apoi toată această artă a preotului se concentrează în slujba sa duhovnicească, despre care ne învață și Pravilele²⁵). La spovedanie, credinciosul nu apare incidental. El vine din necesitate, ca un bolnav la medic. Vine să tragă un folos. De aceea nici odată n'are sufletul mai deschis ca acum, nici odată omul nu este mai receptiv ca acum. Frământările sale și lupta cumplită pe care o încearcă omul, în sufletul său, când se sbate între păcat și virtute, sunt de așa natură, încât nu le poate pune nimeni capăt, decât duhovnicul. El apare aici în scaunul spovedaniei nu numai ca omul lui Dumnezeu în fața penitentului, dar și ca prietenul sincer, trimis lui de Dumnezeu, să-i ușureze sufletul. Spovedania ia, deci, caracterul unei adevărate «asistențe pastorale»²⁶), de îndrumare individuală, sistematică, care reclamă multă știință și experiență. Căci de multe ori scaunul mărturisirii te învață, el însuși, despre el.

Știința preotului duhovnic, numai îngemănată cu o experiență bogată, câștigată în ani grei și lungi, îmbracă pe preot cu suma aptitudinilor necesare pentru duhovnicie. Din pricina aceasta și din alte pricini, Pravilele poruncesc ca «preotul tânăr nici într'un chip să nu cuteze a primi niciun suflet către ispovedire»²⁷). Importanța scaunului mărturisirii determină pe Sf. Vasile cel Mare²⁸), și pe Sf. Ioan Scărarul²⁹) să recomande a se căuta cel mai iscusit duhovnic și a nu schimba duhovnicul³⁰), fără un motiv, căci este păcat. Numai dacă duhovnicul ne informează despre insuficiența lui, ne putem adresa altuia³¹). In ceea ce privește deosebirea între preotul duhovnic de mir și călugărul duhovnic, sfințele Canoane și dumnezeieștile Pravile îi privesc cu egală importanță și de o egală valoare³²), dând chiar anatemei³³) pe aceia cari ar ocoli să se lase cuminecați de un preot legiuit căsătorit, preferând pe altcineva. Dar și unul și altul, oricare ar fi starea și vârsta sa, trebuie să se spovedească el, mai întâi, cât mai des, căci «tuturor trebuie să ne pocăim — zice Pra-

23. P.B.G., cap. 13.

24. Pr. Petre Vintilescu, *Spovedania...*, p. 5.

25. P.M.B., Glava 324 și 327; P.B.G., cap. 11-13.

26. Pr. P. Vintilescu, *Spovedania...*, p. 5; vezi și «Studii Teologice», an. I, 1949, pp. 696-697.

27. P.M.B., Glava 319; Preotul duhovnic trebuie să fie mai mare de 40 ani.

28. Migne, P. G., Tom. XXXI, col. 1236 A., răspuns la întrebarea 229.

29. Migne, P. G., Tom. LXXXVIII, col. 680 D, Scara, treapta IV.

30. Idem, *ibidem*, col. 681 B.

31. Idem, *ibidem*, col. 709 C și D.

32. P.M.B., Glava 319.

33. P.M.B., Glava 73 și Sinod. Gangra, can. 4.

vila — Arhieri, Episcopi, Popi, Călugări..., nici unul să nu fugă de pocanie și dela ispovedanie, pentru că toți greșim»³⁴).

Preotul duhovnic este, deci, cel dintâi chemat a se spovedi cât mai des, căci nu poate orb pe orb să povățuiască. «Sufletul preotului trebuie să fie mai curat decât înseși razele soarelui, pentru ca Duhul Sfânt nicio-dată să nu-l lase nelocuit»³⁵). Teognost, scriitor bisericesc din veacul al IX-lea, din Constantinopol, sfătuieste pe preot, zicând: «sârguiește-te să rămâi nepătat în treapta în care ai fost chemat, prin toată virtutea și curăția»³⁶). «Povățuirile» din Liturghier, pun accentul pe același lucru, când stabilesc că «preotul este dator a fi curat, precum cu sufletul așa și cu trupul»³⁷), adică dator este a se mărturisi și a se păstra neîntinat»³⁸).

Teologia mai nouă încă pune accent puternic pe evlavia și știința preotului duhovnic. «Ignoranța — zice un Apusean — este pentru preot mai de temut chiar și decât păcatul... Știința și evlavia sunt cei doi ochi duhovnicești ai preotului; și care dintre preoți ar vrea să fie orb, sau chiar și numai chior?»³⁹).

Iată de ce preotul duhovnic este nevoit și i se cere chiar, să fie mereu în contact cu cartea, având în același timp sufletul mereu curat.

2. SPOVEDANIA.

Nu numai preotul trebuie să se mărturisească des, și să fie cu sufletul mereu curat, ci el trebuie să cheme pe păstoriții săi cât mai des la spovedanie, căci pocăința trebuie să se facă în cursul întregii vieți, — zice Sf. Vasilie cel Mare, în Regulele sale⁴⁰).

Potrivit «Mărturisirii Ortodoxe» — răspuns la întrebarea 112 — Pocăința, a cincia Taină, se cuprinde în o durere a inimii pentru păcatele ce a făcut omul, apoi în defăimarea (mărturisirea) lor înaintea preotului, cu gândul hotărât de a-și îndrepta viața sa pe viitor, și cu dorința de a îndeplini orice canon dat de duhovnicul lui. Această Taină — continuă «Mărturisirea Ortodoxă» — are tărie și primește puterea sa, când preotul dă deslegare păcatelor, după rânduiala și obiceiul Bisericii. Căci atunci celui ce dobândește iertarea, i se iartă în același timp de Dumnezeu, prin preot, toate păcatele, după cuvântul lui Hristos, care zice: «Luați Duh Sfânt. Căroră veți ierta păcatele, se vor ierta lor, și căroră le veți ținea, vor fi ținute» (Ioan XX, 22-23)⁴¹).

Prin urmare, mărturisirea păcatelor de către creștinul care se pocăiește, trebuie făcută înaintea preotului duhovnic, fiindcă numai prin deslegarea dela preotul duhovnic primește cel ce se pocăiește, deslegarea sau iertarea păcatelor sale și dela Dumnezeu.

34. P.M.B., Glava 321.

35. Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, VI, 2.

36. *Filocalia*, vol. IV, trad. rom. de Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1948, p. 255.

37. *Dumnezeieștile Liturghii*, edit. Inst. Biblic, București, 1950, p. 373.

38. *Idem*, p. 72, 364-365.

39. Josef Sellmair, *Der Priester in der Welt*, Regensburg, 1939, p. 53.

40. *Regulele Sf. Vasiliei cel Mare*, în trad. rom.: «Vechile rânduieli ale vieții monahale», 1929, p. 518.

41. *Mărturisirea Ortodoxă*, ed. II, București, 1922, pp. 103-104.

De aici rezultă, fără îndoială, importanța cu totul excepțională ce se atribuie preotului duhovnic în scaunul mărturisirii. În ce privește desfășurarea actului: spovedaniei în sine, se va proceda întocmai după rânduielele ritualului, cu care nu avem a ne ocupa acum. Aici își exercită duhovnicul misiunea sa de mijlocitor al harului, de om al lui Dumnezeu. El trebuie să dea asistență sufletească la toți cei ce se apropie de dânsul «care sunt creștini de legea ortodoxă răsăriteană»⁴²⁾, pentru toate vârstele și pentru toți «aii»⁴³⁾, chiar nici soției sale să nu-i retragă Sf. împărțășanie⁴⁴⁾. Vârsta celor ce au a se spovedi, a fost apreciată foarte diferit de Sfinții Părinți și de canoane. Rânduielele vechi apreciază vârsta de 12 ani la băieți și 14 ani la fete⁴⁵⁾; însă aceleași rânduiele spun, mai pe urmă, că «Dumnezeu nu socotește pe cei ce fac păcate după anii pe care-i au, ci după cum e mintea și înțelepciunea omului»⁴⁶⁾. Prin urmare, vârsta de spovedanie începe cu anii, la cari începe responsabilitatea omului de păcate, adică atunci când începe să aibă putere de discernământ. Copiii pot face preocuparea duhovnicului începând cu vârsta de 7 ani. Chiar Timotei al Alexandriei, prin canonul I, socotește începutul puterii de discernământ cam pe la 7 ani⁴⁷⁾.

Asupra felului în care are a se desfășura actul mărturisirii, Pravilele ne învață că penitentul va sta în picioare, cu mâinile lăsate în jos, căutând spre pământ, având atitudinea și înfățișarea unui acuzat care a greșit mult, însă care mai are atâta putere morală, să-și recunoască păcatul cu părere de rău. «Cade-se să iai pe cel ce se ispovedește — zice Pravila — și să-l aduci înaintea sfântului oltariu, legate să-i fie mâinile lui, și să vie și să stea căutând în jos la pământ»⁴⁸⁾. Deși pare exagerată «legarea mâinilor», de care ne vorbește Pravila, și care, firește, nu se poate aplica, însă de aici desprindem accentul care se pune pe poziția dreaptă a corpului, așa cum stă omul în stare de auto-acuzare.

În ce privește forma mărturisirii, ea va fi monologică, expozitivă, pe temeiul examenului de conștiință, și pe temeiul însemnărilor scrise, cu care vine penitentul⁴⁹⁾. Exomologhitarul călugărului Nicodim dela Athos, zice: «Deci tu frate, se cuvine să mărturisești cu însăși gura ta, toate lucrurile, vorbele și gândurile tale cele rele. Cu însăși gura ta să spui păcatele tale, pentru că măcar de le și ai scrise, ca să nu le uiți, însă ai o datorie tu singur să le citești duhovnicului... Să nu aștepti să te întrebe duhovnicul, ci tu întâi să le mărturisești»⁵⁰⁾.

În ce privește repetarea Tainei, spovedania trebuie făcută atât de des, cât păcătuim de des. Căci zice Sf. Vasilie cel Mare, în Regulele sale — pe cari le-am mai pomenit —, că «ori cât de mici sunt păcatele, dar ele pătează conștiința, iar conștiința trebuie să fie mereu curată. Dacă trebuie păstrată în curățenie, dar totuși zilnic se pătează, atunci în toate zilele,

42. *Mărturisirea Ortodoxă*, ed. II, București, 1922, pp. 103-104.

43. *P.B.G.* cap. 12; *P.M.B.*, Glava 321.

44. *P.M.B.*, Glava 74.

45. *P.M.B.*, Glava 321.

46. *P.M.B.*, Glava 324.

47. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea II-a, trad. rom. de N. Popovici și Uroș Kovincici, Arad, 1936, p. 150.

48. *P.B.G.*, cap. 13, al. 2.

49. *Idem*, cap. 12.

50. *C.F.S.* ed. cit., pp. 140-141.

trebuie să o și curățim»⁵¹). De aici conchidem că, spovedania înaintea de Sf. împărtășanie este o datorie de care nu poate fi dispensat nimeni, căci toți păcătuim. Nici chiar virtuozitățile cele mai excepționale nu pot fi dispensate de spovedanie căci însăși dumnezeiasca Scriptură ne poruncește aceasta, când zice: «Astfel, cine, cu nevrednicie, mănâncă pâinea sau bea paharul Domnului, vinovat va fi de trupul și de sângele Domnului. Cerceteze-se, deci, omul pe sine și numai așa să mănânce din această pâine și să bea din acest pahar. Căci, cine mănâncă și bea, fără să-și dea socoteală de trupul Domnului, mănâncă și-și bea osândă sie-și»⁵²). Sfântul Atanasie, Patriarhul Antiohiei, tălmăcind acest loc, zice: «...este prea lămurit că mai înainte trebuie să ne curățim și să ne liberăm de toată fapta vrăjmașă, și astfel să ne apropiem de dumnezeiasca slujbă tainică, ca nu cumva să fie spre pieirea sufletului și a trupului. Căci Dumnezeu zice prin Moise, către Israil: «...tot omul din seminția voastră și din neamul vostru, care va avea pe sine vreo necurăție și se va apropia de cele sfinte... sufletul aceluia se va stărpi dela fața Mea»⁵³). Este, însă, de datoria preotului duhovnic, de a observa dacă un credincios sau altul face mărturisirea și cuminecarea deasă din conștiința păcătoșeniei sale, sau numai dintr'un exces de evlavie, fără a realiza progrese pe calea virtuții dela o spovedanie la alta.

Cuminecarea fără spovedanie prealabilă, constituie oarecum un abuz, care nu are temei și justificare nici în Sfânta Scriptură și nici în prevederile Sfințelor Canoane, sau în tălmăcirile Sfinților Părinți. În Biserica Apuseană există dispoziții cari prevăd cuminecarea celor cu păcate veniale, ușoare, chiar și fără spovedanie⁵⁴). Sfânta Scriptură, însă, ne învață lămurit că «cine săvârșește păcatul este dela diavolul»⁵⁵), și «ce împreunare poate avea Hristos cu Veliar?»⁵⁶), ce unire poate exista între un păcătos și Hristos prin Sf. împărtășanie? Deci «cerceteze-se omul pe sine și numai așa să mănânce din această pâine și să bea din acest pahar». Creștinii veacurilor primare, deși erau obligați prin canoane și amenințați cu excluderea din comunitatea creștină, dacă nu iau parte zilnic la Liturghie și dacă nu se cuminecă zilnic, totuși, țineau seamă de această «cercetare de sine». Sfântul Dionisie al Alexandriei scrie că «cine nu este curat în privința sufletului și a trupului, acela trebuie să se oprească dela cele sfinte»⁵⁷); iar Sfântul Ioan Hrisostom, în a 17-a cuvântare a sa asupra epistolei către Evrei, dă o prescripțiune canonică, prin care spune că cei ce nu au conștiința curată, niciodată să nu se apropie de cuminecatură⁵⁸). Nicolae Cabasila, teolog și filosof din veacul al XIV-lea, adânc tălmăcitor al Tainelor dumnezeiești și care, în comentariile pe care le face, înfățișează nivelul duhovnicesc al epocii sale, arată că apropiindu-se credincioșii de Sfânta Masă nepregătiți, își primejduesc sănătatea sufletească. «Ci, abia după ce am stat de vorbă cu preotul despre păcatele noastre,

51. *Regulele Sf. Vasilie cel Mare*, trad. cit., p. 518.

52. I Cor. XI, 27-30.

53. N. Milaș, *Canoanele...*, vol. II, partea II-a, p. 265.

54. N. Brinzeu, *Păstorul și Turma* (Hodegetica), Lugoj, 1930, p. 483.

55. I Ioan III, 8.

56. II Cor. VI, 15.

57. Migne, P. G., Tom. X, col. 1281.

58. N. Milaș, *Canoanele...*, vol. II, partea II-a, p. 261.

— zice Cabasila —, abia atunci să bem din acest sânge curăţitor»⁵⁹). ...deci «mai înainte de a ne atinge de ele (de Sfintele Taine), trebuie să ne curăţim sufletele în chip deosebit»⁶⁰). ...căci «dacă ne apropiem cu zdrobire de inimă şi ne mărturisim păcatele preotului, Sfânta împărtăşanie este una din acele Taine, care e în stare să ne scape de orice păcat faţă de Dumnezeu, Judecătorul nostru»⁶¹). Deci «conştiinţa curată fără mărturisire este cu neputinţă», zice Cabasila, în Erminia sa⁶²). După aceste interpretări scripturistice şi patristice, «Mărturisirea Ortodoxă» porunceşte fiecărui creştin ortodox că «La primirea înfricoşatelor taine trebuie să ne pregătim după rânduiala Bisericii noastre ortodoxe, adică, prin mărturisire curată, post, zdrobirea inimii, împăcarea deplină cu toţi, şi altele asemenea»⁶³).

Una dintre marile griji şi preocupări ale duhovnicului trebuie să fie felul cum trebuie să spovedească pe candidaţii la preoţie şi pe clerici.

Categoriile de penitenţi sunt multe, însă îngrijirea sufletească a celor ce se preoţesc, precum şi a preoţilor, implică o mare şi grea răspundere în faţa judecăţii divine.

Candidaţii la hirotonie trebuie să fie cercetaţi după Scriptură⁶⁴) şi după Canoane⁶⁵). Duhovnicul care procedează cu neglijenţă la cercetarea conştiinţei candidaţilor la preoţie, se face părtaş la păcatele lor, dacă nu la cele pe care le-au făcut, apoi la cele ce le vor face în viitor, ca preoţi. Căci păcatele sunt indiciul celor viitoare. Pentru ca duhovnicul să fie păzit de osânda şi greul păcatelor altuia, îi va face candidatului o spovedanie generală, cercetându-i conştiinţa cu deadinsul, atât din punctul de vedere al stării sale sufleteşti, cât şi ca om de misiune socială, capacitate de misiune. Duhovnicul nu trebuie să scape din vedere nicio clipă că are în faţă un penitent care vrea să devină ambasadorul lui Dumnezeu între oameni şi ambasadorul oamenilor faţă de Dumnezeu, care ca mâine-poimâine va avea şi el puterea de a lega şi deslega. Cum va lumina sfesnicul pe lumină, dacă n'are aptitudini şi curăţenia vieţii? În scopul unei bune cunoaşteri a candidatului la hirotonie, acesta trebuie să aibă acelaş duhovnic în toţi anii de studiu teologic. Iar dacă a venit din altă parte, duhovnicul va cere mărturie dela cei ce îl cunosc, în şcoala de unde a venit, şi va cerceta asupra lui şi opiniile venite din public. Duhovnicul care procedează cu neglijenţă în cercetarea candidatului la preoţie, va fi osândit de Domnul ca unul ce este plin de lenevie şi neascultare, după cuvintele proorocului Osie, care zice: «Tu ai lepădat cunoştinţa şi eu te voi lepăda pe tine ca să nu mai fii mie preot»⁶⁶). Duhovnicul va da candidatului «Carte de mărturie», în care va atesta în faţa lui Dumnezeu şi în faţa oame-

59. Nicolae Cabasila, *Despre viaţa în Hristos*, în rom. de Prof. Dr. T. Bodogae, Sibiu, 1946, pag. 171.

60. Idem, *ibidem*, p. 130.

61. Idem, *ibidem*, p. 90.

62. Nicolae Cabasila, *Tâlcurile Dumnezeieştei Liturghii*, în rom. de Diaconul Ene Braniste, Bucureşti, 1946, p. 44.

63. *Mărturisirea Ortodoxă*, ed. cit., p. 100.

64. I Tim. III, 2-4; V, 22.

65. P.M.B., Glava 404.

66. Osie, IV, 6; Sinod, VII ec., can. 2; Ierom. Nicodim Sachelarie, *Pravila Bisericească*, manual, Cernica, 1940, *passim*.

nilor despre aptitudinile candidatului ⁶⁷). Căci preoția nu poate fi un loc de refugiu și de calcule pentru viitor. Ea nu este o profesiune, ci este o misiune, care reclamă aptitudinile arătate de Sf. Apostol Pavel lui Timotei ⁶⁸). Biserica lui Dumnezeu trebuie îngrijită cu elemente vrednice, și aerisită de tot ceea ce este nevrednic într'însa. În această privință sunt foarte grăitoare vorbele Sfântului Vasile cel Mare, carele în canonul 89 al său zice: «Foarte mă mâhnește că în timpul din urmă canoanele Părinților au fost părăsire și s'a scos din Biserică toată strictetea; și mă tem ca indiferența aceasta înaintând cu încetul pe calea sa, afacerile Bisericii să nu ajungă în deplină tulburare. Obiceiul încetățenit din vechime în bisericile lui Dumnezeu primea pe slujitorii Bisericii, după ce-i cerceta cu toată temeinicia; și se cerceta cu deamănuntul întreg modul lor de viață, de nu sunt bârfitori, de nu sunt bețivi, de nu sunt aplecați spre gâlceavă, de și-au educat tinerețea lor ca să poată săvârși cele sfinte, fără de care nimenea nu va vedea pe Domnul (Evr. XII, 14)»; ...iar mai ales acum cei mai mulți, de frica înrolării în armată, se introduc pe sine în slujba bisericească... «curățiti dar Biserica — încheie Sf. Vasile cel Mare — izgonind pe cei nevrednici din ea, cercetați pe cei care sunt vrednici» ⁶⁹).

Principiul tratamentului duhovnicesc reiese cu atâta claritate din aceste dispozițiuni ale Marelui Vasile, încât chiar dacă n'ar mai scrie altceva canoanele în privința aceasta, încă ar fi suficient ghid pentru felul cum trebuie duhovnicul să selecționeze pe candidați și multa chibzuință la eliberarea dovezilor de aptitudini clericale.

Este dela sine înțeles că dacă cu greu se intră în preoție pentru pricină de păcat, apoi spovedania clericilor, adică a preoților, trebuie făcută în așa chip și cu atâta atențiune, încât aceasta să fie un prilej «de a curăți Biserica lui Dumnezeu» de elemente nevrednice, așa cum poruncește Marele Vasile în amintitul său canon.

Clericii, fie preoți, fie Episcopi, trebuiesc spovediți, căci «purtând trup și viețuind în lume», ei pot greși mult. Potrivit cu învățătura Mântuitorului, că celui ce i s'a dat mult, mult i se va cere, sau sluga care a știut voia stăpânului său și n'a îndeplinit-o, se va bate mult, greșala unui cleric se socotește mult mai gravă decât a unui credincios de rând ⁷⁰). Sfântul Ioan Hrisostom scrie, în această privință, că «rănilor sufletului preotului cer o mai mare îngrijire, adică într'atâta cât să fie la fel cu îngrijirile rănilor unui întreg popor. Ele n'ar cere o mai mare îngrijire, de n'ar fi și mai periculoase. Și n'ar fi mai periculoase prin firea lor, ci din cauza demnității preotului care a cutezat să se încarce cu ele. ...Căci paguba, din păcatele preotului, nu se mărginește numai asupra lui însuși, ci aruncă în prăpastie și sufletele celor slabi și cari privesc asupra lui» ⁷¹).

Preotul duhovnic trebuie să cunoască bine Sfintele Canoane atunci când spovedește mai ales pe un cleric, căci zic Sfinții Părinți ai celui de al VII-lea Sinod ecumenic, în canonul 1: «alcătuirile așezămintelor canonicității le sunt spre mărturie și spre îndrumare celor ce au primit demnitatea ieratică». De aceea duhovnicii trebuie să știe că: pe cine îl des-

67. P.M.B., Glava 402.

68. I Tim. III, 2, sq.

69. N. Milaș, *Canoanele...*, op. cit., vol. II, partea II-a, pp. 135-136.

70. Ierom. N. Sachelarie, *Pravila*, op. cit., p. 55.

71. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, VI, 11.

leagă canoanele, să-l deslege; pe cine îl canonisește, să-l canonisească; pe cine îl oprește dela preoție, să-l oprească; pe cine îl caterisesc, caterisit să-l socotească» 72).

Rolul duhovnicului de mijlocitor al harului și de îndrumător, este deci covârșitor de evident.

De aceea se cere duhovnicului, ca prin priceperea și îndemânarea sa, să fie asemenea medicului către care se îndreaptă bolnavul cu toată încrederea, că-i va identifica boala și îi va prescrie leacul corespunzător. Un duhovnic bun este căutat ca și un medic bun. Căci spovedania este «o doctorie care schimbă din osândit, în slobod... din rob al diavolului, în fiu al lui Dumnezeu... ea este un lucru neasemănat mai mare decât ar fi făcut Dumnezeu altă lume nouă» 73). Deci «caută cu sârguință — zice Origen penitentului — (în omilia II-a asupra Ps. XXXVII, 2), — cui ai să mărturisești păcatele tale. Examinează mai întâi pe medicul căruia îi expui cauza bolii tale, care știe să fie slab cu cei slabi, să plângă cu cei ce plâng, care știe să se identifice cu simțămintele altuia și ce este compătimirea; ca să păzești sfatul după cuvântul lui, ca unul care s'a probat ca medic cu experiență și cu îndurare. Căci, dacă el vede și cunoaște că boala ta este dintre acelea care, ca să se vindece, trebuie să fie adusă înaintea Bisericii întregi, — în acest fel putând nu numai însuși să te vindeci ușor dar și pentru mulți alții fiind spre adâncă zidire — atunci așa să se urmeze după o cugetare adâncă și după sfatul cel înțelept al aceluia medic». Despre această pricepere și îndemânare a duhovnicului în tratarea penitentului, vorbesc Sfinții Părinți, ai Sinodului VI ecumenic, în canonul 102, când zic: «Cei ce au primit dela Dumnezeu puterea de a deslega și lega, trebuie să țină seama de calitatea păcatului și de aplicarea spre întoarcere a celui ce a păcătuț și astfel să dea boalei tratamentul potrivit... Drept aceea, cel ce dovedește pricepere medicală în privința sufletului, mai întâi trebuie să cerceteze dispoziția celui ce a păcătuț..., să supravegheze în ce chip se îngrijește el între timp de întoarcerea sa, de nu se împotrivesc medicului și de nu crește rana sufletului prin întrebuintarea doftoriilor puse asupra ei» 74).

Îndrumările date de Sfinții Părinți ai Sinodului trulan, prin canonul reprodus, constituie pentru duhovnic cel mai bun îndreptar în îndeplinirea îndatoririi sale, ce i s'a încredințat, de a întoarce oile cele rătăcite și de a tămădui pe cele bolnave, sau rănite de șarpe. Potrivit acestor îndrumări, rolul duhovnicului în administrarea Tainei Pocăinței nu se va mărgini numai la primirea mărturisirii păcatelor și la deslegarea de păcate pe care o pronunță după ascultarea mărturisirii făcute de penitent, adică la ceea ce constituie materia și forma Tainei, ci se va transforma îndată în rol de direcțiune spirituală, adică, «cu socotință și destoinicie să-l ușureze pe bolnav cu învățătura», cum zic Pravilele 75).

72. N. Milaș, *Canoanele...*, vol. I, partea II-a, p. 490; can. 1, Sin. VII ecum.

73. *C.F.S.*, ed. cit., p. 226.

74. N. Milaș, *Canoanele...*, op. cit., vol. I, partea II, p. 488; can. 102 al Sin. VI ecumenic.

75. *P.B.G.*, cap. 13.

3. DUHOVNICUL DUPĂ MARTURISIRE.

Rolul de director spiritual al duhovnicului începe după spovedanie. Aici, duhovnicul lucrează ca: **învățător, medic spiritual, și judecător.**

În timpul mărturisirii, duhovnicul este mai mult pasiv, observă și studiază pe penitent. Dar e știut că și păcatul, ca și orice altă rană, după trecerea din starea ei acută, lasă o cicatrice, o urmă, care poate oricând să supureze din nou. Păcatul face o priză prea mare în suflet, pentru ca să poată fi alungat definitiv. Aici vine acum rolul duhovnicului, ca să-l facă pe penitent ca prin acte și manifestațiuni să-și câștige îndreptarea definitivă. După mărturisire este cel mai prielnic moment când credinciosul are o dispoziție accentuată și unică de a se întoarce la Dumnezeu. Aceasta este clipa când duhovnicul, profitând de momentul psihologic în care se găsește penitentul, — cu sufletul deschis ca o mimoză — să-și înceapă acțiunea sa de diriguire, de încurajare și de îndrumare.

a) Ca **învățător**, preotul duhovnic, mai întâi trezește în suflet dorul de ridicare. Va ține seama, însă, de individualitatea penitentului, în sensul ca să aplice **învățăturile** adecvate vârstei, stării de conștiință, ocupațiunii și sensibilității ⁷⁶). De sigur, obiectivul învățăturii va fi păcatul sub toate formele lui, cu specială privire la rolul său funest de a distruge nu numai trupul, dar și sufletul, prin așezarea omului în afara raporturilor sale cu Dumnezeu. În acest chip se va putea trezi în sufletul penitentului o căință sigură și sinceră, care-i va crea o dispozițiune lăuntrică potrivită de a primi și de a urma canonul preseris. Pentru o fire sensibilă, vorba aspră sau dojana este vătămătoare și sunt contraindicate în terapia spirituală. Firește, celor mândri, sau îndărătnici, li se poate administra și o vorbă mai aspră. În orice caz, sfaturile pe care le va da duhovnicul, trebuie să fie precise, clare și fără ocolișuri sau menajamente. Sfântul Grigorie Teologul ne spune, să iei pe boțnav «de mână» (can. 1), să vorbești cu el lămurit, să-i pui degetul pe rană, să nu plutim în vorbe goale sau generalități, nici să lăsăm să alunece spovedania în istorisiri fără rost. Duhovnicul trebuie să știe că păcătosul care vine la spovedanie are o voință foarte slabă, sau îi lipsește chiar cu totul. După cum la o boală trupească, cineva se trezește cu anumite părți ale trupului debilitate sau slăbite, tot astfel și în urma unei boli sufletești, credinciosul rămâne cu facultățile spirituale slăbite, și de obicei voința este aceea care cade pradă urmărilor boalei. De aceea duhovnicul trebuie să se străduiască spre întărirea voinței, prin îmbărbătări și sfaturi potrivite, dictate de momentul spovedaniei și de vehemența boalei păcatului, peste care a trecut.

b) După ce preotul duhovnic se pune în curent cu identificarea boalei și după ce a dat sfaturile și îndemnul necesare, urmează prescrierea rețetei medicale, prescrierea tratamentului curativ, adică stabilirea canonului sau epitimiei. Aici păstorul sufletesc are rolul de **medic spiritual**, fapt care reclamă din partea duhovnicului însușiri cu totul deosebite, «căci oricât de grea și anevoioasă ne pare arta medicinei — zice Sf. Grigorie Teologul — tot mai greu este să studiezi și să vindeci moravuri, pasiuni, vicii și inclinații rele» ⁷⁷). De aceea se cere duhovnicului, ca prin

76. P.B.G., cap. 18.

77. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvânt despre fugă*, cap. 18, trad. rom. de Pr. N. Donos, Huși, 1931.

pricepere și îndemânare multă, să fie asemenea medicului către care se îndreaptă bolnavul cu toată încrederea, că-i va identifica boala și îi va prescrie leacul corespunzător. După cum medicul nu va prescrie o doctorie prea tare, acolo unde nu se potrivește, așa și duhovnicul nu va putea prescrie post bolnavilor, nici metanii neputincioșilor, după cum nu va putea prescrie milostenie pentru cei săraci, cari singuri n'au ce mânca. Ar fi iarăși o mare greșală a duhovnicului, dacă prin canonul prescris ar lăsa să se bănuiască și să se ghicească păcatul; dar și mai mare ar fi greșala sa dacă ar consimți să acopere păcatul cuiva, prin simulare de împărtășire cu lingurița goală sau cu aghiasmă, sau să stea mărturie mincinoasă la caz de întrebare.

Regula este ca prin epitimie să se urmărească exercitarea penitențului în virtutea opusă păcatului în care a căzut, aplicând astfel bolnavului un fel de «reflexoterapie»⁷⁸). Adică, la îmbuibare — post, la necumpătare-cumpătare, la furt restituirea lucrului furat plus milostenie ș. m. d. Sfântul Grigorie de Nissa, în canonul 1 spune:... «pățimiriile sufletești fiind de multe feluri, și tratamentul să fie de multe feluri, producând vindecare potrivit cauzei suferinței». Ceeace înseamnă că «medicul sufletesc, când observă la cineva vreun păcat, întâi trebuie să vadă din care putere sufletească derivă acel păcat și potrivit acesteia să întrebuițeze și doctoria duhovnicească, ca nu cumva din întâmplare să greșească scopul său, dând doctorie pentru o boală în locul alteia»⁷⁹).

Din cele de până acum vedem limpede că epitimiile pe care le dă duhovnicul ca medic spiritual nu au caracterul de pedepse, în adevăratul înțeles al cuvântului. Caracter de pedeapsă spirituală, i se poate atribui epitimiei, numai în măsura în care epitimia îl aduce pe penitent în stare de privațiuni dela anumite plăceri trupești și sufletești, adică în stare de suferință, privind efectul negativ al epitimiei. Partea pozitivă a canonului, adică lucrarea sa cu efect pentru înaintarea penitentului în virtute, nu poate fi socotită nicidecum ca pedeapsă, ci numai ca întăritor și stimulent pe calea desăvârșirii morale.

Canoanele urmăresc îndreptarea delicventului moral. Ele nu urmăresc satisfacția pe care, se zice că ar pretinde-o Dumnezeu dela om, pentru păcatul cu care a jicnit acesta Divinitatea, căci ce satisfacție poate da omul lui Dumnezeu? Dacă Dumnezeu ar pretinde omului păcătos satisfacție, El nu ar mai fi milostiv. Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin jertfa Sa pe Cruce, a adus odată pentru totdeauna satisfacție dreptății dumnezeiești vătamate prin păcat, pentru tot neamul omenesc. El a pățimit și a expiat tot ceeace trebuiau oamenii să pătimească pentru păcatele lor, și în acest chip, Mântuitorul a satisfăcut, în locul oamenilor, dreptății lui Dumnezeu. Doctrina romano-catolică despre satisfacție, înseamnă că Iisus Hristos, ca Fiul al lui Dumnezeu, n'ar fi fost în stare să satisfacă deplin dragostea lui Dumnezeu și aceasta trebuie să o completăm noi oamenii păcătoși.

Nici canoanele Soboarelor Ecumenice, locale și ale sfinților Părinți nu văd în epitimii o satisfacție, ci toate le numesc precis «medicamente

78. Pr. Petra Vintilescu, *Spovedania...*, pp. 332-333.

79. N. Mihaș, *Canoanele*, vol. II, partea II-a, p. 165; comentariu la can. 1 al Sf. Grigorie de Nissa.

morale»⁸⁰). De asemenea Sfinții Părinți consideră epitimile ca atare. Sfântul Ioan Hrisostom zice, că Dumnezeu iartă păcatele creștinilor celor ce se căiesc cu adevărat, fără a-i supune unei pedepse⁸¹).

Epitimiile, în înțelesul doctrinei ortodoxe și al canoanelor Bisericii Ortodoxe, sunt rețete medicale și certări părintești, asemenea aceloră despre care găsim mărturie atât în Sf. Scriptură, cât și la Sfinții Părinți. «Eu, pe câți îi iubesc, îi mustru și îi pedepsesc; râvnește dar și te pocăiește», — zice Scriptura⁸²). Iar în alt loc citim: «Domnul ne judecă și ne pedepsește, ca să nu fim osândiți împreună cu lumea»⁸³). Cu privire la aceste cuvinte scripturistice, Sfântul Ioan Hrisostom zice: «Dacă Dumnezeu ne ceartă pe noi, apoi (face aceasta) spre îndreptare, iar nu spre judecare, nu spre ucidere, nu spre pătimire». Asemenea acestor stări ale dragostei părintești a lui Dumnezeu sunt epitimile, pe care le impune duhovnicul păcătoșilor în scaunul mărturisirii⁸⁴).

În vechime, disciplina Bisericii era foarte severă și aplica în canonicare cele 4 trepte: pe unii îi canonisau cu **plâns**, la ușa bisericii, cerând închinătorilor să se roage pentru dânșii; altora le porunceau duhovnicii să stea să asculte Liturghia numai din pridvorul bisericii și numai până ce începea Liturghia Credincioșilor; pe alții îi canonisea cu **prosternarea**, stând în biserică laolaltă cu credincioșii, însă în genunchi și numai până la Liturghia Credincioșilor; și, în fine, pe alții îi canonisea cu **oprirea dela Sfânta Impărtășanie**, având dreptul să stea în biserică împreună cu ceilalți credincioși, tot timpul Liturghiei, nu în genunchi, dar n'aveau voie a se împărtăși⁸⁵). «Deci cu aceste 4 locuri — zice Pravila — se obârșește și se umple toată pocăința. Drept aceea cade-se Episcopului, sau preoților duhovnici, toată vremea canonisirii, ori multă ori puțină, tot pe aceste patru locuri să o împartă și așa să curețe de păcate pe cela ce se căiește și se pocăiește»⁸⁶).

Vremea de dezvoltare în extensiune a creștinismului de atunci începea, a atenuat oarecum intensitatea sa în dezvoltare verticală, în profunzime, și astfel, aceste trepte ale canonisirii s'au îndulcit și ele, mergând la pas cu nivelul spiritual al diferitelor epoci. Din aceste trepte au mai rămas azi: epitimia **rostirii rugăciunilor în genunchi** de câteva ori pe zi, sau pe săptămână, **citirea părților din Sfânta Scriptură**, din Sfinții Părinți, cari se potrivește păcatului respectiv, **metaniile mari**, număr mai redus sau mai sporit, după caz, și **oprirea dela Sfânta Impărtășanie**, care se consideră între epitimile cele mai grele, dar și cu cel mai mare folos pentru penitent.

În aplicarea acestor epitmii, Sfinții Părinți și canoanele diferitelor Sinoade ecumenice și locale, au păreri variate asupra timpului și asupra termenului de oprire. Acest termen variază dela un an și se întinde chiar

80. Can. 102 al Sin. VI ec.; can. 8 al Sf. Grigorie de Nissa.

81. *Cuvânt despre pocăință*, cuvânt I.

82. Apoc. III, 19.

83. I Cor. XI, 32.

84. A. Comoroșan, *Dogmatica Ortodoxă*, partea specială, 1889, p. 649.

85. N. Mișlaș, *Cănoanele*, vol. I, partea II-a, p. 56; can. 11 și 12 al Sin. I ecum.

86. *P.M.B.*, Glava 85; Sf. Grigorie de Nissa, can. 4; Sf. Vasile cel Mare, canonul 59.

și asupra întregii vieți a omului⁸⁷). De aici desprindem constatarea că oprirea dela Sf. Impărtășanie este principala epitimie de care se ocupă Sfinții Părinți în canoanele lor și este firul roșu, care străbate dumnezeieștile Pravile. Ne punem acum întrebarea, dacă oprirea dela Sf. Impărtășanie este o pedeapsă pentru păcat, sau este un mijloc, adică un interval, pentru exercitarea în virtute și dobândirea desăvârșirii morale⁸⁸).

Oprirea dela Sf. Impărtășanie nu poate fi o pedeapsă, pentru că în susul canonul nu are un rost pedepsitor, ci are unul vindecător. Ceea ce înseamnă că oprirea dela Sf. Impărtășanie este un mijloc corecțional, care pregătește mai lesne dispoziția de căință și înaintarea în virtute a penitentului⁸⁹), promovează «crescutul lui în virtute», cum zice Pravila⁹⁰). Cum se întâmplă lucrul acesta? Există păcate, cari prin gravitatea lor «contaminează și otrăvesc profund întreaga fire a omului, provocând o tulburare adâncă în funcțiunile morale, așa încât pentru desinfectarea și pentru eliminarea toxinelor păcatului este nevoie de un proces lung. Oprirea dela Sf. Impărtășanie este tocmai acest termen lung sau scurt — după caz — când penitentul are a-și împlini epitimia anume, care să-l exercite în virtutea necesară, spre a se putea împărtăși cu conștiința liniștită și cu senzația deplină a iertării. Epitimii cu caracter ascetic: post, ajunare, înfrânare, metanii, ori alte canoane trupești sau spirituale, indicate după caz»⁹¹). Felul canonului atârnă, deci, de natura păcatului: trupeș sau sufletesc, întrucât la săvârșirea lui omul ia parte fie cu trupul, fie cu sufletul, sau mai adesea cu amândouă, în virtutea solidarității de fapte dintre trup și suflet.

Din punct de vedere al tactului pastoral, e bine ca duhovnicul să nu abuzeze de oprirea dela Sf. Impărtășanie, ci, mai degrabă, să țină seama de nivelul râvnei duhovnicești a epocii, spre a nu îndepărta pe credincioși dela scaunul spovedaniei, — cum își exprimă părerea un distins dascăl al teologiei noastre⁹²). Să fie larg văzător duhovnicul, nu pentru bunătatea oamenilor, ci «pentru iubirea de oameni a lui Dumnezeu», să-i lase la Impărtășanie⁹³).

c) **Ca judecător**, duhovnicul are putere divină autoritară, să deslege sau nu din lanțurile păcatului. Unica deosebire între el și Judecătorul universal este aceea, că, în vreme ce Marele Judecător nu numai absolvă ci și condamnă, — duhovnicul pronunță numai sentința de achitare, nicio dată nu și de condamnare; nedeslegarea de păcate este numai ceva negativ, ce se profilează în epitimie⁹⁴).

În privința deslegării păcatelor trebuie să știe duhovnicul, că: **deslegarea se dă numai celor demni, adică acelor cari se căiesc și primesc cu bucurie și demnitate epitimia, spre vindecare; deslegarea se oprește, nu se dă, celor nedemni și incapabili de căință. «Incapabili sunt aceia, cari**

87. Sf. Grigorie de Nissa, can. 2 și 5; Nichifor, *Mărt.*, can. 43; Ancira, can. 22; Sf. Vasilie cel Mare, can. 73.

88. Pr. Petre Vintilăscu, *Primirea și oprirea dela Sf. Impărtășanie*, studiu în revista «Biserica Ortodoxă Română», 1938, p. 728.

89. Hristu Andruțos, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Stăniloae, Sibiu, p. 408.

90. *P.B.G.*, cap. 40.

91. Pr. Petre Vintilăscu, *Primirea și oprirea...*, p. 731.

92. *Idem*, *ibiđem*, p. 734.

93. *P.B.G.*, cap. 40.

94. Hristu Andruțos, *Dogmatica*, p. 408.

nu pot distinge între faptele cele bune și rele, apoi cei lipsiți de minte, și în urmă cei lipsiți de toată cunoștința învățăturilor creștine. Iar nedemni sunt necredincioșii, ereticii și schismaticii, apoi aceia cari nu simt părere de rău pentru păcatele lor, cari nu-și mărturisesc acestea cum se cuvine înaintea preotului și cari nu voiesc să împlinescă canonul impus, cu un cuvânt cei nedispuși sau neaplecați la căință»⁹⁵), **deslegarea se amână** la cei cu dispoziția sufletească dubioasă, nepregătiți și indiferenți față de marele act al spovedaniei.

Mulți preoți își pun întrebarea: dacă oprirea dela Sfânta Impărtășanie este un motiv de nedeslegare; sau mai lămurit: deslegi pe unul care a căzut în păcate grele vrednice de canonicitate, cu oprirea dela Sf. Impărtășanie, sau nu? Răspunsul este lămurit: da, îl deslegi, dacă întrunește motivele de căință, sinceritate și este capabil, adică întreg la minte și cu dorința de a se mântui. Nu există păcat atât de mare pe care Dumnezeu să nu-l poată ierta, cu condiția căinței complete și a hotărârii de a nu mai păcătu.

Trebuie să se facă distincție între deslegare și canon. Deslegarea este corolarul, este sfârșitul actului spovedaniei, iar canonul este rețeta și învățătura care se dă după deslegare. Deslegi pe credincios de păcate, însă îl poți amâna dela cuminecare, pe un timp mai lung sau mai scurt, după caz. Rânduiala din Evhologhiu ne arată lămurit că: după terminarea spovedaniei, duhovnicul «punând mâna pe capul lui», rostește rugăciunea de deslegare. «Și zicând sfârșitul deslegării... să-i dai canonul după potriviva păcatelor lui; și de va fi făcut păcate mai multe și mai mari, să-i dai canon mai mare, adică să fie oprit dela Sfânta Impărtășanie ani mai mulți...»⁹⁶). Este dela sine înțeles că, în cazurile de nedeslegare sau amânare, penitentul nici nu poate fi trimis la cuminecare. Lucrul acesta trebuie să i se comunice și penitentului, în mod precis, să știe că n'a fost deslegat, și deci nu poate fi cuminecat. În cazurile de nedeslegare sau amânare, duhovnicul are un rol excepțional de mare și frumos în același timp. Va trebui să dea învățătură bine chibzuită și îndelungată, în termeni cari să meargă la inima cea împietrită. Să-i răscolească toată demnitatea de om a penitentului și marea cinste la care este chemat tocmai el acum, și tocmai de Mântuitorul, care vrea să i se apropie. În concluzie, duhovnicul va întrebuința toate mijloacele de a aduce pe un asemenea om la dorul de a se mântui și a-și pune și el întrebarea, ca și Saul din Tars: «Doamne, ce să fac?».

În cazul penitenților cari sunt oprii dela Sf. Impărtășanie, dar se află pe patul de moarte, duhovnicul este obligat să-i cuminece, chiar dacă nu și-au isprăvit canonul, cu condiția că dacă nu vor muri, să-și isprăvească canonul⁹⁷). Demenții să fie însă excluși dela Sf. Impărtășanie. Ei pot fi totuși cuminecați, în clipele de luciditate, dacă nebunia lor nu este conținută⁹⁸).

95. Mitrofanovici-Tarnavski, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, 1929, pp. 810-811.

96. *Evhologhiu Bogat*, ediția V-a. București, Tipografia Cărților Bisericești, 1926, pp. 397-398.

97. Can. 13 al Sin. I ec.; 6 Ancira; 73 Sf. Vasilie cel Mare; 2 și 5 Sf. Grigorie de Nissa; P.M.B., Glava 167 și 318.

98. Can. 3 Timotei al Alexandriei.

Sfintele Canoane mai subliniază, că duhovnicul nu poate lua bani pentru slujbele de îngropăciune și cu atât mai puțin pentru cuminecare. Canonul 23 al Sinodului VI ecumenic zice: «Niciunul dintre Episcopi, sau presviteri, sau diaconi, împărtaşind preacurata cuminecătură, să nu ceară dela celce primește împărtaşirea aceasta deosebită, bani sau ceva de acest fel. Căci harul nu se vinde, nici nu dăm sfințenia Duhului pe bani, ci se dă fără de lăcomie celor vrednici de acest dar. Iar dacă s'ar vădi că cineva dintre cei consemnați în cler pretinde ceva de acest fel dela cel căruia se dă preacurata Cuminecătură, să se caterisească, ca un râvnitor al rătăcirii și răutății lui Simon». Pravila zice că: «preoții cari cuminecă pe creștini cu Sf. Cuminecătură, să nu ia, nici să ceară plată nimic». Unora ca acelora «să li se ia popia», pentrucă au vândut pe Domnul ca Iuda și ca Simon Magul⁹⁹). Aici se face pomenire numai de Sf. Împărtaşanie, ca de una care ocupă locul de frunte între Sfintele Taine; însă canonul, fiindcă amintește despre «har», vizează toate Sfintele Taine, pentru care preotul nu poate lua bani. Se înțelege că slujitorii altarului au dreptul să trăiască dela altar (I Cor. IX, 14), adică de a primi daruri dela credincioși, însă acestea să nu fie cerute, ci — ca ofrande ce sunt — trebuiesc lăsate la aprecierea benevolă a credincioșilor.

Ca încheiere, mai amintim una dintre cele mai de seamă îndatoriri ale duhovnicului, care privește atitudinea sa după spovedanie.

Este vorba de **secretul mărturisirii**, care a făcut parte integrantă totdeauna din disciplina Tainei Spovedaniei. Cuvintele Scripturii grăiesc lămurit, zicând: «Auzit-ai cuvânt? Să moară cu tine»¹⁰⁰). Sfântul Vasilie cel Mare, în canonul 34, și Sfântul Nichifor Mărturisitorul, în canonul 28, opresc să se dea în vileag cele ce știe duhovnicul din scaunul mărturisirii. Violarea acestui secret constituie nu numai o înjosire asupra duhovnicului, dar îl duce și sub pedeapsă canonică. Canonul 120 al Nomocanonului, în 228 de titluri, spune următoarele: «Părintele spiritual, dacă descopere cuiva păcatul mărturisit de cineva, să fie supus epitimiei; să fie pedepsit trei ani și lunar numai odată să se cuminece și în fiecare zi să facă o sută de metanii». Pravila spune că, dacă «duhovnicul va spune păcatele celora ce i se spovedesc, acela să aibă canon oprirea dela preoția lui 3 ani. Iar alți învățători zic și poruncesc să-i fie luat darul de tot, și darul preoției și al duhovniciei, numai aceasta să aibă voie ca să se cuminece Dumnezeuieștii Pricestanii»¹⁰¹). Nicodim Aghioritul, în Exomologhitarul său, sfătuiește pe duhovnic «a păzi tainice păcatele și a nu le arăta niciodată, nici cu cuvântul, nici cu scrisoare, nici cu alt semn oarecare, măcar de s'ar și primejdui de moarte... Că de le vei arăta, zice călugărul Nicodim..., te caterisești cu totul de canoanele cele bisericesti... Către aceasta te faci pricinuitor de a nu se mai ispovedi la tine creștinii...»¹⁰²). Astăzi, violarea secretului mărturisirii se pedepsește cu depunerea, din partea legilor bisericesti în vigoare.

Dar, în afară de orice pedeapsă omenească, violarea secretului mărturisirii atrage după sine pedepsirea preotului de către Tatăl cel Ceresc

99. *P.M.B.*, Glava 9; *P.E.G.*, cap. 47; can. 23 al Sin. VI ec.

100. *Strah*, XIX, 10.

101. *P.M.B.*, Glava 319.

102. *C.F.S.*, ed. cit., pp. 79-80.

ca un sperjur și trădător al mijloacelor mântuirii. Un asemenea preot compromite întreaga acțiune de zidire a Impărăției lui Dumnezeu pe pământ și a mântuirii oamenilor încredințați lui. Iar Domnul Cerului și al pământului va veni asupra lui și va cere oile Sale din mâinile lui și nu-i va mai da să pască oi, după spusele proorocului Iezechiil¹⁰³).

Mai presus de toate, însă, duhovnicul va avea mereu în fața sa pe Mai-Marele-Păstorilor, pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care-i poruncește să ia pe umerii săi oaia cea rătăcită. În acest scop, preotul-duhovnic trebuie să fie un om întreg, căci arta duhovniciei îi reclamă întreaga sa ființă, așa cum îl cere Mântuitorul: Preot după rânduiala lui Melchisedec.

BIBLIOGRAFIE

1. Cornelius Krieg: *Wissenschaft der speziellen Seelenführung*, Freiburg i. Br., I Bd., 1907.
2. *Indireptarea Legiei* (Pravila lui Matei Basarab), Târgoviște, 1652, ediția I. M. Bujoreanu.
3. *Pravila Bisericească* (numită cea mică), dela Govora, 1640, ed. Bujoreanu.
4. *Carte Foarte Folositoare de Suflet*, ed. IV, București, 1928.
5. Sf. Ioan Gură de Aur: *Despre Preoție*, în românește de Preot Icon. Aristide N. Geamănu, Craiova, 1941.
6. Sf. Grigorie de Nazianz: *Despre fugă*, în românește de Pr. N. Donoa, Huși, 1931.
7. Preot Petre Vintilescu: *Sposedania și Duhovnicia*, București, 1939.
8. Preot Petre Vintilescu: *Primirea și oprirea dela Sf. împărțășanie*, studiu în revista «Biserica Ortodoxă Română», 1938.
9. Migne, P. G., Tom. X, XXXI și LXXXVIII.
10. *Filocalia*, vol. IV, trad. de Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1948.
11. *Dumnezeeștile Liturghii*, Ed. Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1950.
12. Josef Sellmair: *Der Priester in der Welt*, Regensburg, 1939.
13. Nicodim Milaș: *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, 2 volume în 2 părți, trad. în rom. de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Kovincici, Arad, 1930-1936.
14. Nicolae Brinzeu: *Păstorul și Turma* (Hodegetica), Lugoj, 1930.
15. Nicolae Cabasila: *Tălcuirea Dumnezeieștei Liturghii*, în rom. de Diaconul Ene Braniste, București, 1946.
16. Nicolae Cabasila: *Despre viața în Hristos*, în rom. de Prof. Dr. T. Bodegaa, Sibiu, 1946.
17. Ierom. Nicodim Sachelarie: *Pravila Bisericească*, Cernica, 1940.
18. Alexiu Comoroșan: *Dogmatica Ortodoxă*, partea specială, 1889.
19. Hristu Andrutsos: *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, în rom. de Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1930.
20. *Evhologhiu Bogat*, ediția V-a, București, Tipografia Cărilor Bisericești, Filiala Cernica, 1926.
21. Mitrofanovici-Tarnavski: *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, 1929.

INSEMNARE DE PRESCURTARI

- P.B.G. = Pravila Bisericească Govora
 P.M.B. = Pravila lui Matei Basarab
 C.F.S. = Carte Foarte Folositoare de Suflet.

103. Iezechiil, XXXIV, 10.

PREOȚIA — LUCRARE CEREASCĂ

Numai înțelegând cu adevărat rostul chemării noastre de slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, ne vom putea îndeplini cuviincios misiunea. De aceea, meditănd asupra preoției, vom căuta a aduce un cuvânt de frățescă sfătuire, întemeiat pe duhul evangheliceștilor învățături, pe scrierile Sf. Părinți și pe autoritatea învățăturilor Bisericii Ortodoxe.

Printre feluritele slujiri ale lui Dumnezeu de către om, nu vom putea găsi niciuna mai frumoasă și mai înălțătoare decât preoția. Preoții sunt slujitorii lui Hristos, moștenitorii puterii și slujbei apostolicești. Oare nu pentru preoți a zis Domnul: «Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine mă ascultă și cei ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă» (Luca X, 16)? Și în alt loc: «Cel ce primește pe cel ce îl voui trimite Eu, pe Mine mă primește» (Ioan XIII, 20)? Aceasta înseamnă, deci, că cel ce ascultă de preot, ascultă de însuși Hristos și cel ce primește pe preot pe însuși Hristos îl primește.

Vrednicia acestei trepte. Noi, preoții, suntem datori a nu uita faptul că slujitorii lui Dumnezeu fiind, datori suntem să ne și arătăm întotdeauna vrednici de această înaltă chemare. Să ascultăm ce ne spune, în această privință, Sf. Apostol Pavel: «Vă rog (preoți ai lui Dumnezeu) eu, cel pus în lanțuri pentru Domnul, să umblați cu vrednicie după chemarea cu care sunteți chemați, cu toată smerenia și blândețea, cu îndelunga răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții cu dragoste, silindu-vă să păstrați unitatea Duhului în legătura păcii» (Efeseni IV, 1-3). Iată deci că noi suntem chemați la o treaptă deosebit de înaltă. Suntem rânduiți să stăm alături de Hristos și să împărțim împreună cu El.

«Luați aminte», zice Apostolul, «fiți cu toată băgarea de seamă», având o atât de înaltă dregătorie, ca să fiți lumina lumii, și să vă purtați așa încât să vă potriviți chemării și nimeni și niciodată să nu vă găsească lipsuri. Sf. Apostoli, în multe locuri din scrierile lor fericesc pe preoții lui Dumnezeu, zicând: Voi sunteți sfințiți întru Hristos Iisus, sfinți, neam ales, împărăție sfântă, frăție sfântă, părtași bunătăților cerești! Voi sunteți îngerii bisericilor (Apoc. II), în slujba cărora sunteți rânduiți, trimișii lui Hristos, bine-vestitori, cei ce împăcați pe păcătoși cu Dumnezeu, vânători de oameni, slujitorii lui Hristos, chivernisitori ai tainelor dumnezeiești, conlucrători și slugi ale lui Dumnezeu, propovăduitori ai cuvântului Lui, etc., etc. Numeroase sunt numirile voastre și încă și mai multe sunt darurile pe cari le aveți.

Peste culmi înalte este rânduit, așa dar, preotul lui Dumnezeu. De aceea și viața noastră trebuie să fie sfântă și sfințitoare. Însăși Marele Arhiepiscop al cerurilor, în ruga Sa din preajma patimilor și a morții, se ruga pentru noi: «Sfintește-i pre dâșii întru adevărul Tău», adică fă-i pe dâșii sfinți, spre slujirea sfințitoare în Biserica Mea. «Sfintește-i pre ei», adică alege-i pe ei pentru Tine, din lume, pentru osebită slujbă Tie.

întru cuvântul adevărului. Dăruiește-le pentru aceasta puteri trebuitoare și anumite daruri și primește-i pe dânșii, ca pe o jertfă închinată Ție.

«Voi sunteți lumina lumii», — a zis Mântuitorul —, voi sunteți luminile aprinse în sfeșnice, ca să luminați tuturor prin viața voastră sfântă... Așa să lumineze lumina voastră în fața oamenilor și mai cu seamă în fața acelor pe cari Dumnezeu îi va fi încredințat păstoririi voastre — enoriașilor voștri, fiilor voștri duhovnicești —, «pentru ca ei, văzând faptele voastre cele bune, să proslăvească pe Tatăl vostru, care este în ceruri» (Mt. V, 14-16). Și aceasta mai ales urmând smereniei voastre, blândeței, cucerniciei, trezviei și întregului șir de strălucite virtuți, proprii păstorilor turmei lui Hristos.

Sfântul Simeon cel Nou a fost întrebat odinioară: «Cum trebuie să fie preotul?». «Eu nu sunt vrednic a fi preot, dar cum trebuie să fie un preot — știu», a răspuns Sfântul Părinte. «Mai întâi de toate el trebuie să fie curat nu numai trupește, ci și sufletește; să nu fie părtaș la niciun păcat. Apoi, el trebuie să fie smerit nu numai în afară, dar și în viețuirea lui launtrică. Atunci când se află în fața Sfintei Mese, preotul trebuie să privească cu mintea prin Sfintele Daruri însuși Dumnezeirea. Și nu numai atât, ci să-l câștige pe însuși Domnul, și să-l aibă pururea petrecând în ființa sa, în inima sa... Numai așa, cu cuget treaz și cu îndrăznire, va putea înălța rugile sale de preot către Dumnezeu pentru păstorii săi — pentru fiii săi duhovnicești, încredințați lui».

«Slujirea noastră preotească» — zice părintele Ioan din Kronstadt — «este o lucrare cerească; o slujire a nemuririi și nesticăciunii vieții veșnice; o slujire a dreptății și sfințeniei, o slujire prin care sufletele se nasc din nou, se curăță, se sfințesc și se înalță spre desăvârșire. Iar aceasta este cu puțință pentru preot numai cu ajutorul lui Dumnezeu. Deci, preotul, în slujirea sa, se îndumnezeiește. Atunci cum trebuie să fie preotul? Cât de departe trebuie să fie el de orice înclinare către ceea ce este pământesc? Cât de mult trebuie el să fie părtaș la cele cerești? Să fie blând, smerit, cumpănit și înțelept în toate! Preotul este îngerul lui Dumnezeu Atotțitorul. Lui, ca și Ingerului Apocaliptic, i s'a dat tămâie multă, ca să cădelnițeze în fața Tronului lui Dumnezeu, în fața Domnului și a Sfinților și să aducă rugăciuni pentru toți oamenii. Veșmintele în cari slujește ni-l înfățișează ca pe un înger. Felonul (sfita) simbolizează îmbrăcăminte nesticăciunii și aripile îngerilor. Așa că, într'adevăr, preotul trebuie să fie întocmai ca un înger: să se ridice deasupra întinăciunii și a grijilor pământești; să mărturisească fără încetare măreția și slava lui Dumnezeu în Biserica lui Dumnezeu, față de oameni; să vestească voia lui Dumnezeu; să fie păstrătorul și vestitorul veșnicilor porunci ale lui Dumnezeu; să aibă bărbăție; să fie fără de frică; să fie mai presus de orice părținare și nedreptate. Preotul trebuie să se asemene îngerilor prin neconțință înfrânare, prin curăție și prin necurmata priveghere asupra «Odorului» încredințat de către însuși Domnul. Să vegheze asupra sufletelor omenești nemuritoare. Această adâncă înțelegere, după care preotul este oarecum îngerul lui Dumnezeu, este luată din Apocalips, unde însuși Domnul îi denumeste pe întâi-stătătorii Bisericilor — îngeri».

«O, preotule, — scrie părintele Ioan din Kronstadt, — tu trebuie să fii mai presus de alții, să fii mare și să ai întotdeauna simțiminte alese

Acestea pentru măreția treptei tale și a lucrării pe care ești rânduit să o îndeplinești. Drept temei pentru o astfel de ținută este rolul tău de mijlocitor între Ziditor și făptură, între Dumnezeu, și om — mijlocire înfricoșătoare și a-tot-mântuitoare. Mai este apoi și rolul de săvârșitor al celor mai înalte și mai mărețe Taine, chivernisite de către tine pentru mărturisirea și înnoirea în Hristos. În sprijinul aceluiași temei vin și rugăciunile înălțătoare și a-tot-cuprinzătoare, prin care tu mijlocești pentru toți creștinii, pentru întreaga Biserică a lui Dumnezeu de pe pământ și pentru sfinții proslăviți, din ceruri... Ești în slujba celor cerești... Ești în slujba dreptății și a sfințeniei. — leapădă păcatul, respinge-l și nu cădea în el».

Preotul, prin îndurățile negrăite ale lui Hristos Dumnezeul nostru, se învrednicește de noianul întreg al darurilor lui Dumnezeu, prin deasa cuminecare cu Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui lui Hristos, precum și prin săvârșirea celorlalte Sfinte Taine. Dela el și prin el, cu toții trebuie — din plin — să se împărtășească cu Darurile lui Hristos. El este dator să se îngrijească, pe toate căile, să poată dărui tot mai deplin și mai mult această sfințenie, ferindu-se a o păstra numai în și pentru sine. Să se ferească apoi a cădea în neșărire, față de sine și față de păstoriți — prin nevrednicia vieții și prin lipsa de râvnă în propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu. «Vai mie, de nu voi binevesti!» (I Cor. IX, 16), zice Apostolul. El, preotul, trebuie să viețuiască după toată buna cuviință, având în vedere darul pe care-l poartă și pe care trebuie să-l înmulțească ca pe un talant, dat de Dumnezeu atât spre propria lui mântuire și fericire, cât și pentru aceea a tuturor oamenilor lui Dumnezeu, știind că altfel el nu numai că pierde acest dar, dar și cade sub grea osândă.

Preotul și Dragostea. Mai înainte de toate și mai mult decât orice, preotul trebuie să-și câștige, prin Harul lui Dumnezeu, darul cel mai necesar, dragostea evanghelică. De această dragoste el are nevoie în orice vreme, în orice clipă; atunci când este în Biserică, slujind sărbătorește, atunci când se închină acasă, sau prin casele credincioșilor, când săvârșește Sfintele Taine, în legăturile zilnice de familie, de prietenie, sau în raporturile cu parohienii, cu autoritățile, cu subalternii, cu tineretul care a isprăvit școala, cu copiii, cu oamenii maturi sau cu bătrânii. Dar mai ales are nevoie de dragoste când oficiază Dumnezeiasca Liturghie, taina iubirii nemărginite a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc. În această taină, în Taina Euharistiei sau a Cuminecării cu Trupul și Sângele Domnului, dragostea lui Dumnezeu s'a întruchipat în toată plinătatea ei.

Când săvârșește serviciul public și particular, Sfintele Taine și ierurgii, sau când învață pe credincioși, preotul este dator să aibă duhul lui Hristos și să iubească pe păstoriții săi și deobște pe toți oamenii, cu dragostea lui Hristos, după cum îndeamnă și Apostolul. Astfel trebuie să fie preotul, mai ales când săvârșește Taina dragostei nemărginite și a dreptății lui Dumnezeu: Taina Sfintei Cuminecături. În clipele acelea, el trebuie să fie cu totul copleșit de dragostea cerească în toată ființa sa, trebuie să se afle cu totul întru cele înalte și să nu aibă nicio legătură cu cele pământești. Și după cum darul Sf. Duh l-a înălțat, rânduindu-l a fi chivernisitorul Tainelor celor mai presus de ceruri, așa și el să se înalte întotdeauna cu duhul și, după putință, să corespundă duhului iubirii

lui Dumnezeu, care ne-a iubit fără de măsură. Privirile spre credincioși ale preotului trebuiesc — întotdeauna — să fie icoana privirilor Domnului Hristos: sfinte, iubitoare, împăciuitoare, fără răutate, răbdătoare, a-tot-cuprinzătoare și profunde.

Preotul care aduce Domnului jertfa cea fără de sânge a Trupului și Sângelui lui Hristos, **pentru toți și toate** — pentru toți Sfinții Bisericii cerești și mai ales pentru Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, apoi pentru toți fiii și cei vii și răposați ai Bisericii Ortodoxe — chiar pentru toată lumea, — trebuie să fie stăpânit mai ales de o credință fierbinte în Domnul, în acel Domn și Dumnezeu care ne-a iubit și care nu îngăduie ca noi să avem către toți oamenii, sau chiar numai către unii, vreo răutate cât de mică, fiindcă cea mai mică patimă jignește bunătatea lui Dumnezeu.

Pregătirea către slujirea Sfintei Liturghii. Preotul — zice părintele Ioan din Kronstadt — este puternic, este mare în timpul săvârșirii. Sf. Taine, este atotputernic atunci când este îmbrăcat cu cea mai înaltă vrednicie, aceea de a se ruga și a-L milostivi pe Dumnezeu pentru toată lumea. În timpul dumnezeieștii slujbe, preotul nu este numai o slugă a lui Dumnezeu, nu, el este un prieten, care stă înaintea lui Dumnezeu, ca mijlocitor pentru popor și în același timp ca săvârșitor al ierurgiilor celor mai presus de ceruri, celor mai curate și de viață dătătoare Taine dumnezeiești. În aceste Taine se cuprinde tot noianul dragostei lui Dumnezeu pentru neamul omenesc, al Dreptății, Sfințeniei, Înțelepciunii și Atotputerniciei Lui... Drept aceea, câtă neprihănire și câtă sfințenie se cere dela un preot care se atinge de dumnezeiescul Trup! Câtă îndrăzneală îi trebuie, atunci când urmează să se înfățișeze ca un mijlocitor între Dumnezeu și oameni, ca un împărțitor al Darurilor dătătoare de tot binele și prevestitor al frumuseților păcii cerești! De aceea, pentru o vrednică săvârșire a slujbei dumnezeiești, preotul trebuie, din timp, să se pregătească, să trezească în sufletul său simțământul evlaviei, care, în urma neatentiei, lesne poate să se spulbere. Pentru ca să poți roști cu conștiința împăcată pentru alții: «pace tuturor!», trebuie mai întâi tu singur să te împaci cu Dumnezeu și cu toți oamenii, și mai ales cu **coliturghisitorii tăi**. Și, întrucât cea mai de seamă și cea mai înaltă din toate slujbele este Dumnezeiasca Liturghie, în timpul căreia se aduce Jertfa cea fără de sânge, atunci Biserica Ortodoxă stabilește cele mai riguroase reguli în vederea unei vrednice pregătiri a liturghisitorilor pentru Sfânta Liturghie. Toate rânduielile acestea sunt enumerate în «Povățuirea» care este așezată la sfârșitul Liturghierului. Vom aminti aici doar unele din cele mai însemnate.

Taina Cuminecării se săvârșește numai în timpul Dumnezeieștii Liturghii, care nu poate fi slujită de către nimeni altul decât de către un episcop sau preot. Preotul liturghisitor, însă, se cuvine a nu fi sub oprire dela cele sfinte, nici să aibă cumva purtări defăimătoare. În afară de aceasta, el trebuie să se pătrundă de însemnătatea și puterea Tainei și, în deosebi, de conținutul și înțelesul acelor cuvinte și acte, prin care se săvârșește însăși Taina Euharistiei. Și, în sfârșit, el trebuie să se pregătească pentru Sfânta Liturghie cu toată osârdia și luarea aminte.

Liturghisitorului care se pregătește a săvârși Sf. Liturghie, i se cere deasemeni să fie scutit de muștrările cugetului asupra unor păcate grele. Dar împăcarea cugetului poate fi atinsă numai printr'o zdrobire a inimii

pentru păcatele amintite, printr'o împăcare cu apropiatii săi, prin rugăciune, și, în sfârșit, (aceasta în cazul unei puternice tulburări și muștrări a conștiinței), prin mărturisire în fața duhovnicului. În vederea unei mai puternice treziri, a pornirii de rugă sufletească, liturghisitorul este îndatorat a săvârși sau a asculta Vecernia cu Pacevernita, Pravila de seară, compusă din anumite canoane, rânduite de către Biserică pentru anumite zile: cel al Mântuitorului, al Maicii Domnului și Ingerului Păzitor, cu Acătistul Preadulcelui Iisus, sau Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. După citirea Pravilei de seară, liturghisitorul trebuie să se îndepărteze de orice convorbiri lumești și să se înfrâneze la mâncare și la băutură și să se păstreze în deplină curăție trupească. Dimineața este nevoie de a sluji sau a asculta Miezonoptica, Utrenia și Ceasurile, cu rugăciunile pentru Sf. Cuminecătură.

Citirea fugară de către preot a rânduielii pentru Sf. Cuminecătură, în timpul săvârșirii Utreniei sau Vecerniei, așa cum se practică aceasta de către mulți, nu trebuie să fie îngăduită. Dimpotrivă, în timpul săvârșirii acestor slujbe, preotul trebuie să asculte totul cu multă atenție, așa cum se citește și se cântă la strană, fiindcă toate acestea trebuie să contribuie la o redeşeptare în ființa lui a acelei evlavii religioase cu care se cuvine ca el să săvârșească Dumnezeiasca Liturghie. Mitropolitul Filaret al Moscovei pedepsea cu epitimii grele pe acei preoți care-și îngăduiau să citească «Pravila» în timpul Utreniei sau Privegherii. Mitropolitul aminat consideră aceasta de-a-dreptul ca «lenevie și neorânduială».

Dacă preotul, din oarecare împrejurări binecuvântate (de exemplu, din cauza mulțimei penitenților, a altor ierurgii, sau a împărtășirii vreunui bolnav), nu va reuși să citească toată pravila rânduită de Biserică, iar vremea pentru începutul Sf. Liturghii a sosit, atunci el o poate săvârși și fără pregătirea completă, citind însă numai decît rugăciunile pentru Sfânta Impărtășanie.

Slujitorului Dumnezeiesții Liturghii se cere deasemeni o îngrijire exterioară deosebită, curătenie și o cât mai mare atenție față de sine însuși. Intregul său corp trebuie să fie curat, haina să nu-i fie ruptă, ci modestă — nu luxoasă —, capul spălat și pieptănat, fața și mâinile curate, spălate, unghiile tăiate, dinții curățați și gura clătită.

Pravilele bisericesti și Cuvântul lui Dumnezeu, obligând pe preot să aibă grijă de evlavie și bună-cuviință în timpul slujbelor, îl îndeamnă mai întâi de toate pe el însuși să fie cu toată evlavia față de ierurgia pe care o săvârșește, aducându-i aminte: 1) că Sf. Masă, în fața căreia stă el, este scaunul Împăratului Cerurilor și că cete nesfârșite de îngeri stau de față («Povățuire»), și 2) că «blestemat este tot cel ce săvârșește lucrul Domnului cu nepăsare» (Ier. XLVIII, 10) ¹⁾.

1. Despre slujirea Ingerilor în timpul Sf. Liturghii... (Din scrisoarea preacuviosului Nil Sinaitul către Episcopul Anastasie). Lucefărul Marii Biserici Bizantine, sau mai bine zis al lumii întregi, minunatul liturghisitor Ioan Gură de Aur, de multe ori a văzut ca și a avea cum casa Domnului, aproape în orice ceas și mai ales în timpul dumnezeiesții și celei fără de sânge Jertfe, nu este părăsită de îngeri și nici lăsată de grija lor. De aceea, pătruns de mirare și de bucurie, povestea despre aceasta între apropiații săi prieteni duhovnicești. De îndată ce preotul — spunea el — începe a săvârși Sfânta Proscomidie, pe neașteptate Fericitele Puteri, în mulțime mare pogoară din cer, înveșmântate în veșminte prea-luminoase, cu picioarele

Preotul în biserică. Trecând pe lângă orice biserică, preotul trebuie să-și descopere capul cu toată evlavvia și să se închine, iar atunci când intră în biserică să se scuture de praf sau de noroi, dacă-l are pe încălțăminte. Atunci când preotul vine la biserică pentru a oficia, el trebuie să intre fără grabă și cuviincios, să se oprească în fața catapetesmei, să se închine la icoane și apoi, întorcându-se către popor, să-l salute printr'o plecăciune. **Insemnarea cu Sf. Cruce** trebuie s'o facă după toată rânduiala și cuviința și nu fluturând numai cu degetele prin văzduh. La intrarea în Sf. Altar, preotul trebuie să facă trei metanii în fața Sfintei Mese, s'o sărute cu toată evlavvia și apoi, fără grabă, să înceapă a se înveșmânta cu sfințele odăjdii, dar în așa fel încât să nu îngreuize cu așteptarea fără de rost a începutului slujbelor, pe cei ce s'au adunat pentru rugăciune.

Orice slujbă bisericească și în deosebi Sf. Liturghie trebuie să fie săvârșite după tipicul Bisericii noastre, cu toată cuviința și liniștea, fără grabă și fără schimbări arbitrare sau inovații. Rostirea voșglaselor precum și citirea rugăciunilor trebuie să se facă fără grabă, să fie firească, fără deprinderi teatrale, răspicată și pe înțelesul tuturor. Toate mișcările preotului, ca de pildă: căderea, binecuvântarea cu mâna ²⁾, sau cu Sfânta Cruce, a poporului și botezarea cu Sf. Aghiasmă nu trebuie să poarte pecetea grabei sau a nepăsării. Toate mișcările lui, precum și mersul, trebuie să fie măsurate, cântărite și cucernice, așa încât din toate să se vadă că preotul cunoaște adânc rostul îndatoririlor sale, precum și însemnătatea slujbei pe care o săvârșește. Stând în fața Sfintei Mese, nu se cuvine a ne rezema cu mâinile de ea, ci a sta puțin mai la distanță și sub niciun motiv să nu surădem în fața Sfintei Mese, să nu intrăm în convorbiri particulare, sau să facem cuiva observații morale, etc... Pe Sfânta Masă nu

descălțate, cu priviri atente și cu fețele plecate în jos, într'o evlavie și tăcere desăvârșită inconjoară jertfelnicul și așa stau înainte până la săvârșirea Infricoșatei Taine. După aceasta se răspândesc prin toată cinstita biserică și fiecare din ei, ici și colo conlucrează, ajută și dau puteri celor ce se află în biserică: Episcopilor, preoților și diaconilor, — într'un cuvânt, tuturor celor ce împart Trupul și cinstitul Sânge al Domnului. Scriu însă acestea ca, învățând câte lucruri infricoșate sunt în Sfânta Liturghie, și noi singuri întărind în firea noastră această frică dumnezeiască, să nu cădem în nepăsare și să nu îngăduim nimănui în timpul Proscomidiei a discuta sau a vorbi în șoaptă, sau a face cu îndrăzneală semne altora, sau a sta, legănându-se într'o parte și într'alta, căutând a se uita de jur împrejur, sau fără rost, de-a-dreptul, plimbându-se prin Sf. Altar din loc în loc. Fiindcă Domnul zice către Moisi, iar prin el și către toți preoții: «Așa să feriți de necurăție... pe fiii lui Israel» (Lev. XV, 31).

Cât de infricoșătoare și de însemnate sunt clipele sfințirii și prefacerii Sf. Daruri în Trupul și Sângele Domnului, ne învață Sfinții Părinți:

Sfântul Ioan Gură de Aur, în cartea sa «Despre Preoție» (cap. 6), scrie: «Atunci și Ingerii stau înaintea preotului și tot cinul Puterilor cerești, tresăltând de bucurie se adună și tot locul în jurul Sfântului Altar se umple de fețele ingerești. în cinstea Celui ce stă înainte».

Sfântul Ambrozie al Mediolanului cugetă despre această clipă așa: «Dacă cerurile ar fi deschise pentru ochii noștri, noi n'am putea găsi acolo nimic mai sfânt ca Acela, care se găsește pe Altarele noastre».

Sfântul Grigorie Dialogul scrie: «În ceasul sfințirii Sfințel Jertfe, la glasul preotului, cerurile se deschid și în timpul acestei Taine, cetele Ingerilor sunt de față: cu cele de sus cele de jos se întrunesc, cu cele cerești cele pământești se unesc și una devin cele văzute cu cele nevăzute» (Cartea IV, 58).

2) Au fost văzuți preoți cari și după 25-30 ani de preoție nu știau să binecuvinteze corect și nici să pună corect degetele pentru binecuvântare.

este îngăduit să ținem niciun fel de cărți, în afară de Sf. Evanghelie, nici chiar Liturghierul sau Molitfelnicul. La vohodurile mari și mici nu este îngăduit preotului a se uita prin toate părțile și cu atât mai puțin a fixa anumite persoane dintre cele ce sunt de față.

În afară de datoria de a-și chivernisi bine purtarea sa, atenția preotului trebuie să se fixeze și asupra celuilalt personal bisericesc, care este întotdeauna dator să vină la biserică înaintea preotului și să stea pe locurile lor. Diaconul, din vreme, trebuie să se pătrundă de cugetul că el are să rostească ecteniile, să citească Evanghelia și să pronunțe poli-hroniile cu o voce cumpătată, naturală și cu expresia liniștită a feții, evitând orice strigare neplăcută în biserică.

Podoaba lăuntrică a preotului. Pentru preotul lui Dumnezeu, podoaba cea mai mare este smerenia și blândețea. Smerenia este temelia oricărei virtuți, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, nu numai în cuvinte și în fapte, ci și în toate purtările, chiar și în tonul vorbirii. Să nu fii în purtările tale — îndeamnă acest Sfânt Părinte — cu unul smerit, iar cu altul aspru. Păstrează-ți smerenia cu oricine — fie el prietenul sau dușmanul tău, fie el om ales sau un om neînsemnat — în aceasta constă smerenia.

Blândețea este primul rod al smereniei. La cel blând manifestările de nemulțumire și chiar o umbră numai, de jignire, n'au loc. El este blând ca un miel, în fața tuturor. Și de aceea față de el cu toții se poartă pașnic, cu căldură și stimă, — nimic nu-l poate despărți pe el de alții și nici pe aceștia de el. Cu toții, pur și simplu, năvălesc spre el, ca și albinele spre miere. Blândețea este o însușire a spiritului omenesc, datorită căreia preotul poate potoli toate răscolirile patimilor și mai ales ale mâinii.

Câștigă-ți duhul păcii — zice Cuviosul Serafim de Sarov, unuia din cei ce se nevoiau împreună cu el — și mii de suflete se vor mântui în jurul tău. Așa trebuie, deci, să păzim unitatea duhului în unirea păcii — mai concret o uniune lăuntrică. Prin inimi să fim uniți, pentru ca astfel să avem toți un duh și un suflet. Fie bătrân, fie tânăr, sărac sau bogat, prunc sau vârstnic, bărbat, femeie, toți prin unitatea credinței să fim una întru Hristos. Duhul lui Dumnezeu — el — unul — pe toți ne umple... Păstrarea aceasta a unirii păcii și a iubirii sfinte ne-o cere și unitatea trupului Sf. Biserici, ale cărei mădulare suntem.

Pentru oamenii încătușați cu legătura dragostei, totul este foarte ușor. Dragostea nu simte greutatea — răbdă totul. Sf. Ioan Gură de Aur, amintind cuvintele Apostolului: «Să ne suferim (răbdând) unul pe altul prin iubire», vorbește despre răbdare, spunând că ea este numai acolo unde este dragoste. A ne răbda unul pe altul înseamnă: pe cel necăjit (scârbit) să-l mângâiem, sub toate formele unul altuia să ne ajutăm și în toate să conlucrăm. O inimă iubitoare de preot va ști ce ajutor să dea apropielui său și mai ales fiului său duhovnicesc.

Curăția vieții. Strălucitor este cinul preotesc și sfințitele lui odăjdii, mai ales atunci când cel sfințit are în lăuntru său un suflet care strălucește prin curăție. Atunci, însă, când el se întinează și își calcă și conștiința, mărturisitoare a acestei necurății, atunci lumina devine întuneric iar preotul devine fiu al întunericului și al focului vesnic. Afară numai

dacă preotul, părăsind calea pierzării, nu-și va alege o altă cale — o viață de smerită facere de bine, care duce fără greș către Impărăția lui Dumnezeu.

Prea cuviosul părinte Teognost scrie: «Invrednicindu-te de cinstita și dumnezeiasca preoție, mai întâi de toate și întotdeauna dator ești a te avea pe tine însuși adus ca jertfă, prin omorîrea patimilor și a plăcerilor trupești. Numai în chipul acesta să îndrăznești a te apropia de Jertfa cea înfricoșată și de viață dătătoare, dacă nu vrei să fii mistuit de focul Dumnezeirii, ca orice alt lucru care ușor se mistuie».

Stăruie, în deosebi, să fii străin de păcatul desfrâului, să nu ții minte răul, dacă voești să nu cazi sub mânia lui Dumnezeu. Prin șiroaie de lacrimi, mai vârtos decât zăpada innălbît, cu conștiința curată și neprihănită să te atingi de Sf. Taine ca și un sfânt, dovedind prin chipul tău bun, asemănător îngerilor, frumusețea lăuntrică a sufletului. Dacă tu trăiești, însă, în pătimăse plăceri pentru trup și lume, atunci singur te pregătești pentru veșnica muncă... Pentru câți din noi, oare, nu rămâne necunoscut faptul că mulți dintre liturghisitorii cei nevrednici sunt răpiți din viață printr'o moarte fulgerătoare și trecuți de-a-dreptul în munca cea veșnică. Un preot care era și călugăr, bucurându-se de un bun nume de prea-cinstit și de mulți prețuit părinte, păcătuiind în ascuns, slujea odinioară Sfânta Liturghie. Când a ajuns la Heruvic și, închinându-se după obicei, plecat înaintea Sfintei Mese, a început să citească: «Nimenia din cei legați... nu este vrednic...», a căzut mort în chip fulgerător. Această întâmplare spune de-a-dreptul oricui, ce ținută îngerească și câtă curăție ne cere cinstita treaptă a preoției.

Rugăciunea. Preoția ca atare este frumoasă, în toată slujirea și sub toate fețele ei. Frumoasă este și activitatea misionară, aceea de slujire a parohienilor, de organizare a cântărilor și conferințelor religioase, de catehizare a credincioșilor, etc. Toate acestea sunt de mult folos, necesare și de suflet mântuitoare. Dar, pe lângă toate acestea, fiecărui preot îi este de netăgăduită lipsă a avea în sine și cu sine starea duhovnicească — duhul rugăciunii. Fără aceasta, autoritatea preotului pierde marea sa însemnătate. De aceea, trebuie să avem pururea înaintea minții noastre gândul acestei îndatoriri, rugăciunea fiind sarcina cea mai înaltă pe care trebuie să o îndeplinim cu toată cinstea, fiindcă ne este încredințată de însuși Păstorul cel Mare, Hristos, Domnul nostru.

Cine altul, dacă nu preotul lui Dumnezeu, trebuie să fie mai presus de toate om al rugăciunii? Căci rugăciunea este o lucrare mântuitoare atât pentru el, păstorul, cât și pentru turma sa, pentru fiii săi duhovnicești. Ca un paznic al Bisericii, ca un ostaș al Impăratului Cereșc, preotul trebuie să se apere pe sine și pe fiii credincioși ai Bisericii de vrăjmașii mântuirii — patimile și păcatul. Poruncitu-ni-s'a și de către Sf. Apostol ca să petrecem în rugăciune și din toată inima să-L iubim pe Domnul. Căci, după cum mireasa, când și-a iubit mirele, nu se mai desparte de el nici cu gândul, nici cu toate simțirile ei, tot așa și sufletul, unit prin dragoste cu Domnul, petrece nedespărțit cu El, îndreptând spre El cuvinte calde de rugăciune, izvorite din adâncul inimii. Cel ce se unește cu Domnul, este același duh cu Domnul — zice Apostolul. Trebuie, deci, să punem

toată stăruința, ca să ne putem agonisi duhul rugăciunii, ca să putem cere și câștiga dela Domnul acest mare dar.

Cuviosul Nil zice: «Fericit este acela care, nîcîcînd nu încetează a se ruga. Tu, preotule al lui Dumnezeu, prin glasul rugăciunii tale să cuprinzi picioarele nevăzute ale Iubitorului de oameni, Dumnezeu, și atunci inima ta cea întinată se va prefăce într'o comoară de aur neprețuit, într'un jertfelnic al Domnului.

Preotul — zice Părintele Ioan din Kronstadt — este purtătorul Duhului Bisericii sau al Duhului lui Hristos. El, ca și oarecînd Moisi, în Sinai, stă sus în fața Sfântului Scaun, iar poporul la poalele muntelui — jos lângă solee. Preotul, ca și Moisi, grăiește față către față cu Dumnezeu, îl roagă, îl slăvește, îi mulțumește fiindcă este lângă Domnul și se bucură de încrederea pe care o are în fața lui Dumnezeu. Atunci cât de mult sunt datori mirenii să-și cinstească și să-și prețuiască preotul, cât de mult trebuie să-l iubească și să-l apere. Dar și preotul, la rîndul lui trebuie să se comporte ca un drept, cu sfințenie, atent, înțelept, treaz și blînd. Moisi a fost blînd mai mult decît toți oamenii. Preotul trebuie să fie întotdeauna un purtător de grijă pentru toată lumea: întreaga lume să fie pururea pe buzele lui. Să se roage pentru buna stare a toată lumea, pentru sfințele lui Dumnezeu biserici, pentru buna întocmire a văzduhurilor, pentru îmbelșugarea roadelor pămîntului, pentru izbăvirea de cutremur, de potop, de foc, de sabie și de alte nenorociri. El trebuie să fie întotdeauna devotat binelui obștesc și să nu țină socoteală numai de sine și să nu-și împlinească poftele și mai ales patimile sale³⁾.

3) În legătură cu rugăciunea nu este lipsită de interes următoarea convorbire a Părintelui Ioan din Kronstadt cu clerul din Nijnii-Novgorod, care a avut loc în anul 1901, în prezența P. S. Episcop Nazarie.

Fiind în Nijnii-Novgorod, la invitația P. S. Nazarie, ca Părintele Ioan din Kronstadt să împărtășească unele lucruri din marea sa experiență duhovnicească și confrăților de dincolo, P. C. Sa a spus cam următoarele:

«Prea cinstiți părinți și frați împreună-liturghisitori, frățile voastre — după câte văd — sunteți oameni împodobiți cu căruțețe, deci aveți voi înșiși o bogată experiență a vieții. Eu n'am ce vă mai învăța. Dar mă întrebați cum reușesc eu să am o înrăurire binefăcătoare asupra inimilor omenești? Vă voi spune următoarele: eu mă străduiesc să fiu un păstor sincer, nu numai prin vorbe ci și prin fapte — în toată viața mea. De aceea mă supraveghez cu asprime, urmăresc viața mea sufletească și întreaga mea activitate lăuntrică. Țin chiar și un jurnal zilnic în care însemnez abaterile mele dela Legea lui Dumnezeu — mă cercetez și caut să mă îndrept. Întreaga zi sunt în lucrare, de dimineață și până noaptea târziu. Slujirea mea pastorală o săvârșesc nu numai în Kronstadt, ci și în diferite alte colțuri ale Rusiei; pentru aceasta trebuie adesea să călătoresc. Zilnic credințioșii mă asaltează cu cereri, așa încît câteodată îmi vine greu și chiar parcă n'aș mai dori să mai fac nimic; totuși, însă, fac, căutînd a-i mulțumi pe toți. Oriunde m'aș afla, dar mai ales în Kronstadt, săvârșesc zilnic, singur, Sfînta Liturghie și sincer, din inimă, cu stăruință și evlavie, aduc Sfînta și nesângeroasa Jertfă lui Dumnezeu, pentru păcatele mele și ale tuturor creștinilor pravoslavnici. Cel ce se roagă cu mine văd și simt slujirea mea sinceră și evlavioasă și deaceia singuri se pătrund de simțăminte sfînte și se roagă cu osîrdie. Dumineca, la fiecare Liturghie, predic cuvîntul viu al lui Dumnezeu. În predicile mele se oglîndește întreaga mea trăire lăuntrică — sufletul meu. Eu bicuilesc fără cruceare păcatele, viciele și patimile omenești, demasc rătăcirile dela dogmele credinței și — slavă lui Dumnezeu — eu singur văd roadele trudei mele pastorale. În catedrala Sfîntului Andrei — catedrală mare — credințioșii se adună cam la cinci mii, și cu toate acestea toată mulțimea aceasta mă ascultă, fără să se miște, ca un singur om: nicio gălăgie, nicio înghesuală, ochii tuturor sunt îndreptați spre mine.

Învățătură și îndrumare. În sânul Sfintei Biserici Ortodoxe există un cin preotesc, sfântit, îndatorat a învăța, a liturghisi și a îndruma pe alții către mântuire. Acest cin nu este opera bunului plac omenesc. Insuși Intemeietorul și Capul Bisericii, Iisus Hristos, a rânduit această așezare. El a așezat Taina Preoției, prin care Duhul Sfânt, pe cei în bună cuvîntă aleși, prin hirotonia Ierarhului, îi rânduieste preoți spre a săvârși Tainele și a păstori turma lui Hristos. I-a îndatorat, ca prin învățătură și botez să câștige ucenici, și în chipul acesta să răspândească și să cârmuiască Biserica întemeiată de El.

Păstori și învățători sunt Episcopii și preoții. Episcopii ca urmași ai Apostolilor, iar preoții ca cei mai apropiați ajutători ai lor. Episcopului i se încredințează sufletele și intrucât el nu reușește a fi în persoană pretutindeni, atunci el împarte munca sa cu alții, în stare să ia asupra-le această sarcină. «Preoții — zice Sf. Teofan — sunt ochii, mâinile și picioarele Episcopului. Episcopul și preotul constituiesc o păstorie unică și indivizibilă. Sf. Apostol îi supranumește pe preoți și «binevestitori». Fericitul Ieronim zice: «Cine e păstor, acela este vrednic a fi și dascăl.. Orice Întâistătător al Bisericii trebuie să fie păstor al oilor — învățător al oamenilor!».

«Luați aminte, deci, și la aceasta — zice Sf. Tihon (Zadonschi) — cât de scumpă a devenit pentru Hristos Dumnezeu turma Sa, adică oile Sale cuvîntătoare, pentru cari noi, prin Duhul Sfânt, suntem rânduiți a fi păstori. Cât e de scumpă! Hristos, pentru turma aceasta și-a vărsat sângele Său, din care și o singură picătură numai, este de neprețuit. Vai nouă, dacă prin nepăsarea noastră, și încă un mai amar vai, dacă prin smintelile venite dela noi, vreuna din oile acestei turme ar pieri! Iși va răzbuna El aceste oi, atunci când va șede pe Scaunul măririi Sale, nu ca un Păstor, ci ca un Domn și Judecător».

Atunci când plec din biserică, credincioșii mă înconjoară cu bucurie; cu toții au fețele luminate, la toți se observă plînbătatea unei îmbucurătoare fericiri.

Toate acestea sunt roadele rugăciunii mele și ale predicii. Iertați-mă, Prea Cinstiți împreună-liturghisitori, că vă vorbesc în felul acesta despre mine. Ferească-mă Dumnezeu ca să vorbesc acestea ca o laudă de sine; Doamne ferește! Nu, acestea toate nu le fac eu, ci Darul lui Dumnezeu carele sălășluiește întru mine — preot.

Din mijloacele pe care le am împart celor săraci, cari așa de mult au sporit în vremea noastră. Trimit daruri bănești la multe așezăminte și biserici sărace, mă împart cu confrății păstori și în deobște cu oamenii cei nevoiași. Pe lângă aceasta, omul meu de încredere zilnic împarte, din mijloacele mele, bani de pâine la mii de săraci. Sunt dator, însă, să vă spun, că eu nu dau oricui: bețivilor și celor ce se bizuie numai pe cerșit, ca pe ceva lesne și ușor — acestora eu nu le dau.

O, fraților! Mult har ni s'a dat nouă de Domnul și Dumnezeul nostru și dacă noi vom păstra acest har al lui Dumnezeu, vom birui păcatul și ispitele.

Iată deci, Prea Cinstiți frați, așa slujesc eu pentru slava lui Dumnezeu, pentru mărirea Bisericii lui Hristos și propovăduirea credinței ortodoxe. Toate acestea vi le-am spus sincer ca la niște împreună-slujitori și după dorința frațiilor voastre, spre folosul slujbei de păstori ai Sfintei Biserici și ai țării noastre».

Această convorbire a durat aproape două ore, iar noi — scrie reporterul — eram gata să ascultăm toată noaptea cuvinte cu nlez ca acestea. Luându-și rămas bun, părintele Ioan s'a sărutat cu noi toți, zicând: «Cel ce sfîntește și cei ce sfîntesc — dintru Unul sunt toți. Să dăm deci, Prea Cinstiți frați, unul altuia sărutare frățască».

Pe cei ce nevoiesc în ogorul Domnului, pe slugile lui Hristos, îi roagă Apostolul: Păstoriți turma lui Dumnezeu, păstoriți, cârmuiți oile cuvântătoare încredințate vouă, învățându-le legea lui Hristos, învățându-le a se ruga, îndemnându-le la orice faptă bună, chemați-le în Impărăția Cerurilor, trudiți-vă nu pentru câștig urît, ci din tragere de inimă, nu ca stăpâni asupra fraților mai mici în Domnul, ci «pilde făcându-vă turmei — cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția» (1 Tim. IV, 12), și smerenia, pentru că celor smeriți Domnul le dă har. Pentru o asemenea nevointă păstorească, voi veți lua dela Mai-marele păstorilor — Hristos — «cununa mării cea neveștejită» (1 Petru V, 3-5).

Luând aminte la cuvintele apostolice, suntem datori, cu ajutorul lui Dumnezeu, să răspândim grajiurile vieții veșnice și să le semănăm pretutindeni.

Lucrarea noastră, preoți ai lui Dumnezeu, este de a arunca sămânța. Creșterea ei va desăvârși-o însuși Dumnezeu. Fără Dumnezeu, fără Darul Său dumnezeiesc, niciun lucru bun nu se va săvârși. De aceea noi singuri trebuie să ne unim cu Dumnezeu, pentru ca mai apoi să ne străduim a uni cu Dumnezeu pe aproapele nostru. Cine a devenit una cu Domnul, acela poate cu putere multă a propovădui pe Hristos. Predica și rugăciunea constituiesc deopotrivă însemnătatea și îndatoririle slujirii apostolești. Inima Apostolului — ca și aceea a predicatorului — trebuie să se întărească în Dumnezeu, pentru ca apoi limba lui să propovăduiască Cuvântul lui Dumnezeu, smerit întotdeauna și fără pic de mândrie⁴⁾.

Duhovnicia. Preoții sunt purtătorii mărețelor învățături dumnezeiești; ei sunt purtătorii vistieriei darurilor lui Dumnezeu și sunt săvârșitorii Sfintelor Taine. Preoților, odată cu harul, li s'a dat și o putere pe care nu o are nimeni afară de cei aleși. Lor li s'a dat puterea de a lega pe cei păcătoși pentru iad și a-i scoate de acolo; ei pot închide și deschide ușile raiului. Mântuitorul a spus: «Adevăr grăiesc vouă: ce veți lega pe pământ, va fi legat și în ceruri și ce veți deslega pe pământ, va fi deslegat și în ceruri» (Matei XVIII, 18).

Dar preotul-duhovnic trebuie să mai fie și lăcaș al Darului lui Dumnezeu, rugător smerit, înțelept ca șarpele și curat ca porumbelul.

Aceasta pentru ca el fiind felul vieții și purtării duhovnicului, fiii săi duhovnicești să vadă în el un model de viață evlavioasă, pentru ca inima fiecăruia să simtă că părintele lui duhovnicesc îl iubește și că este gata să-și pună sufletul său pentru el; pentru ca să se înțeleagă că părintele duhovnicesc nu este un credincios de rând — un om obișnuit, — ci un participant activ în mântuitoarea operă a lui Hristos, un purtător în sufletul său al mulțimii sufletelor încredințate lui.

Când preotul rostește cuvântul de învățătură, este bine ca acesta să izvorască din inimă iubitoare, ca vorbele și sfaturile lui să se reverse din suflet și din dorința inimii de a aduce folos duhovnicesc fiilor săi, fiindcă

4). Un predicator vestit a fost întrebat odată de cei ce credeau că el se mândrește cu darul pe care-l avea: «Nu cumva vă neliniștește atâta prețuire?...» Predicatorul a răspuns prin următoarea întrebare: «Putea oare măgarul ce-l ducea pe Domnul, călcând pe drumul așternut de haine, să creadă că osanalele poporului i se atribuie lui?...»

numai o atare vorbire plăcută, de pe buzele unui preot evlavios, cade în pământul bun și aduce roade duhovnicești.

Să fim, deci, mai întâi de toate noi înșine așa cum am dori să-i facem pe alții.

Obiectul principal al convorbirilor noastre în timpul mărturisirii să fie Iisus Hristos, care a murit pentru păcatele noastre și a înviat pentru mântuirea noastră.

Trebuie să-i spunem penitentului: «De-ajuns! a sosit clipa să isprăvești cu viața de păcate. Această mărturisire a ta trebuie să producă în firea ta o schimbare, să te scoată din mocirla și întunericul păcatului și să te ridice la lumina și bucuriile cerești. Până acum, tu, fiule, ai fost în ghiarele șarpelui celui de demult; de-acum, din această clipă, fii al lui Hristos, fiul iubit al Său, gustă prin experiență proprie, cât de dulce este să fii cu Hristos și cât de plăcut este să-I slujești Lui».

Cu asemenea cuvinte trebuie să încălzim sufletul penitentului, ca să-l răpim din ghiara păcatului și să-l unim cu Hristos, îndreptându-l pe calea vieții evlavioase.

Nu se cuvine să desnădăduim când e vorba de îndreptarea anevoloasă a unui păcătos, ci, dimpotrivă, cu toată dragostea să dovedim grija și preocuparea de frații noștri, urmând astfel lucrătorului viei, care ruga pe stăpânul său să nu taie smochinul neroditor, zicând: «Doamne, lasă-l și pentru acest an, până-l voi săpa împrejur, și-i voi pune gunoii» (Lc. XIII, 8). Sau să ne asemănăm doctorului, care, văzând pe un grav bolnav, nu-l părăsește ci cu o și mai mare atenție îi urmărește boala. Același lucru ni-l poruncește și Sf. Ioan Gură de Aur: «Cu cât mai nerușinat și mai necuviincios va fi păcătosul, cu atât mai mult trebuie, fără nicio mânie și fără nicio supărare, să stăruim pentru îndreptarea lui».

Părintele duhovnicesc, în scaunul mărturisirii, este oarecum înlocuitorul lui Iisus Hristos; de aceea el trebuie să-i spună penitentului nu cuvântul lui, ci pe acela al lui Dumnezeu. Din practică se știe că Cuvântul lui Dumnezeu, al Sfintei Evanghelii, este întotdeauna mai puternic și mai lucrător. Expresiile Sf. Scripturi au o putere deosebită.

Să nu administrăm sfătuiri prea lungi, aceluia cari n'au făcut păcate grele și aceluia cari chiar dacă au greșit greu, își înțeleg greutatea păcatelor și sunt pătrunși de o profundă căință, manifestând o neclintită hotărâre de a-și îndrepta mai departe viața. Pe cei îndărătnici, cei cu păcate grele și cari manifestă o prea puțină părere de rău sau căință, trebuie să-i înfruntăm și să-i sfătuim mai stăruitor și mai cu putere.

Unii penitenți simt și manifestă o atât de puternică căință pentru păcatele săvârșite, încât sunt aproape de desnădejde. Pe aceștia se cuvine să-i mângâiem și să-i îmbrățișăm, întemeindu-ne pe bunătatea nemărginită și mila Domnului, față de cei ce se întorc către Dânsul.

Se cuvine să ținem minte că duhovnicul este dator a păstra cea mai strictă taină asupra mărturisirii. Chiar dacă ar trebui să și moară, încă nu trebuie să descopere nimănui taina mărturisirii.

Duhovnicul trebuie să fie adânc pătruns de simțul compătimirii față de cei ce se căiesc, ca un tată iubitor, sau și mai bine, ca o mamă duicoasă.

«Fraților, — scrie Sf. Apostol Pavel — chiar de va și cădea un om în greșală, voi, cei duhovnicești, îndreptați pe unul ca acesta cu duhul

blândeții» (Gal. VI, 1). «Nu-i nimic mai puternic decât blândețea și mai vi-guros decât bunătatea» — zice Sf. Ioan Gură de Aur.

Pe cel păcătos nu-l putem îndrepta, dacă nu-i vom câștiga iubirea și încrederea în noi, printr'un chip duios și blând de a fi cu el.

Sentimentul compătimirii se poate exprima prin următoarele cuvinte: «Fiul meu, mă bucur și te felicit din toată inima, pentru că Bunul Dumnezeu ți-a dăruit har și vreme ca să te desbraci de această grea povară a păcatelor, cu care tu de atâtea ori ai supărat pe Domnul, expunându-te primejdiei pieirii veșnice». La fel se mai poate spune: «Tatăl Ceresc te-a primit în brațele iubirii părintești, ca pe un fiu rătăcit și iată îți dă ție haină mântuitoare și harul deslegării prin nevrednicia mea. Eu, însă, te rog numai un singur lucru: să nu te mai depărtezi mai mult dela Tată Ceresc, care așa de mult te iubește». Mântuitorul Hristos, cel ce pentru tine a răbdat răul, prin buzele mele îți vorbește acestea: «Eu te-am iubit pe tine, iubește-Mă și tu pe Mine; Eu sunt Domnul, Ziditorul și Răscumpărătorul tău, Eu nimic nu cer dela tine, decât iubire..., dragostea ta o caut Eu!».

Deslegarea de păcate este momentul de căpetenie în Taina Pocăinței. Toate îndrumările, sfătuirile, convingerile, epitimii, au ca scop împăcarea păcătosului cu Dumnezeu, iar desăvârșirea acestei împăcări se face prin deslegare.

Deslegarea păcătosului sau refuzul deslegării nu-i numai o simplă vorbă a săvârșitorului Sfintei Taine, nu! Ea este o acțiune a puterii celei date lui de sus, prin care cel ce primește deslegarea păcatelor obține o reală iertare a păcatelor, devine părtaș al meritelor lui Hristos și se învrednicește de darurile Sfântului Duh. Refuzul deslegării lipsește pe om de aceste bunuri ale Tainei Sfintei Mărturisiri.

Desigur, preotului îi pare mai bine să deslege decât să refuze această deslegare și ar vrea mai bine să răspundă lui Dumnezeu pentru un prisos de indulgență decât pentru unul de prea multă asprime. Dar preotul, în asemenea cazuri, trebuie să procedeze nu după bunul său plac, ci potrivit pravilelor Sf. Apostoli, ale Sfintelor Sinoade și ale Sfinților Părinți. Dacă vreun preot din vrăjmășie sau neînțelegere va îndrăzni să oprească penitenții dela Sf. Taine, acela se va face vinovat de mare răspundere față de Dumnezeu și Biserică. Sunt însă cazuri când preoții nu trebuie să dea deslegarea, ci să o refuze. Penitentul, văând că deslegarea i se acordă foarte ușor și în grabă, în viitor se va pregăti pentru mărturisire fără o cuvenită luare aminte, iar în viață va continua să păcătuiască. Atunci când duhovnicul se convinge că penitentul n'are o dorință sinceră de a-și îndrepta viața, el este dator a-i refuza deslegarea, întrucât așa ceva ar constitui o mare și condamabilă disprețuire a Sfintei Taine.

Păcătuiește greu acel duhovnic care, pentru penitenții sinceri, împiedică bogăția darurilor lui Hristos. Tot așa de greu păcătuiește și acel duhovnic care, folosindu-se cu ușurință de această dumnezeiască putere, acordă prea lesne deslegare celor nevrednici: «Nu dați cele sfinte căinilor» (Mt. VII, 6).

Sfântul Ciprian se ridică cu putere împotriva unor asemenea duhovnici: deslegarea acordată celor nevrednici ei o denumește pace nedreaptă, nefolositoare pentru cei ce au obținut-o și foarte păgubitoare pentru cei ce o acordă: este o crudă îngăduință, care nu le servește păcătoșilor.

decât ca o încurajare de a păcătui mai departe cu și mai puțină frică. Unor atari păcătoși, duhovnicul poate să le acorde deslegare numai în fața morții, iar dacă muribunzii de acest soi nu vor să se mărturisească, deslegarea nu li se poate acorda nici chiar atunci.

Nu pot fi deslegați la mărturisire următorii penitenți:

1). Acei cari mărturisindu-se, nu divulgă niciun păcat. 2). Acei cari se îndoiesc de dogmele de bază ale credinței noastre. 3). Acei cari își bat joc de dogmele credinței și le resping, ereticii, excomunicații, rătăciții... 4). Acei cari au pricinuit rău aproapelui, cinstei lui, avutului lui și cari nu vor să făgăduiască întoarcerea pagubei. 5). Cei cari se află în ceartă și nu vor să se împacă. 6). Acei cari și-au însușit obișnuința pentru un păcat de moarte și nu vor să-l părăsească, după cum sunt: concubinajul, furtul, vrăjitoria, spiritismul, etc. 7). Acei cari nu vor să evite prilejurile spre păcat.

Duhovnicul trebuie să convingă pe cel ce piere în păcate să aibă necurmat în minte că Domnul este lângă el, îl vede și poate să-l trăsnească chiar în timpul săvârșirii păcatului, așa după cum se și întâmplă cu mulți. Tot duhovnicul trebuie să depună toate stăruințele ca să-l ferească pe om de noi căderi și să-l ajute a porni pe calea mântuitoare.

Duhovnicul trebuie să se roage de Dumnezeu ca El însuși să-i insuffle mijloacele cele mai potrivite pentru vindecarea acestor pătimiși. Acești penitenți trebuiesc convinși să se sfătuiască cât mai des cu duhovnicul.

În sfârșit, vom spune câteva cuvinte despre epitimii: sub nicio formă nu trebuiesc admiși la Sfânta Cuminecătură acei cari nu voiesc să se lepede de un păcat de moarte.

Pe acei parohieni, cari au păcătuit prin desfrâu, furt, jignirea părinților, batjocură sau îndrăzneță necinstire față de cele sfinte, dar care se căiesc și făgăduiesc să nu mai repete aceste grele păcate de moarte, se poate să-i admitem la Sf. Cuminecătură, cu condiția, însă, să le poruncim îndeplinirea unei pravile, rugăciuni (canon) sau epitimie, ca de pildă: metanii, post, milostenie și o necondiționată satisfacție dată celor păgubiți, precum și o împăcare cu ei. Pe ucigași, tâlhari, asupritori, femei care-și leapădă pruncii, deopotrivă și pe doctorii sau soții care le ajută la aceasta, apoi pe cei ce și-au necinstit fecioria prin căi nefirești, pe sodomiți și cari cad în păcate peste fire cu dobitoacele, pe desfrânați, pe amăgitori și pe cei cari conștient au pângărit cele sfinte, trebuie să-i oprim dela cele sfinte pentru câțiva ani și sub niciun motiv mai puțin decât un an. Și aceasta numai dacă constatăm că pocăința este fierbinte și sinceră. A-i admite la Sfânta Cuminecătură pe unii dintre aceștia, chiar după mărturisire, este îngăduit numai în acele cazuri, când aceste păcate au fost săvârșite de mult și când penitenții de atunci le-au plâns, fără să aibă curajul să vină și să le mărturisească.

În ce privește aplicarea epitimiilor, este bine să ținem socoteala de neputințele omenești ale creștinilor de azi; să îndeplinească mai bine un canon mic, decât având unul mare, să nu-l poată îndeplini și smintindu-se, să-l pierdem pe penitent din numărul turmei noastre.

Ca încheiere vom aminti că este necesar ca fiecare duhovnic și preot să-și aibă el însuși un duhovnic, căruia, cât se poate de des, să-și mărturisească păcatele, cel puțin odată pe lună sau în preajma fiecărei sărbă-

tori din cele 12 mari. Dacă n'avem în apropiere un asemenea duhovnic, căruia am putea mai des să ne mărturisim, atunci fiecare preot trebuie să-și găsească chiar și mai în depărtare, un duhovnic și pe calea scrisului să comunice cu el. Acest lucru însă, precum și alte impedimente, chiar și binecuvântate nu scutesc pe nimeni de o mărturisire personală chiar și în fața unui duhovnic fără experiență.

Se mai cuvine preoților a ține seama și de o evlavioasă și la timp slujită Proscomidie, cu o necondiționată pomenire a acelor pentru cari ni s'a poruncit nouă să ne rugăm și în deosebi pentru păstoriții noștri. Este de mare însemnătate pentru păstrarea evlaviei noastre, citirea fără amănare și fără grăbire, după Sf. Liturghie, a rugăciunilor de mulțumire.

Și în deobște este de trebuință o cât mai deasă încălzire a harului preoției prin cercetarea Locurilor Sfinte, prin convorbiri duhovnicești cu creștinii evlavioși și coliturghisitorii, prin citirea cărților sfinte și printr'o cât mai des posibilă săvârșire a Tainei Sf. Euharistii și în zile de lucru. Să nu scăpăm, deci, părinților și fraților cititori, nici una din multiplele și binevenitele împrejurări pentru a ne căli harul preoției noastre, care ni s'a dăruit prin succesiune și punerea mâinilor arhieresti.

(Spicuire după ivoare rusești)

Pr. PAVEL GROSU

DESPRE SABAT

PARTEA I

ORIGINA SÂMBETEI ȘI A DUMINICII

Până la începutul veacului al XX-lea, la noi în țară, nimeni nu se ocupa cu chestiunea praznicului Duminicii¹). Din moși strămoși, părinții noștri știau că Duminica este ziua în care trebuiau să meargă în casa Domnului să se roage. În această sfântă zi participau ei la dumnezeiasca Liturghie sau Cina Domnului²).

Chestiunea a început să ia o întorsătură nouă odată cu apariția adventiștilor care, cum ne este în deobște cunoscut, serbează ca zi a șaptea, Sâmbăta iar nu Duminica.

Astfel a ajuns să fie cunoscută, la noi, așa numita chestiune a Sabatului.

I. Ce va să zică cuvântul Sabat? După cele ce găsim în Sf. Scriptură a Vechiului Testament, acest cuvânt înseamnă «a înceta», adică a lăsa orice lucru, iar în al doilea rând înseamnă «a se odihni». Cercetând mai cu deamănuntul locurile unde se găsește acest cuvânt în Vechiul Testament, aflăm că de vorba Sabat se leagă mai multe înțelesuri și anume:

a) **Ziua a șaptea a fiecărei săptămâni** (Exod XX, 10). Dece s'a numit ziua a șaptea a săptămânii Sabat? Fiindcă în această zi, Dumnezeu a încetat zidirea lumii și după cum am spus mai sus, în limba ebraică încetarea unui lucru se spune prin cuvântul Sabat.

b) **Sărbătorile**. În limba ebraică orice sărbătoare era un sabat, fiindcă în aceste zile nu se lucra, ci erau sfințite de Dumnezeu. Iată câteva din aceste sărbători, ebrește numite sabat:

1. Prima zi a azimelor (Lev. XXIII, 11, 15).
2. A șaptea zi a Paștilor (Lev. XXIII, 8).
3. Sărbătoarea Cincizecimii (Lev. XXIII, 15-16).
4. Întâia zi a lunii a șaptea (Lev. XXXIII, 24).
5. Ziua Impăcării (Lev. XVI, 31 și XXIII, 32).
6. Ziua întâia a sărbătorii Corturilor (Lev. XXIII, 35).
7. A opta zi a sărbătorii Corturilor (Lev. XXIII, 36).
8. Anul sabatic (Lev. XXV, 8).

c) **Fiecare al șaptelea an se numea tot sabat**, fiindcă după Legea dată de Dumnezeu lui Moise, din șapte în șapte ani pământul era lăsat nemuncit un an. Ceea ce creștea dela sine pe ogor, nu aparținea stăpânului locului, ci săracilor. Ei veneau și strângeau, iar proprietarul nu avea voie să-i alunge.

1. Adventismul apare în secolul al XVIII-lea, în America. La noi însă ajunge mai târziu.

2. Așa este numită Sf. Impărtășanie în cărțile Noului Testament (I Cor. XI, 17-34).

d) **Săptămâna noastră de șapte zile**, în limba ebraică se numea tot sabbat (Lev. XXIII, 15-16; Mat. XXVIII, 6; Marcu XVI, 9 ș. a.). Dece? Fiindcă așa obișnuiau Israelii să numească intervalul de timp cuprins între ziua întâia și ziua a șaptea.

II. **Cum e mai bine să zicem: Șabat sau Sabbat?** E mai bine să zicem sabbat căci așa sună acest cuvânt în limba ebraică שַׁבָּת. În limba noastră românească a intrat cu sunetul de sabbat, fiindcă așa l-au scris Grecii în traducerea elinească a Bibliei, numită Septuaginta, deoarece în limba grecească nu se află sunetul «ș». Noi Români, traducând Sf. Scriptură după cea grecească, am adoptat cuvântul sabbat, după pronunțarea elinească.

III. **Ziua a șaptea a săptămânii este tot una cu Sâmbătă de azi?** Răspundem dela început, nu. În capitolul II din Geneză, versetele 2 și 3, citim: «În ziua a șaptea, Dumnezeu a sfârșit lucrarea pe care o făcuse. Dumnezeu a binecuvântat ziua a șaptea și a sfințit-o, pentrucă în ziua aceasta s'a odihnit de toată lucrarea Lui pe care o zidise». În aceste versete se vede lămurit că Dumnezeu a binecuvântat ziua a șaptea, fiindcă în ea a încetat zidirea Sa, deoarece își terminase planul Său pe care-l făurise. Vedem destul de clar că nu se spune că a binecuvântat ziua Sâmbetei, ci ziua a șaptea. Trebuie să știm că atât Evreii, cât mai toate popoarele vechi ale Răsăritului n'aveau nume pentru zile, cum avem noi europenii de azi, ci ei le numărau. Babilonii numărau zilele lunii dela 1 până la 28. Evreii le numărau dela 1 la 7, repetându-le de patru ori în lună. Așa dar, când citim în Cartea Facerii că Dumnezeu a binecuvântat ziua a șaptea, nu înțelegem deloc ziua Sâmbetei. Între una și alta, în Cartea Facerii nu este nicio apropiere. Dacă în unele traduceri se va găsi, în locul arătat mai sus (Facere II, 2-3), cuvântul sabbat, să se știe că este o greșală³⁾.

IV. **Ziua a șaptea, binecuvântată de Dumnezeu, a fost ținută sau serbată în ziua Sâmbetei de azi?** Cu alte cuvinte, ziua a șaptea pe care a sfințit-o Dumnezeu, ca zi de sărbătoare pentru lume, a fost ținută totdeauna în aceeași zi pe care o țin Evreii de azi, adică în Sâmbăta noastră? Răspundem nu. Este adevărat că Sf. Scriptură nu ne dă prea multe învățăminte în această privință, dar cu oarecare luare aminte putem să ne încredințăm de acest lucru⁴⁾.

După blestemarea omului și izgonirea lui din grădina fericirii, lumea s'a înrăit tot mai mult și și-a atras mânia lui Dumnezeu în așa fel, încât Ziditorul s'a hotărât s'o piardă prin potop. După potop scapă numai Noe și urmașii săi. În care zi vor fi serbat ei ziua a șaptea, Sf. Scriptură nu ne spune. Fapt sigur este că și urmașii lui Noe ajung la stricăciune, încât repede uită de Dumnezeu și de toate legăturile cu El. De sigur că în rândul întâi și-au uitat de păzirea zilei a șaptea.

Pentru a nu se pierde cu totul credința într'un singur Dumnezeu (mono-teismul), Cel Atotputernic se hotărăște să aleagă o singură națiune care, ca un stegar, să ducă prin mijlocul întunericii păgânilor, făclia credinței celei adevărate, până avea să vină «Lumină Cunoștinței», Dom-

3. Sâmbăta devine ziua a șaptea abia dela Moise. La creație nu știm care a fost. Noi, ortodocșii, credem că a fost chiar Duminică. Căzând în păcat, lumea s'a depărtat de Dumnezeu și deci și de Duminică, care a fost la început ziua a șaptea.

4. Negoită D. diac., *Șabatul Vechiului Testament*, București, 1935, pp. 8, 52.

nul nostru Iisus Hristos. Așa a fost ales poporul lui Israel, dintre toate semințiile pământului, ca el să ducă torța învățaturii dumnezeiești «până la plinirea vremii», adică până va avea să vină în lume însuși Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu scoate pe Israeliți din mijlocului Babiloniei, dintr'o lume neînchipuit de păgână.

E greu să admitem că în Babilonia era păzită ziua a șaptea, așa cum o binecuvântase Dumnezeu.

Israeliții vin în Canaan sub Abraham, cu turmele lor de oi. Ca păstori, ei nu puteau ține ziua a șaptea, chiar de ar fi voit, căci turma trebuia dusă la pășune în fiecare zi. În Sf. Scriptură nu se vede nicio singură mențiune, despre paza zilei a șaptea și suntem siguri că Ebreii, în timpul patriarhilor, n'au avut sărbătoarea zilei a șaptea⁵⁾.

Din pricina foametei mari, ce s'a întâmplat sub Iacob, Evreii ajung în Egipt, unde se afla ocupând un rang mare, Iosif, fiul lui Iacob. După moartea lui Iosif, Israeliții ajung într'o neagră robie, care durează câteva sute de ani. În Egipt, sub o atât de aspră stăpânire, serbarea zilei a șaptea era cu neputință. De sigur că, în tot acest timp, ei au ținut ziua de odihnă a Egiptenilor. Dar după câte știm, Egiptenii aveau ca zi de odihnă ziua a zecea a lunii, nu a șaptea, ca Evreii.

Acum apare Moise, care îndurerat de soarta neamului său, ajunge în luptă cu Egiptenii și astfel este silit să fugă în pământul Madianiților. Aci, în singurătate, păscând turmele și rugându-se, Moise se învrednicește să ajungă prooroc al Domnului și conducător al poporului său. Plecând din Madian în Egipt, după multe necazuri, povestie în cartea Exod (cap. III-XVI), Moise izbuteste să-și scoată neamul din Egipt și să intre în peninsula Sinaitică. Aci, la picioarele muntelui Sinai, după două mii și ceva de ani, poporul evreu află că ziua a șaptea a fost binecuvântată de Dumnezeu și că ea trebuie păzită cu sfințenie.

Precum vedem, după potop, lumea n'a mai respectat ziua a șaptea. Poporul israelit, din pricina stării sale de păstori și mai apoi silit de robia egipteană n'a cunoscut sărbătoarea zilei a șaptea, până la Legea dată de Moise. Cine spune că a cunoscut-o și a ținut-o, o spune dela dânsul, căci n'are temeiuri cu care să dovedească.

V. Moise este cel care statornicește păzirea zilei a șaptea, numind-o sabbat, și fixează ținerea ei în ziua în care Iudeii o serbează și astăzi, adică în Sâmbăta noastră. După ce trecură Marea Roșie, Moise îi duse pe Israeliți în pustia Sinaitică, un ținut lipsit de orice viață. Aci, poporul n'avea altă hrană decât mana ce cădea de sus și pe care trebuia să o adune în fiecare dimineață, căci nu dura mai mult decât o zi (Exod XVI, 19-21).

Moise spune Evreilor că numai în ziua a șasea se cuvine să strângă de două ori mai mult (vers. 5). Poporul ascultă spusele lui, dar frunțașii săi, nedumeriți, merg la Moise să-l întrebe de ce? (vers. 22). El le explică faptul, spunând: «Domnul a poruncit așa. Măine este ziua de odihnă, sabbat

5. Criticii negativi ai Vechiului Testament spun că Sabbatul sau sărbătoarea zilei a șaptea a fost împrumutat de Ebrei dela popoarele dintre care au trăit. S'au emis patru teorii: 1) Că Sabbatul a fost împrumutat dela Babilonieni; 2) Că Sabbatul este sărbătoarea lunii pline, împrumutată dela Canaaneni; 3) Că Sabbat este ziua lui Saturn, împrumutat dela Keniți (un popor antic din peninsula Sinaitică) și 4) Că abia în timpul exilului babilonic, proorocul Ezechiel a instituit sărbătoarea Sâmbetei.

închinat Domnului. Coaceți ce aveți de copt, fierbeți ce aveți de fiert, și păstrați până a doua zi de dimineață tot ce rămâne» (vers. 23). Poporul a ascultat, a strâns mana îndoit și a păstrat-o până a doua zi, adică în ziua a șaptea și ea nu s'a stricat, cum se întâmpla în celelalte zile. Și a zis Moise: «Mâncăți-o azi, căci e ziua șabat; azi nu veți găsi mană pe câmp. Veți strânge timp de șase zile, dar în ziua a șaptea care este șabat, nu va fi. În ziua a șaptea, unii din popor au ieșit să strângă mană, dar n'au găsit. Atunci Domnul a zis lui Moise: Până când aveți de gând să nu păziți poruncile și legile mele?» (vers. 25-28).

Precum se vede, din versetul 28, poporul israelit nu știa de ținerea zilei a șaptea, și nici nu era obișnuit cu paza ei, de îndată ce el este ispitit să calce opreliștea pusă prin Moise. Ca la orice început, uiți ușor. Așa și Evreii călcau ziua a șaptea, poate, fără voia lor. Doar acum aflaseră de ea. Ca să poată să-i obișnuiască cu paza ei, Moise este nevoit să pedepsească cu moartea pe cel ce n'o ținea (Exod XXXI, 14).

În pustia sinaitică și prin descoperire dumnezeiască, Moise dă Legea numită mozaică, după numele său. Între cele zece porunci, a patra hotără chiar observarea zilei de șabat: «Adu-ți aminte de ziua șabat: șase zile să lucrezi, ca să-ți faci lucrul tău. Dar ziua a șaptea este ziua de șabat închinată Domnului Dumnezeuului tău, să nu faci nicio lucrare în ea, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici vita ta, nici străinul care este în casa ta. Căci în șase zile a făcut Domnul cerurile, pământul și marea și tot ce este într'însele, iar în ziua a șaptea a isprăvit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua de șabat și a sfințit-o» (vers. 8-11).

Moise încunoștințează pe Ebrei despre paza zilei a șaptea. În Decalog fixează porunca în scris, însă, chiar el simțise nevoia să explice motivele pentru care s'a hotărât ținerea zilei a șaptea. Întâiul motiv este că Dumnezeu a ales această zi fiindcă în ea a terminat lucrarea Sa și tot într'înșa s'a și odihnit. Al doilea motiv este de ordin moral-social: este ziua în care trebuie să odihnească servul și dobitocul.

În Exod XXXI, 13-14, se mai spune: «Să nu care cumva să nu țineți zilele mele de șabat, căci aceasta va fi între Mine și voi și urmașii voștri, un semn după care se va cunoaște că eu sunt Domnul care vă sfințesc. Cine-l va călca va fi pedepsit cu moartea».

Apoi, Moise lămurește poporul că numai Ebreii trebuie să țină șabatul, fiindcă numai ei au făcut acest legământ. Șabatul este tocmai acest semn. Dacă vor vedea pe păgâni că nu-l țin, să nu se lase furați. De se vor lua după ei și-l vor călca, atunci să știe că mari pedepse îi așteaptă.

Repetând Legea în Deuteronom (V, 12-15), Moise spune Israelitilor: «Ține ziua de șabat, ca s'o sfințești cum ți-a poruncit ție Domnul. Șase zile să lucrezi și să-ți faci toate treburile. Dar ziua a șaptea este ziua de încetarea lucrului (de odihnă) a Domnului Dumnezeuului tău; să nu faci nicio lucrare în ea, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici vreunul din dobitoacele tale, nici străinul care stă în locurile tale, pentru ca și robul tău, și roaba ta să se odihnească ca și tine. Adu-ți aminte că și tu ai fost rob în țara Egiptului și Domnul Dumnezeuul tău te-a scos din ea, cu mână tare și cu braț riăicat. De aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău să ții ziua de odihnă».

Aici Moise reamintește iarăși motivele pentru care Șabatul trebuie ținut. Iată-le:

1. Fiindcă este ziua în care și Dumnezeu a încetat lucrul.

2. Pentru că trebuie să fie o zi de încetarea lucrului și deci de odihnă pentru serv și dobitoc.

3. Pentru că este ziua amintirii în care Ebreii au ieșit din Egipt.

Prin acest al treilea motiv, ca și în Exod XXXI, 13, șabatul se arată a fi o sărbătoare (și astfel o pornucă) curat ebraică. Putem spune că șabatul este chiar ziua națională a Israelitilor, căci e ziua în care ei au scăpat din robia Egiptului.

Așa dar, după cele ce ne arată Sf. Scriptură, putem spune că până la Moise, ziua a șaptea n'a fost ținută de către Ebrei. Moise este cel ce o impune poporului israelit și tot el îi dă și numele de șabat. Abia dela Moise, șabatul începe să fie și același lucru cu sărbătorirea zilei a șaptea ce se prăznuiește de Iudei în Sâmbăta noastră.

VI. Ce era Șabatul pentru un Ebreu? După cele ce cunoaștem din Biblie și Talmud, era o zi de scrupuloasă abținere dela orice lucrare. Mergeau așa de departe cu exagerarea, încât în ziua de șabat renunțau chiar la apărarea lor și a țării lor⁶). Precum ne mărturisesc cărțile ce s'au scris în vremurile de dinainte de Hristos, dușmanii Iudeilor aflaseră de lucrul acesta și-i atacau în zi de Sâmbătă. Așa s'a întâmplat pe timpul lui Antioh Epifane, regele Siriei, care a năvălit peste Iudeia și Ierusalim, într'o zi de Sâmbătă⁷). Iudeii nevoind să pună mâna pe arme, Antioh a obținut o mare biruință. Observând că sunt, aproape regulat, atacați într'o zi de Sâmbătă, Iudeii au cerut sfatul conducătorilor religioși și cu toții au ajuns la hotărîrea că se poate lupta în ziua Sâmbetei, dacă sunt atacați⁸). Nu admiteau, însă, ca să atace ei pe dușman sau să le distrugă întăririle în zi de Sâmbătă. Lucrul acesta l-au folosit Romanii, când, sub împăratul Tit, au cuprins Ierusalimul.

Pe timpul Mântuitorului, fariseii făcuseră din sărbătorirea Sâmbetei o nemai pomenită povară pentru credincioși. Căutând acul în carul cu fân, cum spune proverbul românesc, fixaseră 39 de clase de lucrări mai de seamă, din care apoi luau naștere alte lucrări secundare, dar pe care oricine trebuia să le țină cu sfințenie. Altfel cădea sub vina pedepsei cu moartea.

VII. Mântuitorul și Șabatul. În timpul propovăduirii Sale, dese ori Mântuitorul a ajuns la ceartă cu fariseii, din pricina îngusteii lor înțelegeri cu privire la Sâmbătă. Intotdeauna, Mântuitorul căuta să le arate adevărata înțelegere a poruncilor Sabatului, pentru aceasta îndreptându-și privirile către mintea sănătoasă a poporului de jos, ca doar-doar să ajungă a înțelege și cei îmbâcsiți de forme și teorii.

Sunt prea cunoscute vindecările făcute de Domnul Hristos și discuțiile avute cu acest prilej, tocmai cu scopul de a arăta că mila și legile firii trebuiau să aibă întâietate față de formele rituale (Marcu I, 21; Mat. XII, 10; Ioan V, 8-10; IX, 6-16; Luca XIII, 10-17).

6. Să se vadă cărțile *Macabei* și *Antichitățile iudaice*, acestea din urmă scrise de Iosif Flaviu (XII, 1-6) și *Contra Apionem* (I, 22), de același autor.

7. I Macabei II, 36-38.

8. I Macabei II, 41; IX, 43-49.

VIII Mântuitorul a ținut, adică a serbat Sâmbăta? Da. Ca orice Iudeu, El s'a supus poruncilor Legii Vechi până la sfânta Sa înviere, când a început Legea cea Nouă. Născându-se Iudeu, El trebuia să împlinească toate poruncile Legii mozaice. Așa de pildă, din Luca II, 21 aflăm că El a fost tăiat împrejur; din Mat. XVII, 27 că a plătit birul către stat; din Ioan VII, 14 și XI, 22 că mergea la templul din Ierusalim de trei ori pe an, la cele trei mari sărbători anuale la care Ebreul era obligat să meargă (Paște, Cincizecime, Corturi), așa cum prevedea Legea (Deut. XVI, 16). Totuși, din felul cum El era atacat de farisei și cărturari, vedem că în timpul propovăduirii Sale, nu mai păzea sărbătorile iudaice ca ceilalți Ebrei, ci mergea la aceste sărbători, căci acum avea prilejul să întâlnească mulțimea și să-i predice Sfânta Sa Evanghelie ⁹).

IX. A păstrat Mântuitorul Șabatul ca zi de odihnă pentru creștini? Nu. Din felul cum vorbește Iisus despre Sâmbătă și cum s'a și comportat față de ea ¹⁰), se vede limpede că El nu s'a gândit un singur moment să o păstreze pentru creștini. În această privință, învățători de Lege, Iudei, recunosc că Duminica creștină este cu totul altceva decât Șabatul iudaic. În paginile ce vor urma se va arăta lucrul acesta pe bază de texte scripturistice. Trebuie să accentuăm, însă, din capul locului, că Mântuitorul n'a desființat păstrarea zilei a șaptea, binecuvântată de Dumnezeu.

X. Care este ziua a șaptea pentru creștini? Ziua a șaptea pentru creștini este ziua Duminicii sau întâia zi a săptămânii, după calendarul iudaic. Ce va să zică Duminică? Va să zică «ziua Domnului», dela cuvintele latinești dies = ziuă și domini = Domnului.

Duminică a fost numită prima zi a săptămânii iudaice, fiindcă în ea a înviat Domnul nostru Iisus Hristos ¹¹) și pentru acest fapt s'a și numit «ziua Domnului». De aceea a și devenit zi de sărbătoare pentru creștini. Dela învierea Domnului, ea a devenit ziua a șaptea binecuvântată de Dumnezeu, căci și creștinii sărbătoresc Duminica tot din șapte în șapte zile.

XI. Cine a schimbat Sâmbăta, și pentru ce? Șabatul iudaic a fost schimbat cu Duminica de către ucenicii Mântuitorului. Poate că așa au primit învățătura dela Învățătorul, poate că Sfântul Duh, trimis peste ei, i-a povățuit; fapt este că ei au schimbat-o. Nu e fără importanță faptul că în această zi (Duminica) a înviat Domnul, s'a arătat Apostolilor și tot în ea s'a pogorît și Duhul Sfânt peste dânsii (Mat. XXVIII, 1-15; Marcu XVI, 1-11; Luca XXIV, 1-12; Ioan XX, 1-18).

Dacă Iudeii începuseră prăznuirea zilei a șaptea, Sâmbăta, întru amintirea scăpării din robia egipteană și a legămintelor lor cu Dumnezeu, cu cât mai vârtos se cuvenea să prăznuim noi Duminica, zi în care Mântuitorul nostru ne-a scăpat din robia morții?

XII. De unde știm că Sf. Apostoli au schimbat Sâmbăta? Acest lucru îl aflăm din Noul Testament. Este drept că Noul Testament nu e prea bogat în texte din care să se vadă că Sfinții Apostoli țineau Duminica, dar cele pe care le are, sunt suficiente ca să ne arate că ziua lor de odihnă (sărbătoare) era Duminica și nu Sâmbăta.

9. Luca IV, 16; Marcu I, 21, ș. a.

10. Matei XII, 10-13; Ioan V, 15-16 și IX, 1-16.

11. Matei XXVIII, 1-9; Marcu XVI, 9; Luca XXIV, 13-32; Ioan XX, 1-18.

Așa, în Apocalipsă I, 10 citim: «In ziua Domnului eram în Duh». Ziua Domnului, cum am amintit mai sus, nu este alta decât Duminica. «Era în Duh», va să zică că se afla în rugăciune sau «cufundat în meditație», cum se mai obișnuiește a se spune azi.

În Faptele Apostolilor XX, 7, aflăm iarăși: «In ziua cea dintâi a săptămânii eram laolaltă ca să frângem pâinea. Pavel, care trebuia să plece a doua zi, vorbea ucenicilor și și-a lungit vorbirea până la miezul nopții». Ziua întâia a săptămânii, după calendarul iudaic, folosit de Sf. Apostoli, nu este alta decât Duminica noastră. In ziua Duminicii, iată-l pe Sf. Apostol Pavel săvârșind Sfânta Liturghie, exact cum facem și noi ortodocșii de azi, căci frângerea pâinii nu este altceva decât Sfânta Taină a Euharistiei sau a Sfintei Impărtașanii.

În Coloseni II, 16 citim: «Nimeni dar să nu vă judece cu privire la mâncare sau băutură, sau cu privire la o zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă, sau cu privire la o zi de șabat». Dacă Sfinții Apostoli ar fi păzit Sâmbăta, Sf. Pavel n'ar fi putut scrie aceste cuvinte.

Din aceste texte se vede clar că pe timpul Sfinților Apostoli ai Domnului, creștinii prăznuiau, Duminica, ca zi a șaptea și săvârșeau chiar dumnezeiasca Liturghie ca și noi, cei de astăzi.

PARTEA II

ANALIZA TEXTELOR INVOCATE DE ADVENTIȘTI CU PRIVIRE LA ȘABAT.

După ce am arătat, în trăsături generale, de ce noi ortodocșii prăznuim Duminica, trecem acum la analiza textelor scripturistice aduse de adventiști în sprijinul sărbătoririi Sâmbetei.

Este lucru în deobște cunoscut că adventiștii, în ceea ce privește doctrina lor, sunt protestanți, adică pun bază numai pe Sfânta Scriptură, neglijând complet Tradiția.

Pentru omul fără școală, Biblia este accesibilă numai în traducerea în limba pe care a învățat-o de copil. Pentru omul de carte, Biblia trebuie citită în limba în care s'a scris, adică în ebrește și grecește. Este lucru cunoscut tuturor, că nu toate traducerile sunt bune. Unele din ele au texte, înadins greșite, ca pe baza lor să se susțină o învățătură eronată.

Și nu e suficientă numai cunoașterea limbei originale a Bibliei. Pe lângă limbă, cel ce se încumetă să explice Sf. Scriptură trebuie să mai cunoască mediul în care s'a scris dumnezeiasca Scriere, adică obiceiurile lumii Canaanului, geografia, istoria, etc. Toate aceste lucruri se capătă din cercetarea scrierilor vechi și în special a autorilor dinaintea lui Hristos și de după El, din scrierile Părinților și Scriitorilor bisericești, care au trăit în timpul evenimntelor descrise sau foarte aproape de ele. De aceea, neînchipuit de rău fac cei care resping tradițiile aducătoare de lumină.

Să trecem acum la textele cu privire la Sâmbăta.

1. «In ziua a șaptea, Dumnezeu a sfârșit lucrarea pe care o făcuse și în ziua a șaptea s'a odihnit de toată lucrarea Lui pe care o făcuse. Dumnezeu a binecuvântat ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ziua aceasta s'a odihnit de toată lucrarea Lui pe care o zidise» (Gen. II, 2-3).

Ce susțin sectanții cu acest verset? Ei susțin că Dumnezeu chiar din Eden a poruncit oamenilor să păzească ziua Sâmbetei ca zi de odihnă. După dânsii, Adam și toți urmașii lui au prăznuit ziua Sâmbetei. Afirmarea aceasta este, însă, cu totul contrară Sf. Scripturi. În acest verset se spune că Dumnezeu s'a odihnit în ziua a șaptea de lucrarea Sa, adică a încetat de a mai zidi și a binecuvântat această zi, pentru a arăta oamenilor că și ei trebuie să facă la fel, adică s'o socotească sfântă. Noi creștinii respectăm această binecuvântare divină, căci din șapte în șapte zile prăznuim ziua de odihnă, care este ziua Domnului, adică Duminica.

Adam, în rai, a avut numai o singură poruncă, în chip expres și anume să nu mănânce din pomul cunoștinței binelui și răului (Gen. II, 16-17). După căderea în păcat, iarăși, nu primește o poruncă specială de observarea Sâmbetei, ci se spune că are să-și câștige hrana cu multă trudă, «*în toate zilele*» (Gen. III, 17). Dacă Dumnezeu ar fi dat porunca serbării Sâmbetei, ar fi insistat zicând: «*Să muncești șase zile, iar pe a șaptea s'o serbezi*», adică Sâmbăta, cum susțin sectanții. Dar, dimpotrivă, Dumnezeu îi spune să muncească în toate zilele. Și într'adevăr, n'au păzit Sâmbăta nici urmașii lui Adam (Set, Cain, Noe, etc.), nici patriarhii popoului israelit (Avram, Isac, Iacob).

Cum am amintit mai sus și cum vom vedea din cele ce vor urma, serbarea Sâmbetei începe abia sub Moise, adică după ieșirea din Egipt.

În prima carte a Sf. Scripturi, găsim anumite porunci date patriarhilor și anume porunca pe care o primește Avram de a ieși din țara Ur, patria părinților săi (Gen. 15), porunca dată lui Avram de a-și schimba numele (Gen. 17), porunca tăierii împrejur (Gen. 17), etc. Nicăieri nă găsim amintită porunca prăznuirii Sâmbetei.

Așa dar, când citim în Gen. XXVI, 5: Avraam a păzit toate poruncile și legile mele..., nimeni nu trebuie să înțeleagă că e vorba despre porunca cu privire la Sâmbăta, căci am văzut de ce porunci a fost vorba.

2. «Adu-ți aminte de ziua de odihnă ca s'o sfințești. Să lucrezi șase zile și să-ți faci lucrul tău. Dar ziua șaptea este ziua de odihnă închinată Domnului...» (Exod. XX, 8).

Ce spun adventiștii? Ei spun că prin aceea că se zice: «*adu-ți aminte*», însemnează că Sâmbăta era prăznuită și mai înainte de Moise, deci din zilele patriarhilor și chiar ale primilor oameni. Altfel Moise n'ar fi scris: «*adu-ți aminte*».

Interpretarea nu este cea ortodoxă. Aici Moise nu le aduce aminte de Sâmbăta ca de o zi păzită de strămoși, ci numai de faptul că ziua a șaptea a fost binecuvântată de Dumnezeu, cum el, Moise, le vestise cu câțeva vreme mai înainte de primirea Legii pe muntele Sinai. Lucrul acesta se vede foarte bine din cele ce citim în Exod. XVI, 23-30. Vedem aici că Dumnezeu, ca să le arate că ziua a șaptea trebuie păzită, face ca într'însa să nu cadă mană. Moise le spune atunci să culeagă în ziua a șasea și pentru a doua zi, a șaptea, cea binecuvântată. Dacă ziua de odihnă ar fi fost păzită din strămoși, Ebreii nu s'ar fi arătat mirați și Moise nu le-ar mai fi explicat faptul acesta. De asemenea, dacă Sâmbăta ar fi fost cunoscută, Israelitul care a fost găsit căutând vreascuri n'ar fi îndrăznit să facă lucrul acesta: «*Când au fost copiii lui Israel în pustie, au găsit pe un om strângând lemne, în ziua Sabatului. Cei ce-l găsiseră strângând*

lemnle l-au adus la Moise, la Aron și la toată adunarea, l-au aruncat în temniță, căci nu se spusese ce trebuie să-i facă. Domnul a zis: «Omul acesta să fie pedepsit cu moartea...» (Num. XV, 32-36). Se vede, deci, că Israelitii abia primiseră porunca zilei de odihnă și nu știau încă toate prescripțiile cu privire la prăznuirea ei.

Că Sabatul n'a început să fie păzit, decât după ieșirea din Egipt, ne-o confirmă și cele ce aflăm din proorocul Ezechiel (XX, 10-12): «Și i-am scos din țara Egiptului și i-am duș în pustie... Și le-am dat Șabatele mele să fie ca un semn între mine și ei...».

Dece le dăduse Dumnezeu Șabatele ca un semn de legătură între El și Israelii, ne-o spune chiar Moise: «Adu-ți aminte că și tu ai fost rob în țara Egiptului și Domnul Dumnezeuul tău te-a scos din ea... De aceea ți-a poruncit să ții ziua Săbatalui» (Deut. V, 15). E lucru clar că Sâmbăta a început să fie prăznuită de Ebrei, după ieșirea din Egipt.

Ca o recunoștință că Dumnezeu i-a scos din robia egipteană, Moise așeză ziua a șaptea, cea binecuvântată, în ziua eliberării lui Israel, începând cu numărarea zilelor dela acel mare eveniment. De acum pentru Israelii, ziua Săbatalui avea să se perpetueze regulat din șapte în șapte zile.

Amintim că în timpul patriarhilor, Ebreii n'au putut păzi ziua a șaptea, căci ei erau păstori nomazi și pentru păstor lucrul acesta era cu neputință. Păstorul trebuie să iasă cu turma la pășune, zilnic. Prin nepăzirea ei, ziua a șaptea n'a mai avut o însemnătate deosebită și astfel a început să fie uitată.

În Egipt știm sigur că Ebreii n'au păzit ziua a șaptea, căci din documentele egiptene s'a aflat că ei păzeau ziua a zecea¹²⁾.

Abia acum, când ies din din Egipt și se pregătesc să intre în Țara Făgăduinței, unde aveau să devină sedentari, Moise le reamintește de vechea hotărâre a lui Dumnezeu, că ziua a șaptea a fost binecuvântată și că de acum înainte ei trebuie să păzească cu sfințenie, din șapte în șapte zile, ziua Domnului, adică Sabatul, care, cum am văzut, avea să cadă în ziua scăpării din robia Egiptului.

Noi creștinii, nu putem fi obligați să păzim ziua de odihnă a lui Israel, care este Sâmbăta, deoarece acum știm pentru ce a fost așezată Sâmbăta. Sfinții Apostoli, de sigur, nu fără incuviințarea Mântuitorului, au mutat ziua de odihnă Duminica, ziua eliberării omenirii din robia morții. Dar principiul prăznuirii zilei a șaptea, cea binecuvântată de Dumnezeu, a fost păstrat cu sfințenie, căci și noi creștinii serbăm ziua Domnului, ziua de odihnă (Șabatul), tot din șapte în șapte zile.

3. «Domnul Iisus Hristos, prin carele toate s'au făcut, El este cel ce a sfințit-o și binecuvântat-o dela început... încă înainte de izgonirea oamenilor din paradis...».

Advențiștii, în așezt punct din «Expunerea lor de credință»¹³⁾, vor să spună cum că Mântuitorul Hristos a binecuvântat Sâmbăta chiar dela începutul creației și în acest chip, se înțelege, că ea a fost și ziua Lui de odihnă, pe care avea s'o lase prin testament, și creștinilor, care sunt adepții sfintei Sale învățături.

12. Negoită T., *Diac., Șabatul Vechiului Testament*, p. 52.

13. *O scurtă expunere de credință a principilor Comunității Evanghelice a Advențiștilor de ziua a șaptea* (București, fără an), la pag. 21.

Ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Mântuitorul a luat parte la facerea lumii. Că El a binecuvântat ziua a șaptea ca zi de odihnă pentru om, iarăși admitem. Ceea ce respingem ca neîntemeiat este că El n'a binecuvântat ca zi de odihnă, pentru Noul Așezământ, Sâmbăta cea prăznuită de Iudei. Cum am arătat la punctul 1 și 2 și cum vom vedea mai jos, în textele în care va fi vorba de acest lucru, Mântuitorul «**a hotărât din nou o zi... care să fie zi de odihnă pentru poporul lui Dumnezeu**» (Ebrei IV, 7-9).

4. «**Dacă îți vei opri piciorul în ziua Sabatului, ca să nu-ți faci gusturările tale în ziua Mea cea sfântă, dacă Sabatul va fi desfătarea ta ca să sfințești pe Domnul... neîndeletnicindu-te cu treburile tale, și nedându-te la netrebnicii, atunci te vei putea desfăta în Domnul... te voi face să te bucuri de moștenirea tatălui tău Iacob, căci gura Domnului a vorbit**» (Is. LVIII, 13-14).

Advenștii susțin că sfințenia și binecuvântarea Sâmbetei vrea să ne spună că ea a fost deosebită dela început, ea fiind «ziua Domnului», destinată pentru o întrebuințare sfântă¹⁴).

Cele afirmate de advenștiți sunt valabile pentru ziua a șaptea în sine, pe care o serbăm și noi, creștinii. Pe această zi a șaptea, prin Moise, Israelii au așezat-o Sâmbăta, întru amintirea ieșirii lor din robia Egiptului, iar noi, creștinii, dela Sfinții Apostoli — desigur cu încuviințarea Domnului — o serbăm Duminica, ziua învierii Domnului și ziua scăpării noastre din robia morții.

Advenștii spun mereu că noi prăznuim ziua întâia a săptămânii. Noi prăznuim ziua a șaptea, căci din șapte în șapte zile cade ziua Domnului, adică Duminica. Să se știe că niciuna din celelalte Biserici creștine — care se pot număra cu zecile dacă nu cu sutele —, nu serbează ziua Sâmbetei, ci Duminica. Oare, toată această creștinătate, de 2000 de ani, să nu fi înțeles Scriptura, cum se cuvine, în privința zilei de odihnă?

5. «**Apoi le-a zis: «Fiul Omului este domn și al Sâmbetei»** (Luca VI, 5; Matei XII, 8; Marcu II, 27).

Prin acest verset, advenștii înțeleg că Mântuitorul, când a venit pe pământ, pentru a noastră mântuire, a confirmat din nou ziua Sâmbetei¹⁵), ca fiind «ziua Domnului», de îndată ce s'a numit pe sine «Domnul Sâmbetei». Fiind stăpânul ei, Sâmbăta este un lucru al Său. Deci după ei, Sâmbăta este ziua lui Hristos și o sărbătoare eminentemente creștină și nu una ebraiască, cum din neștiință o numim noi ceilalți creștini, afară de advenștiți.

Apoi, dacă cineva este stăpânul unui lucru, însemnează că poate să facă cu el ce voiește. Dacă vrea îl păstrează, dacă nu, îl leapădă. Și Domnul Hristos, în versetul de față, tocmai lucrul acesta vrea să ni-l scoată în evidență, că El nu mai are considerație pentru Sâmbăta. La fel fac și Sfinții Apostoli, care considerau Sâmbăta ca o sărbătoare iudaică: «Și erau aproape Paștele Iudeilor» (Ioan II, 13). «Și era aproape Praznicul Iudeilor» (Ioan VII, 12). Faptul acesta ne arată că în zilele în care se scriau cărțile Noului Testament, Paștele creștin și serbarea zilei a șaptea creștină se deosebeau complect de Paștele iudaic și de Sabatul lor, căci

14. *Expunere*, p. 21.

15. *Expunere*, p. 22.

dacă nu s'ar fi deosebit, în textele din Ioan nu s'ar fi spus «Paștele iudaic», «praznic iudaic», ci s'ar fi spus cu tot respectul cuvenit «Paștele nostru», «sărbătoarea noastră» sau numai pur și simplu «sărbătoarea Paștelor», «sărbătoarea azimelor».

După cum vom mai vedea, din cele ce urmează, **Mântuitorul călcând Sâmbăta, a arătat, evident, că nu o considera ceva sfânt pentru cei ce vor să se mântuiască.**

6. «Apoi le-a zis: **Sabatul a fost făcut pentru om, iar nu omul pentru Sabat**» (Marcu II, 27).

Faptul că în versetul acesta găsim cuvântul **om**, face pe adventiști să-i dea o interpretare forțată, zicând că «la părerea unora (adică a noastră), că **Sâmbăta ar fi fost dată pentru Ebrei**, Domnul Hristos răspunde prin Evanghelie: «**Sâmbăta a fost dată pentru om**», adică pentru tot neamul omenesc, pentru toate națiunile și popoarele¹⁶).

Cu aceasta ei schingiuesc cu totul textul. Să fie oare acesta înțelesul textului, cum socot adventiștii? Nu, ci Mântuitorul vrea să spună prin aceste cuvinte că **Sâmbăta** (ziua de odihnă) a fost dată pentru folosul omului, ca să se odihnească în ea, căci Dumnezeu Atotputernicul n'avea nevoie de o instituție ca cea a Șabatului.

Nefiind ceva necesar lui Dumnezeu, **Sâmbăta înceta să mai fie o legătură veșnică**, și deci putea să fie schimbată orișicând, cum au și făcut Sf. Apostoli, după ce a încetat să mai fie în ființă Vechiul Așezământ.

7. «**Și iată că în sinagogă era un om care avea o mână uscată. Ei, ca să poată învinui pe Iisus, L-au întrebat: «Este îngăduit a vindeca în zilele de Șabat?»**. El le-a răspuns: «Cine este omul acela dintre voi, care dacă are o oaie, și-i cade în groapă, în ziua Șabatului, să n'o apuce și s'o scoată afară? Cu cât mai de preț este deci un om decât o oaie? De aceea este îngăduit a face bine în zilele de Șabat». Atunci a zis omului acela: «**Intinde-ți mâna**». El a întins-o și mâna s'a făcut sănătoasă ca și cealaltă» (Mat. XII, 10-13).

Iată ce spun sectanții despre acest verset: «Pe timpul Domnului a fost multă discuție asupra Sâmbetei, cu fariseii, care alcătuiseră mii de reguli, spre a hotări ei, ce se cade și ce nu se cade a face Sâmbăta. Domnul Hristos nu a desființat serbarea zilei Sâmbetei, nici n'a spus că se va desființa mai târziu, ci din contra, numindu-se pe Sine Domnul Sâmbetei, a arătat că numai El este cel în drept să reglementeze ținerea ei și a hotărît, că se cade a face bine în ziua Sâmbetei»¹⁷).

Acest text este clar. Prin faptul că Mântuitorul lucrează Sâmbăta, se vede bine că El încetase de a mai vedea în ea o poruncă necesară mântuirii. Lucrul acesta se vede mai clar din alte locuri ale Sf. Evanghelii, ca de pildă Ioan (V, 5-16), unde este vorba de vindecarea slăbănogului în ziua de Sâmbătă, când Mântuitorul spune: «**Ia-ți patul și umblă**». Iar omul s'a făcut sănătos în clipa aceea și a luat patul și umbla. Deci, ziceau Iudeii către cel vindecat: «Este zi de Sâmbătă și nu-ți este iertat să-ți iei patul». Iar el le-a răspuns: «Cel ce m'a făcut sănătos, Acela mi-a zis: «**Ia-ți patul tău și umblă**». Vedem aici că nu numai Iisus calcă Sâmbăta, dar face

16. *Expunere*, p. 22.

17. *Expunere*, p. 22.

și pe alții s'o calce. Dacă ar fi păzit Sâmbăta, n'ar fi făcut acest lucru pentru nimic în lume.

Iudei aveau tot dreptul să spună: «Omul acesta nu e dela Dumnezeu, căci calcă Sâmbăta», deoarece ei știau din Legea lor, că Sâmbăta trebuie respectată cu sfințenie. În Exod (XX, 10 și XXXI, 15) se vede oprirea riguroasă dela orice activitate oricât de mică, iar în Profetul Ieremia citim: «Păziți-vă pe voi înșivă să nu duceți povară în ziua Sâmbetei și să nu o băgați pe porțile Ierusalimului. Să nu scoateți din casele voastre nicio povară în ziua Șabatului, și să nu faceți nicio lucrare, ci sfințiți ziua Șabatului, cum am poruncit părinților voștri» (Ier. XVII, 21-22).

Mântuitorul a călcat Sâmbăta și a poruncit și slăbănogului s'o calce.

De asemenea, din Ioan (IX, 1-16), unde ni se povestește vindecarea orbului din naștere, vedem iarăși pe Mântuitorul călcând Sâmbăta și învâțând și pe cel vindecat să facă la fel.

Din textele Sf. Evanghelii nu vedem niciun cuvânt prin care să ni se spună expres că Mântuitorul a ordonat ținerea Sâmbetei de către ucenici și că ea trebuie respectată și după înălțarea Sa la ceruri.

Din această pricină Iudeii chiar căutau să-L omoare: «Din pricina aceasta Iudeii au început să urmărească pe Iisus și au căutat să-l omoare, fiindcă făcea aceste lucruri în ziua Sâmbetei» (Ioan V, 16).

Urmând exemplul Învățătorului, ucenicii au călcat și dânșii Sâmbăta: «S'a întâmplat că într'o zi de Sâmbătă, Iisus trecea prin lanurile de grâu. Ucenicii Lui, pe când mergeau, au început să smulgă spice de grâu. Fariseii I-au zis: «Vezi, de ce fac ei ce nu este îngăduit să facă în ziua Sâmbetei»? Iisus le-a răspuns: «Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru Sâmbătă». Așa că Fiul Omului este domn și al Sâmbetei» (Matei XII, 1-8).

Pe baza celor scrise în Numeri (XV, 32-36), ieșirea pe câmp precum și culesul a ceva de mâncare erau strict oprite, așa că Iudeii aveau tot dreptul să acuze pe ucenici de călcarea Sâmbetei, căci frecau spice cu mâna și ieșiseră afară din cetate mai mult decât trebuia. Mântuitorul nu ceartă pe ucenici pentru lucrul acesta, ci numindu-se pe Sine domn al Sâmbetei și spunând că Sâmbăta a fost făcută pentru om, a arătat că omul e mai mare decât Sâmbăta. Se vede, deci, că chiar Mântuitorul Hristos a lepădat Sâmbăta Legii Vechi, urmând să instituie altă zi de odihnă pentru creștini.

8. «Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii. Am venit nu să stric, ci să împlinesc» (Mat. V, 17).

Adventistii socot tocmăi contrar celor ce susținem noi ortodocșii, când zicem că Hristos a desființat poruncile Legii Vechi între care se afla și aceea a păzirii Sâmbetei. Dimpotrivă, pe baza textului din Matei V, 17, ei susțin că Mântuitorul n'a înlăturat Legea Veche, ci a venit numai s'o desăvârșească.

Da, Mântuitorul n'a lăsat neîmplinite niciuna din cele scrise pentru Dânsul. S'a născut în Betleem, ceea ce spusese proorocul Miheea, a intrat în Ierusalim ca un împărat, cum profetise Zaharia, a suferit ca un rob cum a spus Isaia (LIII). De n'ar fi împlinit toate cele scrise pentru El în cărțile Vechiului Testament, nu ar fi fost recunoscut ca Mesia.

Nici noi ortodocșii nu spunem altfel. Da, Mântuitorul a venit să desăvârșească Legea. El a desființat toate legiurile ceremoniale, fapt pe care nu-l tăgăduiesc nici adventiștii. E adevărat că n'a desființat tot Decalogul, dar nu l'a lăsat intact, ci l-a desăvârșit și pe el. Așa de pildă, porunca întâia, unde se spunea că este un singur Dumnezeu, Mântuitorul a desăvârșit-o, arătând că acest Dumnezeu este închinat în trei fețe: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, lucru de care Vechiul Testament nu grăiește, iar Iudeii nici nu auziseră. Porunca a patra de care ne ocupăm, care arată să prăznuim ziua de odihnă, care, cum știm, este a șaptea, Mântuitorul o menține, dar nu pe aceea a Iudeilor, Sâmbăta, ci cea pe care El a spus-o ucenicilor, adică Duminica. Dacă dumnezeiescul învățător nu le-ar fi spus acest lucru, uceniciei n'ar fi îndrăznit s'o schimbe pentru nimic în lume.

9. «Și Iisus a venit în Nazaret unde fusese crescut și după obiceiul Său, în ziua Sâmbetei a intrat în sinagogă, s'a sculat să citească» (Luca IV, 16; Mat. II, 23; Marcu I, 21 ș. a.).

Pe baza textelor de mai sus și a altora, căci mai sunt și altele, adventiștii afirmă că de îndată ce Mântuitorul a păzit Sâmbăta, căci în această zi a mers la sinagogă și a predicat chiar, El a respectat-o ca zi sfântă și n'a călcat-o. Noi, adepții învățaturii Sale, să facem la fel¹⁸⁾.

Mântuitorul Hristos în timpul propovăduirii Sale mergea la sinagogă, nu ca să păzească, adică să arate că trebuie să fie respectată Sâmbăta, ci fiindcă în zilele de Sâmbătă și cele de sărbătoare ale Iudeilor avea prilejul să întâlnească poporul și să-i vestească «Legea cea Nouă». Dacă s'ar fi dus în alte zile, ca de pildă Marțea, Joi ori Lunea, n'ar fi găsit nici tipenie de om, toți fiind la îndeletnicirile lor.

Mântuitorul s'a născut Iudeu și până la majorat (30 de ani) a ținut, cum era firesc, Legea poporului Iudeu. După ce a ieșit la propovăduire, El a învățat altcum pe ucenici, a dat un alt Testament, pe care Sfinții Apostoli l-au pus în aplicare, după înălțarea Domnului. Acesta era «Legea cea Nouă» prin sângele Său... (Luca XXII, 20). Noi creștinii nu mai păzim așezămintele Legii Vechi, ci pe cele ale Legii Noi.

10. «Și urmându-i femeile, care veniseră împreună cu Dânsul din Galileea, zăriră mormântul și cum a fost pus corpul Lui, întorcându-se îndărăt gătiră arome și mir, iar Sâmbăta se odiniră după Lege» (Luca XXIII, 55). «Iar ei (apostolii)... intrând în sinagogă în ziua Sâmbetei, se așezară pe scaun, și după citirea Legii și a Profetilor, mai-marii sinagogii trimiseră către dânsii zicând: Bărbați frați, dacă aveți vreun cuvânt de mângâiere, vorbiți. Atunci sculându-se Pavel și făcând semn cu mâna, zise: ...Și în Sâmbăta următoare mai tot orașul se adună, ca să asculte Cuvântul lui Dumnezeu» (F. Ap. XIII, 14, 15, 44) (vezi și F. Ap. XVI, 13; XVII, 1-3; XVIII, 4)¹⁹⁾.

a) După adventiști, Sfinții Apostoli, atât la răstignire cât și tot timpul după Înviere, au serbat și sfințit ziua Sâmbetei. De aceea și noi, toți creștinii, ar trebui să păzim Sâmbăta și nu Duminica. Aprobând raționamentul lor, noi ortodocșii, ar trebui să socotim creștini și pe mozaici, căci ei nu lucrează Duminica. Fac ei acest lucru socotind Duminica sfântă?

[18. *Expunere*, p. 23.

19. *Expunere*, p. 23.

Nu. Ei nu lucrează Duminica fiindcă este repaosul oficial al țării și deci sunt obligați să respecte legile statului. Așa stau lucrurile și cu ucenicii Domnului.

Așa dar, nu ne miră că mironosițele au păzit Sâmbăta, căci le era teamă de Iudei s'o calce. Până la învierea Domnului, ele au păzit de altfel cu minuțiozitate toată Legea Veche, căci Legea Nouă a început după Învierea Mântuitorului. Pe de altă parte, cum erau să păzească ziua întâi a săptămânii, ziua Învierii Domnului, când ele și ucenicii nici nu știau că a înviat Hristos. Chiar când au aflat, mironosițele se mirau de cuvintele îngerului care le-a vestit acest lucru (Mat. XXVIII, 5-10), iar când femeile au adus vestea ucenicilor, «aceștia nu le credeau și li se părea cuvintele lor ca o minciună» (Luca XXIV, 4-9, 11).

Astfel stând lucrurile, nu putem pretinde femeilor și ucenicilor să fi păzit ziua învierii și s'o fi sfințit, ca zi de odihnă.

b) Apostolul Pavel n'a serbat și nici n'a sfințit ziua Sâmbetei, ci, cum am arătat la punctul 9, el ca și Mântuitorul, mergea la sinagogă Sâmbăta, fiindcă atunci avea prilejul să găsească ascultători. El mergea și Vineri seara, căci Sâmbăta începea prăznuirea cu această seară. Reiese de aci că Sf. Pavel păzea și Vinerea, deoarece mergea la sinagogă în această zi? De sigur că nu, ci el mergea la templu atunci când găsea adunată mulțimea, căreia el îi predica Evanghelia lui Hristos.

c) Adventiștii, prin faptul că Sf. Pavel lucra corturi cu Achila și Priscila și numai Sâmbăta mergea la sinagogă, trag concluzia neîntemeiată că Pavel lucra Duminica. Ca să credem că lucra, ar trebui să avem anumite indicii de ici sau de acolo. Ori, în textele de care vom aminti mai la vale, găsim afirmații precise că Sf. Pavel și cu el și ceilalți Apostoli sfințeau ziua Duminicii și nu a Sâmbetei (F. Ap. XV, 1-29; Col. II, 16-17; Evrei X, 1; VIII, 4-5).

11. «**Pentru că a zis undeva despre ziua a șaptea astfel: Și s'a repauzat Dumnezeu în ziua a șaptea de toate lucrurile Lui... Deci dar rămâne încă repaus de Sâmbăta pentru poporul lui Dumnezeu. Căci cine a intrat în repausul lui, acela se repauzează de lucrurile sale, după cum Dumnezeu de ale Lui. Să ne sârguim deci ca să intrăm în acel repaus, ca nimenea să nu cadă în aceeași pildă a neascultării**» (Evrei IV, 4, 9, 10, 11).

După adventiști, afirmația noastră a ortodocșilor că repausul de Sâmbăta ar fi trecut asupra Duminicii, n'ar avea temei, deoarece Sf. Apostol Pavel zice către Ebrei: «**Rămâne încă repaos de Sâmbăta pentru poporul lui Dumnezeu**»²⁰).

Ca să înțelegem mai bine acest loc din cap. IV al epistolei către Ebrei, să ne precizăm mai bine ideile de care este vorba aci (le redăm după Comentarul la Epistola către Ebrei, de A. F. Maunoury, prelucrare de Pr. G. Ciușeanu): «Poporul lui Dumnezeu, poporul ales odinioară, sunt Ebreii. Repaosul de care este vorba mereu nu este altul decât repausul vieții veșnice, împărăția cerului, care se caștă numai prin credința în Mesia Hristos. Se face pomenire de trei odihne: în versetul patru este vorba de odihna lui Dumnezeu, dela crearea lumii, când s'a odihnit El în ziua a șaptea; aceasta este prima. A doua odihnă este pământul ce-l pro-

20. *Expunere*, p. 23.

misese Dumnezeu poporului ales, dar în care n'a intrat tot poporul, din pricina cârtirii și împotrivirii sale în pustie. A treia odihnă este cea a lui Hristos, prezisă cu o mie de ani înainte de către proorocul și psalmistul David. De aceea este scris: «Azi de veți auzi glasul Lui (al lui Hristos), nu vă învățoșați inimile, căci de le-ar fi dat Iisus (al lui Navi) odihnă lor (Ebreilor), în Țara Făgăduinței, n'ar mai vorbi Dumnezeu, după aceea, de o altă zi». Și Sf. Apostol Pavel spune: «Rămâne încă repaos de Sâmbătă pentru poporul lui Dumnezeu» (vers. 9).

Ce va să zică aceste cuvinte? Că rămâne mai înainte Sâmbăta? Nicidecum. Aici este vorba de odihna pe care o vor căpăta în ceruri toți acei care vor crede în Mesia, căci prin poporul lui Dumnezeu trebuie înțeles «Noul Israel», adică și credincioșii veniți din alte neamuri. În acest verset Apostolul întrebuițează expres cuvântul Sabat, pentru a lăsa să se înțeleagă că Sabatul Legii mozaice (în timpul căruia Israelitii nu lucrau, ci se odihneau, în amintirea odihnei dela creație a Domnului), preînchipuia odihna pe care cei dreپți aveau s'o împărtășească cu Domnul în împărăția Sa.

În concluzie, sub cuvântul odihnă, în capitolul patru din epistola către Ebrei, nu trebuie să înțelegem prăznuirea zilei a șaptea, ci odihna vieții veșnice, în care se intră prin credința în Hristos, fiindcă numai în viața viitoare oamenii se vor odihni, cu adevărat, de lucrurile lor.

12. «Biserica martirilor și a primilor creștini, timp de 321 de ani după Hristos, a serbat ziua Sâmbetei».

Ca să justifice această afirmație neadevărată, adventiștii citează din: «Istoria Bisericii Creștine, dela începutul ei și până în zilele noastre», de Dimitrie C. Boroianu, licențiat în teologie, pagina 209, următorul pasagiu: «În primele timpuri, biserica din Ierusalim și după obiceiul ei și celelalte biserici orientale serbau ziua Sâmbetei». Tot pentru același motiv citează ei și din «Istoria Bisericească» de Arhiereul Calist I. Botoșeneanu și Protopresbiterul Simion Popescu, pasagiul acesta: «Ziua în care creștinii săvârșeau cultul lor religios, la început era Sâmbăta»²¹).

Autorii manualelor de religie, mai sus citați, nu spun că ziua serbată ca zi a șaptea, de către primii creștini a fost Sâmbăta. Ei vor să spună altceva și anume că primii creștini sărbătoreau ziua Sâmbetei, numai în felul în care și Ebreii dela noi săvârșesc cununile lor Duminica, ziua de repaos a țării noastre. Ca să nu se ceară dela servicii Sâmbăta, când la noi este zi lucrătoare, Ebreii își fac anumite servicii religioase Duminica, ziua de odihnă a creștinilor. Urmează din acest fapt că Ebreii cinstesc Duminica ca zi a lor de odihnă? Nu.

Exact așa s'a întâmplat și în zilele primilor creștini. Având liberă Sâmbăta, în loc să meargă la distracții îmbietoare la păcat, ei mergeau la casa lor de adunare și făceau citiri și cântări duhovnicești, iar cina sau dumnezeiasca împărtășire o primeau a doua zi, Duminică dimineață de tot, mai înainte de a pleca la lucru, așa cum aflăm din corespondența lui Pliniu cel Tânăr către Traian împăratul²²).

21. *Expunere*, p. 24.

22. Popovici Eusebiu, *Istoria Bisericii Universale*. București, 1925, ed. II, Tom. I, p. 125.

Pentru ei ziua șaptea, cea binecuvântată de Dumnezeu, era ziua Duminicii.

13. «La anul 321 după Hristos, împăratul Constantin cel Mare a poruncit serbarea zilei întâia a săptămânii și anume în onoarea zeului soarelui, ziua aceasta numindu-se de strămoșii romani «Dies solis» (ziua soarelui), așa cum se numește și azi la popoarele german și englez: Sonntag, sunday, adică ziua soarelui».

Și ca să nu pară că afirmă ceva netemeinic, adventiștii citează după un oarecare Andrews, decretul lui Constantin cel Mare cu privire la serbarea zilei Duminicii, pe care o răstălmăcesc după interesul lor ²³).

Mai întâi nu este adevărată susținerea adventiștii că până la Constantin, Duminica nu era serbată. Decretul nu spune deloc acest lucru. Noi, din istoria Bisericii vechi, știm că până la Constantin, creștinii au fost aspru prigoniți. Constantin proclamă religia creștină liberă. De acum ei n'aveau să se mai adune prin locuri ascunse, ci pe față, în bisericile lor, și în ziua de Duminică.

Creștinii fiind majoritatea populației imperiului, Constantin a fost silit oarecum, să recunoască sărbătoarele de Stat, ziua pe care o serbau aceștia, adică Duminica. Lucrul acesta se desprinde din textul decretului, dacă suntem atenți la cuprins: «Toți judecătorii și locuitorii orașelor, de asemenea lucrătorii dela toate breslele, trebuie să se odihnească în ziua Duminicii» ²⁴). Pe cât se vede, cei care erau datori să țină ziua Duminicii erau păgânii, nu creștinii. Așa dar, nu pentru creștini a decretat Constantin prăznuirea Duminicii, ci pentru necreștini, căci creștinii o prăznuiau chiar din timpul Sf. Apostoli.

Poate să întrebe cineva: De unde știm că judecătorii și orășenii erau păgâni? Știm din faptul că creștinii, în imperiul roman păgân, nu puteau ocupa funcții, n'aveau voie să cumpere, ei erau în afară de lege.

Azi avem destule documente, din care se vede că creștinii au prăznuit Duminica și nu Sâmbăta. Le amintim aci, numai pe scurt.

1. Sfântul Apostol Barnaba ²⁵), care cum știm din Faptele Apostolilor, este tovarășul de călătorie al marelui Pavel, spune clar că primii creștini au lepădat Sabatul și au ca zi de sărbătoare Duminica. Iată ce spune el în epistola sa: «De aceea și noi (creștinii) petrecem în bucurie ziua a șaptea, în care Iisus a înviat din morți, s'a arătat și s'a înălțat...» (cap. XV, 9).

2. Sf. Ignatie Teoforul, care trăiește în veacul întâi (deoarece moare pe la anul 110), ne spune fără înconjur că Duminica a luat locul Sâmbetei. Iată ce spune și el în epistola către Magnezieni ²⁶): «Cei care au trăit după rânduiala faptelor vechi (Iudeii), au ajuns la speranța nouă, nemai sărbătorind Sâmbăta, ci trăind după Domnul, viața învierii, prin care și viața noastră a fost ridicată din morți...». Este o rătăcire, spune el mai departe, să te închini lui Hristos și apoi să trăiești după datina iudaică (cap. 9).

23. *Expunere*, p. 24.

24. Decretul lui Constantin cel Mare se află în Codul lui Justinian, L. III, Tit. XII, ediția Lugdin, 1589, col. 553.

25. Epistola se află în Migne P. G. II, col. 271.

26. Epistola se află în Migne P. G. V, col. 670.

3. Sf. Iustin martirul și filosoful ²⁷), trăitor în prima jumătate a veacului al doilea, ne asigură că creștinii își aveau sărbătoarea lor, în ziua Duminicii, în care se adunau pentru Sf. Liturghie (Apologia I, 67) (P. G. VI, col. 430-431). Iată ce ne spune Sf. Iustin în Dialogul cu Iudeul Trifon: «Nu cumva mai este și alt motiv pentru care ne defăimați, că nu trăim după Lege, nu ne circumcidem trupul la fel cu strămoșii voștri și nu păstrăm Sâmbăta, ca voi?» (cap. X). Din aceste cuvinte ale Sf. Iustin aflăm că creștinii de atunci, ca și cei de azi, nu voiau să mai știe de Lege (adică de poruncile Vechiului Testament), de tăierea împrejur și de Sâmbătă.

Cum rămâne atunci afirmația adventistă că abia la anul 321, Constantin cel Mare a introdus Duminica?

Tot Sf. Iustin spune mai departe: «Căci dacă mai înainte de Abraam n'a fost nevoie de circumcizie, și nici mai înainte de Moise de Sabat, sărbători și jertfe... după Iisus Hristos, iarăși, nu mai este nevoie» (cap. XXIII, Dial.).

Scriitorul bisericesc Tertulian ²⁸), trăitor ca și Iustin în secolul al doilea (moare pe la 220), ne informează că noi creștinii nu mai ținem nicio sărbătoare a Legii Vechi (Ad. nationes I, 13). În Apologeticul său, tot Tertulian ne spune că creștinii se bucură în ziua soarelui (Duminică), nu ca păgânii adorând soarele, ci creștinește (XVI, 11).

5. Melito de Sardes ²⁹), care trăiește tot în veacul al doilea (moare pe la 165), ne asigură că Duminica era sărbătoarea creștinilor. El compuse chiar o scriere despre Duminică, în care de sigur multe amănunte despre cum sfințeau creștinii de atunci Duminica am fi găsit, dar spre durerea noastră, lucrarea s'a pierdut, rămânând din ea prea puțin.

6. În «Invățătura celor doisprezece Apostoli ³⁰), una din scrierile cele mai vechi ale creștinătății, găsim scris că Duminica și nu Sâmbăta era sărbătoarea creștinilor: «Adunați-vă în ziua Domnului, frângeți pâinea și dați slavă (Domnului), după ce v'ați mărturisit păcatele, ca jertfa voastră să fie curată» (XIV, 1).

7. Din Constituțiile Apostolilor ³¹), carte scrisă tot prin secolele creștinismului primar, vedem că Duminica era ziua a șaptea a creștinilor. Iată ce găsim aci: «Ziua Domnului (Duminica) stăpânește peste toate celelalte zile» (cartea VII, cap. 36).

«După Sabat, în ziua Domnului, adunați-vă în biserică și rugați-vă fierbinte lui Dumnezeu, citind Legea, Profetii și Psalmii» (cartea V, cap. 19).

«În ziua învierii Domnului, pe care noi o numim ziua Domnului, să vă adunați fără pierdere de vreme, spre a lăuda pe Domnul și a-i mulțumi pentru toate bunătățile Lui, cele multe, ce vi le-a făcut prin Hristos...» (VI, 30).

27. Dialogul se află tradus în românește de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă. «Izvoarele Ortodoxiei» Nr. 4. Traducerea aceasta am folosit-o la citație.

28. Migne P. L. I, col. 650, iar Apologeticum, în Migne P. L. I, col. 427.

29. Migne P. G. V, col. 1144-1250. Din referire această operă, care trata tocmai despre Duminică, nu s'a putut păstra până la noi. Știm de ea din *Istoria Bisericii* a lui Eusebiu al Cesarei.

30. Schlecht J., *Doctrina XII Apostolorum*. Freiburg i. Br., 1901, p. 167.

31. Citațiile sunt făcute după traducerea românească a Părintelui G. Nipa. București, 1907.

«In ziua Domnului să râvnim mai mult a ne aduna la biserică pentru a înălța laude... Ce mijloc de împăcare cu Dumnezeu, trebuie să întrebuințeze acela, care în ziua Domnului (Duminica) nu vine la biserică...? In această zi săvârșim trei rugăciuni, întru amintirea Aceluia care a înviat a treia zi, în care facem citiri din Profeți și din Evanghelie, luăm parte la aducerea Sfintei Jertfe și primim darurile Sfintei Impărtășanii...» cartea V, cap. 19).

In Canoanele Sfinților Apostoli ³²⁾ găsim scrise cele de mai jos: «Dacă vreun cleric sau laic s'ar afla postind în ziua Duminicii sau Sâmbăta (afară de una), clericul să se caterisească, iar laicul să se afurisească» (Canonul 64).

Precum vedem din scrierile de mai sus, prăznuirea Duminicii era în uz la creștini, cu sute de ani înainte de Constantin cel Mare.

Cât despre numele de ziua soarelui (= dies solis), nu Constantin a numit-o așa, ci pe timpul său, zilele săptămânii erau, deja, numite după numele planetelor: Luni (Luna), Marți (Marte), Miercuri (Mercur), Joi (Jupiter), Vineri (Venus), Sâmbăta (Saturn), Duminica (Soare). Ceea ce face Constantin este numai că hotărăște ca repaos oficial ziua numită a soarelui, pe care însă creștinii o numeau ziua Domnului (dies Domini), adică Duminică, și pe care ei, creștinii, o sărbătoreau de sute de ani înainte de Constantin cel Mare.

14. «La anul 364, Biserica Catolică, în sinodul dela Laodiceea, a introdus în creștinism serbarea săptămânală a zilei soarelui, botezând-o însă cu numele de aparență creștină «Dominica», adică ziua Domnului, deși în Cuvântul lui Dumnezeu, ziua întâia a săptămânii nu e numită niciodată ziua Domnului sau zi sfințită și binecuvântată de Dumnezeu pentru repaos» ³³⁾.

Afirmatia de mai sus cuprinde în sine mai multe neadevăruri. Nu Biserica Catolică a introdus Duminica, căci abia la 1054 se desparte Biserica Catolică de cea Ortodoxă. Nu este adevărat că la acest sinod s'a introdus serbarea zilei Duminicii, căci cum am văzut la punctul de mai înainte (13), ea era serbată de creștini, de sute de ani, pe ascuns, de sigur, căci pe față n'aveau voie.

Ce a făcut sinodul dela Laodiceea (Asia Mică)? A dat următorul canon: «Nu se cuvine creștinilor a iudaïsi și a serba Sâmbăta, ci a lucra în această zi. Duminica se va protomisi (cinsti) și de le-ar fi cu putință să serbeze ca creștinii, iar de s'ar afla iudaïști, fie anatema dela Hristos» (Canonul 29).

Precum se vede, acest canon nu spune că acum s'a introdus Duminica. Atunci ce spune? Nimic altceva decât că nimeni dintre creștini să nu țină ca zi de odihnă și Sâmbăta, fiindcă, cum aflăm din cărțile vechi, erau unii creștini numiți iudaizanti (și de altfel și Ebioniți), care țineau atât Legile lui Moise cât și Legea lui Hristos, și deci prăznuiau și Sâmbăta și Duminica. Sinodul oprește această practică, afurisind pe cei ce n'ar voi să se supună.

32. *Pidaliouii*, ediția românească de Zosima Târălă și H. Popescu, București, 1933, p. 170.

33. *Pidaliouul*, ediția românească de Zosima Târălă și H. Popescu, București.

Deci nu acum se introduce Duminica, ci numai se înlătură o practică greșită a iudaizanților.

Advențiștii susțin că Biserica Catolică a schimbat Sâmbăta cu Duminica, și pentru a-și documenta susținerea dau în Expunerea lor de credință, răspunsul unui anumit cancelar al cardinalului catolic Gibon, din Baltimore (U.S.A.), în care se afirmă că Biserica Catolică a schimbat Sabatul³⁴). Dar prin Biserica acesta a vrut să înțeleagă pe Iisus Hristos, capul ei, și pe Sfinții Ucenici, care au pus bazele Bisericii creștine, așa cum o avem noi azi.

15. După advențiști, însuși Dumnezeu a declarat că Sabatul este semn veșnic al Lui, semn al puterii Lui creatoare și mântuitoare. «Fiii lui Israel să păzească Sabatul, prăznuindu-l ei și urmașii lor ca o legătură veșnică» (Exod XXXI, 16).

Da, Israeliții erau obligați să păzească Sâmbăta, căci altfel cădeau sub blestemul Legii (Deut, XXVII, 26).

Și noi creștinii socotim legătură veșnică faptul de a prăznuii ziua a șaptea ca zi de sărbătoare, dar nu de a o prăznuii odată cu Iudeii. Noi acum nu mai suntem sub Lege, ci sub harul lui Hristos, care ne-a răscumpărat din blestem. Luminați de Duhul Sfânt, Sf. Apostoli au găsit potrivit să mute prăznuirea zilei a șaptea, în ziua învierii Domnului, ziua eliberării noastre din robia morții.

Cuvântul *veșnic* din textul ebraic, ce ne interesează în cazul de față este *olam*, care însemnează un timp foarte lung, veac, și numai în chip secundar însemnează și *veșnic*. Așa dar, traducerea exactă a acestui verset este «Fiii lui Israel să păzească Sâmbăta... ca un legământ de lungă durată». Probă că așa trebuie să înțelegem este versetul Exod XXI, 6, unde este vorba de sclavul ce nu voia să fie eliberat după șapte ani, «stăpânul îi găurea urechea cu o sulă, ca robul să rămână pentru totdeauna în slujba lui». Cred că nimeni nu înțelege aici că sclavul va rămâne în veci, ci numai până la finele vieții sale, dacă nu, voia să fie eliberat nici la anul jubileu ce se prăznuia din 50 în 50 de ani.

Legământul Sâmbetei avea să dureze până la «plinirea vremii», adică până la Mântuitorul Hristos, care a adus plinirea Legii.

Că nu trebuie să luăm totul din poruncile vechi ale Legii mozaice, ne-o arată chiar advențiștii, care jată ce spun: «Noi credem că legea ceremonială a lui Moise din Vechiul Așezământ, adică poruncile relative la jertfe, la ceremoniile levitice, la templu, etc., ce preînchipuiau lucrarea lui Hristos, fiind un simbol, adică umbra celor viitoare, au încetat din momentul ce Iisus, corpul, împlinirea, a fost răstignit pe lemn. Deci acestea sunt lucruri pe care nu trebuie să le mai ținem în Biserica Noului Testament»³⁵).

Nici advențiștii nu împlinesc deci toate riturile prescrise pentru sărbătoarea Paștilor, căci nici ei nu mai mănâncă azimă, nu mai ung ușciorii cu sângele mielului de un an, nu stau la masă încinși cu brâul ori cu toiagul în mână. Și doar este scris că și acest praznic al Paștilor este poruncă veșnică: «Și pomenirea acestei zile s'o păstrați și s'o prăznuți prin-

34. *Expunere*, p. 24.

35. *Expunere*, p. 28, art. 8.

tr'o sărbătoare în cinstea Domnului, ca o lege veșnică pentru urmașii voștri» (Exod XII, 14, 20).

Spun adventiștii: Trebuie să facem deosebire între «așezăminte veșnice», «legi veșnice» și «legătura veșnică». Așezămintele și legile aveau să fie respectate numai până la Hristos, dar legătura este unirea omului cu Dumnezeu și trebuie să rămână veșnic.

Distincția care se face între legătură și așezământ e una dintre cele mai fără de temeii. În limba ebraică același cuvânt בְּרִית (berit) înseamnă și așezământ și legătură. În limbile noastre moderne a fost tradus când ca așezământ, când ca legătură, după cum i s'a părut mai nimerit traducătorului.

Să admitem că ar trebui să facem distincție între așezământ și legătură, și totuși nu înseamnă că Dumnezeu, ca unul ce este Atotputernic, nu poate să schimbe atât legile cât și legăturile pe care le-a dat «până în veac». El poate să le schimbe, cum ni se spune clar în I Sam. II, 30: «De aceea, iată ce zice Domnul Dumnezeu lui Israel: Spusesem că și casa ta și casa tatălui tău au să umble totdeauna înaintea mea. Și acum zice Domnul, departe de mine lucrul acesta. Căci voi eu cinsti pe cine mă cinstește, dar cei ce Mă disprețuiesc vor fi disprețuiți».

Legătura de care se vorbește în cărțile Vechiului Testament nu este un contract propriu zis, căci acesta se face numai între doi egali, ori între om și Dumnezeu este diferență. Legăturile, legile, făgăduințele, poruncile, așezămintele, etc., Dumnezeu le poate schimba oricând, dacă la un moment dat găsește că omul nu mai este vrednic de ele. După cele ce citim în Lev. VII 36 și Exod. XXI, 6; XL, 15 jertfele, sclavia și alte așezăminte ale Vechiului Testament erau numite legături veșnice, dar oricine știe că ele au fost desființate de către Noul Testament.

Adevărata legătură dintre Israel și Dumnezeu, cum ne arată cărțile Vechiului Așezământ, o făcea tăierea împrejur (Gen. XVII, 10). Cine nu se circumcidea era stârpit din popor, liber sau sclav, dacă era de parte bărbătească. Chiar și Mântuitorul a spus că circumcizia e mai mare decât Sâmbăta: «Moise v'a dat porunca privitoare la tăierea împrejur — nu că ea vine dela Moise, ci dela patriarhi — și voi tăiați împrejur pe om în ziua Sabatului. Dacă un om primește tăierea împrejur în ziua Sabatului, ca să nu calce Legea lui Moise, dece turbați de mânie împotriva Mea, pentru că am însănătoșit un om întreg în ziua Sabatului?»³⁶.

Se călca Sâmbăta ca să se facă tăierea împrejur tocmai ca să se arate că circumcizia este mai de seamă.

Cu toată mărimea ei, cu toate că era o legătură veșnică, Sfinții Apostoli în sinodul lor din Ierusalim au desființat-o pentru todeauna: «Căci s'a părut nimerit Duhului Sfânt și nouă, să nu mai punem peste voi nicio altă greutate, decât ceea ce trebuie, adică să vă feriți de lucrurile jertfite idolilor, de sânge, de dobitoace sugrumate și de curvie, lucruri de care, dacă vă veți păzi, va fi bine de voi» (F. Ap. XV, 28-29).

Prin această hotărîre Sfinții Apostoli au înlăturat din observația creștină toate legile ceremoniale ale lui Moise, adică cele cu privire la

36. Un copil de parte bărbătească trebuia circumcis, neapărat, a opta zi dela naștere, indiferent dacă era Sâmbătă, Joi sau Luni. De aceea zice Mântuitorul: «Voi tăiați împrejur pe om în ziua Sabatului».

mâncare și băutură, la curățiri, și toate sărbătorile lor, ca de pildă: lunile noi, Sâmbăta, etc. Adventiștii recunosc acest lucru, cum am arătat mai sus, dar voiesc să rețină Sâmbăta.

«Nimeni dar să nu vă judece cu privire la mâncare sau băutură sau cu privire la o zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă sau cu privire la o zi de Șabat, care sunt umbra lucrurilor viitoare...» (Col. II, 16).

16. «De veți păzi poruncile Mele, veți rămâne în dragostea Mea, după cum și eu am păzit poruncile Tatălui Meu, și rămân în dragostea Lui» (Ioan XV, 10).

Prin aceasta sectanții înțeleg că Mântuitorul a serbat Sâmbăta și deci și noi suntem obligați s'o ținem. Nimic mai neadevărat decât această concluzie. Mântuitorul, până la ieșirea la propovăduire, adică până la majorat, și mai ales prin «legătura cea nouă întru sângele Său» (Luca XXII, 20), a respectat toate prescripțiunile Legii mozaice, ca să nu scandalizeze pe credincioșii timpului Său. Așa de pildă a fost tăiat împrejur, a serbat Paștele cu azimă, a fost la templu în ziua de Șabat, Cincizecime și Corturi, etc., legiuri pe care El, prin dumnezeiasca Sa învățătură le-a desființat sau schimbat fundamental.

Cum nu mai sunt respectate azi legi ca: tăierea împrejur, sărbătoarea azimilor, a corturilor, a lunii noi, riguros păzite în Vechiul Testament, tot așa când «a trecut umbra Legii și harul a venit», a încetat și respectarea Sâmbetei, căci «Hristos a desființat Legea poruncilor și învățăturile ei» (Colos. II, 15).

17. Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii, ci să împlinesc» (Mat. V, 17). «Oricine va strica una din cele mai mici din aceste porunci și va învăța pe oameni așa, va fi chemat cel mai mic în împărăția cerului» (Mat. V, 19).

Sectanții afirmă că ei fac deosebire între poruncile Domnului, date în Legea de pe muntele Sinai, pe care noi le mai numim Decalog, și de alte porunci date de Moise, cu privire la cult, mâncare, îmbrăcăminte, etc. Legea cu privire la Sâmbăta este una din cele zece și noi o păstrăm, căci «Aceasta este dragostea către Dumnezeu, ca să-I păzim poruncile Lui, și poruncile Lui nu, sunt grele» (I Ioan V, 3).

Sustinerea aceasta este fără temei. Tot ceea ce Moise a scris în Thora (Lege), n'au fost cuvintele ori poruncile sale, ci cele ce i-au fost descoperite de Sus. Lucrul acesta se vede clar din Evanghelia Sf. Ioan, unde citim: «Legea s'a dat prin Moise...» (Ioan I, 17). Așa dar, când citim ici sau colo că: «Legea ne-a dat-o Moise» sau «Legea lui Moise» (Ioan VII, 19-23; F. Ap. XIII, 39), ori «Moise ne-a poruncit» (Ioan VIII, 5), noi nu trebuie să înțelegem că Moise a legiferat cu dela sine putere ceva, ci dimpotrivă, că tot ce se cuprinde în Lege s'a dat de Dumnezeu prin Moise, așa cum găsim menționat și în Nehemia VIII, 14: «Și au găsit scris în Lege că Domnul poruncise prin Moise...».

Când citim în Ioan VII, 22: «Moise v'a dat tăierea împrejur, nu că e dela Moise, ci dela Părinți...», nu trebuie să înțelegem că porunca circumciziei a fost dată de Moise, dela el sau de strămoșii săi, ci Dumnezeu a voit să facă din această practică a strămoșilor lui Israel, semnul legământului Său cu Ebreii.

Dacă pe tablele Legii, Dumnezeu n'a dat decât zece porunci, nu înseamnă că numai acestea sunt sfinte și veșnice, ci și toate celelalte amintite în cele cinci cărți ale lui Moise, fiindcă toate au fost primite tot pe muntele Sinai (Exod XX, 21). Au fost date la început numai zece, deoarece poporul era înfricoșat și singur a cerut să-l slobozească, iar celelalte porunci să le primească Moise singur (Exod XX, 18-19) ³⁷).

18. «**Rugați-vă să nu fie fuga voastră iarna, nici Sâmbăta**» (Matei XXIV, 20).

După adventiști, textul de mai sus ar vrea să spună că fuga nu trebuie să aibă loc Sâmbăta, ca să nu se calce sfințenia ei. Atunci iarna de ce nu? Este și ea sfântă? Domnul Hristos prevestea aci, pustiirea Ierusalimului ce avea să se întâmple la anul 70 după era noastră. «Atunci cei ce vor fi în Iudeea să fugă la munți; cine va fi pe acoperișul casei să nu se pogoare să-și ia lucrurile din casă; cine va fi la câmp, să nu se întoarcă să-și ia haina...» (Mat. XXIV, 16, sq.).

Mântuitorul vrea să spună prin cuvintele de mai sus că Iudeii trebuie să ceară lui Dumnezeu să nu le vină nenorocirea refugiului din fața invadatorilor iarna când e frig, căci în Țara Sfântă plouă într'una și drumurile sunt desfundate, nici Sâmbăta când totul fiind închis, n'ar putea să găsească nimic de-ale mâncării. Acesta e primul motiv, iar al doilea că Sâmbăta, Ebreii nepunând mâna pe arme, potrivit felului lor de a înțelege Șabatul, puteau fi măcelăriți până la unul de către dușmani ³⁸).

Să nu fie fuga Sâmbăta, le spune Mântuitorul, fiindcă în această zi porțile Ierusalimului erau închise, potrivit celor ce aflăm din Neh. XIII, 16-19 și până să fie deschise, ca populația să fugă, dușmanul putea să pătrundă în cetate.

19. «**Nu este aproape ziua Domnului, dacă nu va fi venit mai întâi apostazia și nu se va fi descoperit omul fără-de-legii, fiul pieririi, împotrivitorul și care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, sau ce este de mare cinste, încât el însuși se așează în biserica lui Dumnezeu arătându-se pe sine că el este Dumnezeu**» (II Tes. II, 3, 4).

Prin cuvintele versetului de mai sus, adventiștii cred că Dumnezeu a avertizat, din vreme, pe credincioșii Săi, că în timpurile Noului Testament, va avea să vină o putere bisericească dușmană, care va încerca să schimbe Legea și sărbătorile.

Cum am văzut în punctele precedente, afirmația aceasta nu este ortodoxă, căci versetul de mai sus se referă la persoana lui Antihrist.

20. «**Va vorbi cuvinte asupra Celui Prea Înalt, va urmări pe Sfinții Celui Prea Înalt și va cugeta să schimbe sărbătorile și Legea**» (Daniil VII, 25).

În textul original nu este vorba de sărbători, ci de vremi în general.

Autoritatea care va schimba Sâmbăta, va prigoni și va asupra pe cei ce vor să trăiască după Evanghelie, adică pe adventiști, nu este alta decât Biserica creștină.

37. Când Moise se afla pe muntele Sinai, să primească Legea, poporul era lângă el. Când au început tunetele și fulgerele, înfricoșat, poporul a rugat pe Moise să rămână singur să primească, de la Dumnezeu, restul poruncilor.

38. I Macabei II, 36-41.

Nimic mai neîntemeiat. Versetul din Daniel, ca și cel II Tesaloniceni de mai sus, nu se referă câtuși de puțin la Biserica creștină, ci se referă la persoana lui Antihrist.

21. «**Protestanții declară în Confesiunea dela Augsburg: «Astfel mărturisesc ei înșiși, cei ai Bisericii catolice, că Șabatul a fost schimbat în Duminică, împotriva celor zece porunci și niciun alt exemplu nu este atât de grozav sau atât de des citat, ca tocmai schimbarea Șabatului, căci vor să arate cu el, că puterea Bisericii ar fi atât de mare, încât ea face ce vrea cu cele zece porunci și chiar le-a schimbat cum a vrut» (Art. 28).**

Citatul acesta nici nu mai trebuia pomenit de noi, căci n'aduce nicio lumină. Il dăm aci, numai ca să arătăm pe ce se întemeiază adventiștii, când vor să arate că Sâmbăta a fost schimbată cu Duminica de către romano-catolici. Argumentul este împotriva adventiștilor, căci și protestanții de toate nuanțele (luterani, calvini, anglicani, etc.), serbează ca zi a șaptea Duminica și nu Sâmbăta.

22. «**Și te vei numi întocmitorul stricăciunilor, restatornicitorul căilor de înlocuire, de vei trage piciorul din Șabat, nefăcând plăcerea ta în sfânta Mea zi» (Is. LVIII, 12, 13).**

Prin acest verset, adventiștii susțin că ei sunt chemați să restatornicească adevărul, adică să repună Sâmbăta la loc de cinste printre creștini. Lucrul acesta ar fi fost prezis chiar de prooroci. Aceasta este însă o greșită înțelegere a textelor sfinte.

23. «**Și văzui alt înger sburând în mijlocul cerului, având Evanghelia veșnică, ca să o binevestească locuitorilor de pe pământ, pentru orice neam și seminție, limbă și popor» (Apoc. XIV, 6).**

Adventiștii vor să susțină prin acest verset că ei restatornicească adevărul, adică revenirea la Șabat, prin predicarea Sfintei Evanghelii.

Ce legătură este între versetul din Apocalipsă și ideia restatornicirii Sâmbetei, noi nu vedem. Mergând pe calea aceasta de explicare a Bibliei, adventiștii s'ar putea socoti pe ei înșiși chiar îngerii lui Dumnezeu.

24. «**Zicând: Nu vătămați pământul, nici marea, nici arborii, până vom fi pecetluit pe frunțile lor pe slujitorii Dumnezeului nostru. Și auzii numărul celor pecetluiți o sută patruzeci și patru de mii pecetluiți din orice seminție a lui Israel» (Apoc. VII, 3, 4).**

Ce legătură este, însă, între Șabat și acest verset, noi nu vedem deloc.

25. «**Dacă se închină cineva fiarei și chipului ei și primește sema pe fruntea sa, și el va bea din vinul aprinderii lui Dumnezeu... în paharul mâniei sale, și va fi muncit în foc și pucioasă» (Apoc. XIV, 9, 10).**

După adventiști, fiara nu o întruhidează decât creștinii care serbează Duminica în loc de Sâmbăta. Dar dacă fiara sunt tocmai acei care, singuri dintre toți creștinii prăznuiesc Sâmbăta ca zi de odihnă, călcând practica de veacuri a Bisericii lui Hristos, întemeiată pe cuvintele Domnului și Sfinților Săi Apostoli? De altfel versetul acesta nu are nicio legătură cu sărbătoarea Duminicii ori Sâmbetei.

26. «**Aici este răbdarea stăruitoare a Sfinților, aici sunt cei care țin poruncile lui Dumnezeu și credința lui Iisus» (Apoc. XIV, 22).**

După adventiști, acest verset însemnează scoaterea în evidență a serbării Sâmbetei. După ei, căci după orice altă confesiune, versetul n'are nicio legătură cu ziua de odihnă.

27. «Căci după cum cerurile cele noi și pământul cel nou, pe care le voi face, vor dăinui înaintea mea, zice Domnul, așa va dăinui și sămânța voastră și numele vostru. În fiecare lună nouă și în fiecare Șabat, va veni orice făptură să se închine înaintea mea, zice Domnul. Și când vor ieși, vor vedea trupurile moarte ale oamenilor care s'au răsvrăit împotriva Mea, căci viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge și vor fi o pricină de groază pentru orice făptură» (Is. LXVI, 22-24).

Prin expresia «Cer nou și pământ nou», adventiștii ar vrea să înțeleagă cum că și creștinii, adică credincioșii Noului Așezământ vor sărbători în ceruri, ca zi de odihnă, tot Sâmbăta. Dar la acest lucru nu ne putem gândi, căci iată ce citim în Apocalipsa XXI, 23-25: «Cetatea n'are trebuință nici de soare, nici de lună, ca s'o lumineze; căci o luminează slava lui Dumnezeu, și luminătorul ei este Mielul. Neamurile vor umbla în lumina ei, și împărații pământului își vor aduce slava și cinstea lor în ea. Porțile ei nu se vor închide ziua, fiindcă în ea nu va mai fi noapte». Dacă nu vor mai fi soare și lună, cum vor mai fi zile și nopți, săptămâni, ani, etc.? Dacă va fi numai lumină, cum poți ști când e lună nouă și Sâmbătă, ca să merg la închinăciune? Dacă pe pământul cel nou nu va mai stăpâni moartea, cum știm din cărțile Sf. Scripturi, atunci cum vor mai vedea moartea trupurile oamenilor, cum aflăm din Isaia LXVI, 24?

În cuvintele profetului Isaia (LXVI, 22-24), nu este vorba de sărbătorirea Sâmbetei în ceruri. Cerul și pământul cel nou vor începe odată cu Mântuitorul, adică ele vor să exprime «lumea creștină». Și în creștinism va fi o sărbătoare, căci Șabat, aci nu înseamnă Sâmbătă, ci sărbătoare. Fiindcă legământul cel nou adus de Mesia va fi veșnic, negreșit, sărbătoarea acestui legământ va fi și ea veșnică. Că versetele 22-24 nu se referă la viața viitoare, ci tot la viața de aici de pe pământ, în vremea creștinismului, ne-o arată versetele 18-21 tot din Isaia LXVI, unde se spune că sub scaptrul lui Hristos vor fi aduși frați din toate neamurile, cu cai, cu căruțe, în lectice, pe catări și pe cămile, iar dintre ei, Domnul va alege preoți și leviți.

El dela sine înțelege că în împărăția cerului, adică în viața viitoare, nu se va intra cu cai și cu căruțe, cu lectice, catări și cămile, și nici nu se vor alege acolo preoți și leviți, căci acolo toți vor fi preoții Celui Înalt» (Apoc. I, 6 și V, 10).

Că legămintele făcute de Dumnezeu cu Israel nu sunt ceva care să rămână veșnic, ne-o spun clar alte cărți ale Vechiului Așezământ. De pildă, iată ce citim în Ier. XXXI, 31-32: «Iată vin zile, zice Domnul, când voi face cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda un legământ nou, nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor, în ziua când i-am apucat de mână ca să-i scot din țara Egiptului, legământ pe care l-au călcat...».

Se înțelege dela sine că dacă Domnul va încheia cu Noul Israel, adică cu creștinii, un nou legământ nici ziua de odihnă nu putea să rămână cea veche. Iată ce citim și în Hozea II, 13 (11): «Voi face să înceteze toată bucuria ei (casei lui Israel), sărbătorile ei, lunile ei cele noi, Șabatele ei și toate praznicile ei».

Așa dar, din acest ultim verset se vede clar că va veni un timp când Sâmbăta va înceta să mai fie poruncă de urmat pentru credincioșii lui Dumnezeu. Acest timp era cel al venirii lui Hristos, iar poporul cel nou aveau să fie creștinii.

28. «Afară de Șabatele lui Iehova (cele din Decalog)... să serbați sărbătoarea lui Iehova șapte zile, întâia zi să vă fie Șabat și a opta zi să vă fie Șabat» (Lev. XXIII, 38, 39).

Sectanții susțin că trebuie să facem distincție între Sabatul din porunca a patra a Decalogului, fixat pentru vecie, și între Șabatele ceremoniale, zile de repaos ale sărbătorilor anuale care erau o umbră.

Interpretarea este eronată. Textul citat nu vorbește de Șabatul (la singular) al poruncii a patra, ci de Șabatele (la plural) amintite tot în Levitic XXIII, 6-39, care sunt: Sâmbăta, Paștele, Azimile, Cincizecimea și Anul Nou. Autorul Leviticului XXIII, 6-39 nu face nicio deosebire între Sâmbăta propriu zis și celelalte șabate (Paște, azimi, etc.).

Toate sărbătorile Vechiului Testament, absolut toate, au fost umbre ale Legii și au fost lăsate de o parte de Mântuitorul.

CE TREBUIE SĂ MAI ȘTIE ORTODOXUL?

1. **Mai trebuie păstrată Sâmbăta?** Nu, căci așa stă scris în Noul Testament: «Intr'adevăr, Legea avea umbra bunurilor viitoare, nu înfățișarea adevărată a lucrurilor...» (Ebrei X, 1). «Căci dacă este ceva în Hristos este o făptură nouă. Cele vechi s'au dus: iată că toate lucrurile s'au făcut noi» (II Cor. V, 17). Domnul Iisus: «a înlăturat Legea poruncilor...» (Efes. II, 15). «Hristos este sfârșitul Legii, pentru ca oricine crede în El să poată căpăta neprihănirea» (Rom. X, 4). Sfânta Scriptură ne spune clar că credinciosul: «a murit față de Lege, prin trupul lui Hristos» (Rom. VII, 4). Și tot Sf. Scriptură ne spune destul de clar: «Voi nu sunteți sub Lege, ci sub har» (Rom. VI, 14).

Așa dar: «Nimeni să nu vă judece cu privire la mâncare, sau băutură sau cu privire la o zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă sau cu privire la Șabat» (Colos. II, 16).

2. Mai lămurit, de unde se vede că Sâmbăta e înlăturată?

Din cărțile Noului Testament aflăm că creștinii proveniți dintre Iudei pretindeau că creștinii proveniți dintre păgâni, trebuie numai-decât să fie și dâșii circumciși și să păzească Legea lui Moise, nu numai cele zece porunci, ci și poruncile cu privire la mâncare și băutură, jertfe, sărbători, etc. Atunci Sf. Apostoli s'au întrunit în sinod, la Ierusalim, și după ce au hotărât că nu e nevoie de păstrat nici tăierea împrejur, nici jertfele, nici sărbătorile, au dat următoarea decizie: «Apostoli, preoți și frați: către frații dintre neamuri, care sunt în Antiochia, în Siria și în Cilicia, plecăciune. Fiindcă am auzit că unii, plecați dintre noi, fără vreo însărcinare din partea noastră, v'au turburat prin vorbirile lor, și v'au sdruncinat sufletele, zicând să vă tăiați împrejur și să păziți Legea; noi, după ce ne-am adunat cu toții laolaltă, cu un gând, am găsit cu cale să alegem niște oameni și să-i trimitem la voi, împreună cu prea iubiții noștri Barnaba și Pavel, oamenii aceștia care și-au pus în joc viața pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos. Am trimis, dar, pe Iuda și pe Sila, care vă vor spune prin viu grai aceleași lucruri. Căci s'a părut nimerit Duhului Sfânt și nouă să nu mai punem peste voi nicio altă greutate decât ceea ce trebuie, adică: să vă feriți de lucrurile jertfite idollor, de sânge, de dobitoace sugrumate și de curvie, lucruri de care, dacă vă veți păzi, va fi bine de voi. Fiți sănătoși» (F. Ap. XV, 23-29).

Așa dar, pentru creștinii proveniți din afara Israelului nu mai e nevoie de tăiere împrejur, de jertfe, de sărbători, de curățiri, etc.

De aceea creștinii nu mai păstrează niciuna din Legile ceremoniale ale Vechiului Testament.

Lucrul acesta reiese și mai clar din Col. II, 16: «Nimeni să nu vă judece cu privire la mâncare sau băutură sau cu privire la o zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă sau cu privire la o zi de Șabat, care sunt umbra lucrurilor viitoare».

Așa dar, chiar Sâmbăta, pe care adventiștii vor s'o facă legământ veșnic, și ea este desființată pentru credincioșii Noului Așezământ.

3. Cei ce păstrează Sâmbăta ar trebui să păzească și celelalte sărbători israelite ale Legii Vechi, că și ele tot șabate se numesc. Iată aceste sărbători mozaice numite tot șabate:

1. Prima zi a azimelor (Lev. XXIII, 11-15).
2. A șaptea zi a Paștilor (Lev. XXIII, 8).
3. Sărbătoarea Cincizecimii (Lev. XXIII, 15, 16).
4. Întâia zi a lunii a șaptea, numită Șabatul trâmbițării (Lev. XXIII, 24).
5. Ziua a zecea a lunii a șaptea (Ziua împăcării) (Lev. XVI, 31; XXIII, 32).
6. Ziua întâia a Sărbătorii Corturilor (Lev. XXIII, 35).
7. A opta zi a Sărbătorii Corturilor (Lev. XXIII, 36).
8. Anul Șabatic (Lev. XXV, 8).

Adventiștii nu păzesc aceste sărbători și atunci intră sub blestemul Legii: «Căci cine păzește toată Legea și greșește într'o singură poruncă, se face vinovat de toate» (Iacob II, 10). «Blestemat este omul cel ce nu va asculta de cuvintele legăturilor pe care le-am dat părinților voștri...» (Ier. XI, 3).

După textele de mai sus, adventiștii cari păzesc Sâmbăta ar trebui să păzească toate prescripțiunile Legii mozaice, de care vorbesc pe larg cele cinci cărți ale lui Moise (Thora) și anume: despre jertfe, despre anul jubileu, despre zeciuială, despre curățirile rituale și despre tăierea împrejur.

Nerespectându-le, cad sub blestemul Legii: «Blestemat să fie cine nu va împlini cuvintele Legii acesteia și cine nu le va face» (Deut. XXVII, 16. Vezi și Ierem. XI, 3).

«Căci toți cei ce se bizuesc pe faptele Legii sunt sub blestem pentru că este scris: blestemat este oricine nu stăruiește în toate lucrurile scrise în Cartea Legii» (Gal. III, 10).

4. Dece nu mai prăznuim Sâmbăta? Fiindcă este scris: «Nimeni nu pune un petec de postav nou la o haină veche; pentru că și-ar lua umplutura din haină și ruptura ar fi mai rea» (Mat. IX, 16). «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii» (Gal. III, 13). «Acum nu mai este nicio osândire... Hristos ne-a izbăvit de Legea păcatului și a morții» (Rom. VIII, 1-2).

5. Dece noi creștinii serbăm Duminica? Sfinții Apostoli și după ei toată Biserica Creștină serbează ziua de Duminică, fiindcă în această zi Dumnezeu, prin învierea Sa din morți, ne-a trecut din moarte la viață și

fiindcă el numai în ziua aceasta și nu în alta s'a arătat Sfinților Săi Ucenici, după scularea din mormânt și a mai făcut și alte lucruri minunate: «Iisus, după ce a înviat în dimineața zilei dintâi a săptămânii, s'a arătat mai întâi Mariei Magdalena, din care scosese șapte draci» (Marcu XVI, 9).

«Iar Sâmbăta târziu, când începea să se lumineze spre ziua dintâi a săptămânii, Maria Magdalena și cealaltă Marie... Și când mergeau ele, însuși Iisus le-a întâmpinat zicând: Bucurați-vă. Ele s'au apropiat să-I cuprindă picioarele și I s'au închinat» (Mat. XXVIII, 1-9).

Intru aceeași zi, iată doi ucenici se duceau la un sat al cărui nume era Emaus... Iisus s'a apropiat și mergea cu ei... Pe când stătea la masă... L-au cunoscut...» (Luca XXIV, 13-32).

«In seara aceleiași zile, cea dintâi a săptămânii..., a venit Iisus prin ușile încuiate și a zis: Pace vouă» (Ioan XX, 19).

«După opt zile ucenici erau iarăși în casă, acum și Toma cu ei... A venit Iisus și le-a zis: Șalom (pace vouă)» (Ioan XX, 26).

In ziua aceasta, întâia a săptămânii iudaice, Mântuitorul a făcut pentru întâia oară frângerea pâinii, care nu era decât Sfânta noastră Liturghie, căci iată ce citim în Luca XXIV, 30: «Pe când ședeau la masă cu ei, a luat pâinea și după ce a binecuvântat-o a frânt-o și le-a dat-o lor».

«Tot în ziua aceasta, Mântuitorul Hristos a dat Sfinților Apostoli puterea de a deslega și lega păcatele oamenilor: «Precum M'a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi. Și acestea zicând, a suflat și le-a zis: Luați Duh Sfânt; căroră le veți ierta păcatele, se vor ierta lor și căroră le veți ține, ținute vor fi» (Ioan XX, 21-23).

Tot în ziua întâia a săptămânii, după numărătoarea iudaică, s'a pogorît Duhul Sfânt peste Apostoli: «In ziua Cincizecimii erau toți împreună în același loc... Și toți s'au umplut de Duh Sfânt...» (F. Ap. II, 1-7).

De unde știm că pogorîrea Sfântului Duh s'a întâmplat Duminică? Adventiștii susțin că a fost Sâmbătă. Lucrul acesta nu se vede, căci numărând 50 de zile din ziua Invierii, adică din ziua întâi a săptămânii, ajungi cu numărutul la 50, iarăși într'o zi întâi a săptămânii. Astfel, Duminică 1, Duminica următoare 8, apoi Duminica a treia 15, Duminica a patra 22, Duminica a cincia 29, Duminica a șasea 36, Duminica a șaptea 43, Duminica a opta 50. Intre cele opt Duminic avem șapte săptămâni.

Cincizecimea Vechiului Testament cădea la șapte săptămâni după Paște, căci iată ce citim: «De a doua zi după Șabat (Paște), după ce veți aduce snopul ca să fie legănat, să numărați șapte săptămâni întregi. Să numărați cincizeci de zile, până în ziua care vine după al șaptelea Șabat» (Lev. XXIII, 15-16).

In anul răstignirii Domnului, Paștele Iudeilor a căzut Sâmbăta, căci așa ne spune Sf. Luca (XXIII, 13-54).

A doua zi după Șabat, a fost ziua întâia a săptămânii sau Duminică. Dacă de aici numărăm 50 de zile ajungem, cum am văzut mai sus, că Cincizecimea, praznicul în care s'a pogorît Duhul Sfânt peste Apostoli, a căzut Duminica.

6. Pentru care alte motive prăznuim noi Duminică? 1. Fiindcă în această zi, întâia a săptămânii după calendarul iudaic, Sf. Apostoli se adunau pentru frângerea pâinii (Sf. Impărtășire) și pentru rugăciune

specială: «S'a arătat celor unsprezece când ședeau la cină» (Marcu XVI, 14). Ori, din Epistola I către Corinteni XI, 17-34, noi știm că această cină nu era o masă obișnuită, ci era Sfânta Euharistie.

«In ziua dintâi a săptămânii erau adunați laolaltă ca să frângă pâinea. Pavel, care trebuia să plece a doua zi, vorbea ucenicilor și a lungit vorbirea până la miezul nopții. In odaia de sus unde erau adunați, erau multe făclii» (F. Ap. XX, 7-8).

2. Fiindcă în ziua Duminicii, creștinii strângeau milă pentru nevoiași: «Cât privește strângerea de ajutoare pentru sfinți, să faceți și voi, cum am rânduit bisericilor Galatiei: în ziua întâi a săptămânii, fiecare din voi să pună de o parte acasă ce va putea, ca să nu se strângă ajutoarele când voiu veni eu» (I Cor. XVI, 1-3).

3. Fiindcă în această zi, Sf. Apostoli făceau rugăciuni: «In ziua Domnului eram în Duh. Și am auzit înapoia mea, un glas puternic, ca sunetul unei trâmbițe, care zicea: Eu sunt alfa și omega» (Apoc. I, 10).

Știm din alte părți că ziua Domnului era ziua sfintei Sale Invieri, adică Duminica. In această zi Sfântul Ioan se afla în Duh, adică în meditație, cu alte cuvinte se ruga.

Deci, Sf. Apostoli se rugau în această zi și săvârșeau Sfânta Liturghie, și noi, urmașii lor, cu atât mai vârtos trebuie să ne închinăm și să serbăm ca zi de odihnă Duminica.

CARACTERUL SOCIAL AL RUGĂCIUNII DOMNEȘTI

Părerile cu privire la caracterul creștinismului au fost împărțite. Uneori s'a afirmat că Iisus Hristos n'ar fi manifestat interes decât pentru sfera vieții particulare, pentru destinul individual al omului. Efortul și învățătura Lui ar fi fost orientate în întregime în direcția desăvârșirii și salvării sufletului individual¹⁾. Alteori s'a susținut cu tărie teza că, dimpotrivă, forța principală a creștinismului s'ar fi manifestat dintru început pe linia intereselor sociale ale mulțimilor. «Visul lui Iisus Hristos, scria Renan, a fost o mare revoluție socială, în care rolurile urmau să fie intervertite»²⁾. Viața lui Iisus, adăuga un alt cercetător, ar fi fost «viața unui predicator revoltat contra tuturor ororilor societății înconjurătoare, revoltat și gata să înfrunte moartea pentru propovăduirea credinței Sale; a unei credințe care cuprindea dreptate pentru toți; recunoașterea egalității între oameni; iubire pentru toți: atât pentru străini cât și pentru cei de aproape și, în sfârșit, iertarea ofenselor, contrar regulei răzbunării obligatorii, atunci pretutindeni admisă»³⁾.

Prima teză afirma caracterul individualist al creștinismului; cea de a doua -- caracterul social al acestuia. În realitate, creștinismul cuprinde în sfera lui de înrăurire viața omenească în întregimea ei, atât după dimensiunea individuală cât și după cea socială.

El se adresează omului singular pentru că îmbunătățirea vieții obștești este strâns legată și de formarea unor oameni mai buni.

Precum cel rău semănând în jurul său răul, e un factor antisocial, o piedică în calea progresului, tot așa omul de caracter pune pecetea priceperii și nobleței sale pe întreaga viață în care și-o împletește pe a sa, luptând cu neînduplecată energie, pentru desvoltarea ei pe linia progresului.

De aici tendința puternică a creștinismului de a acorda osebită grijă formării caracterului, înobilării omului prin înnoirea inimii lui. Căci inima este izvorul binelui, dar în același timp nu e rău oricât de mare pe lumea asta, care să nu fie pus la cale sau măcar vehiculat, răspândit, ori înviorat de o inimă omenească.

Pornind dela această constatare, Iisus Hristos și-a îndreptat efortul Său în direcția convertirii inimii omenești în izvor exclusiv al binelui. Această inimă și-a revendicat-o cu hotărâre, luptând cu pasiune pentru a o elibera de sub tiranica presiune a imboldurilor rele, a lăcomiei, a șovăielilor și slăbiciunilor, pentru a-i trezi și înnoi puterile cele mai ascunse

1. Höfding, *Moralic*, ed. XII, Paris, 1907, p. 134.

2. *Vie de Jesus*, ed. XIII, 1867, p. 133 -- cit. la Peabody, *Jesus Christ and der christliche Charakter*, Giessen, 1907, p. 245.

3. Pierre K., *L'Éthique*, Paris, 1927, p. 141.

și pentru a o pune astfel în condiția de a sluji cu maximum de eficiență dezvoltării și înobilării vieții semenilor.

Valoarea omului de caracter pentru construirea unei vieți noi, e, de altfel, în deoște recunoscută. «O voință slab dezvoltată, scrie pedagogul Cairov, face ca omul să fie incapabil de acțiune, lipsit de posibilitatea de a se conduce, de a-și dirija atenția și de a-și stăpâni sentimentele și pasiunile... Pentru a participa la uriașa muncă creatoare de construire a societății noi... sunt necesari oameni... fermi, dârji, perseverenți, capabili să înfrângă dificultățile, oameni hotărâți și curagioși... inspirați de țeluri înalte, adică oameni de caracter» 4).

Caracterul este un factor important în lupta tinzând să asigure biruința unei ordine superioare în viață. Convingerea aceasta L-a făcut pe Iisus să-și fixeze printre obiectivele principale formarea unor oameni noi, formarea de caractere pentru ca aceștia, prin priceperea, noblețea și forța personalității lor, să domine și să dirijeze în sens pozitiv mecanismul timpului și al împrejurărilor. «Câmpul planurilor Sale (ale Mântuitorului) de acțiune este, cum spune parabola (Mt. XIII, 38) lumea; dar sămânța cea bună, menită a pătrunde și a face să rodească acea lume sunt copiii împărăției lui Dumnezeu». Dar tendința aceasta a învățaturii creștine de a se adresa persoanei singulare nu constituie decât unul din aspectele ei. Idealul plin al creștinismului nu este acela de a forma niște ființe menite a se izola de ceilalți și a gusta acolo, în inumăna lor însingurare, satisfacțiile unei spiritualități bolnăvicioase. Când Hristos se adresează inimii omenești, n'o face pentru a o desprinde de viața în comun, ci dimpotrivă, pentru a o pune în situația de a fi într'adevăr liberă în folosul unei asemenea vieți, de a-și întrebuința cu maximum de eficiență puterile, spre binele comunității. «Biblia, zicea un cercetător, e nu numai o carte a vieții, ci e o carte a vieții în comun» 5). E o carte tinzând la cuprinderea și înfrățirea tuturor oamenilor în acea mare comunitate de credință și de viață, care este împărăția lui Dumnezeu.

În lupta pentru înfăptuirea împărăției lui Dumnezeu, Iisus are în vedere nu oameni singurari, rupti unii de alții, ci oameni uniți în frățescă înțelegere și colaborare. Și anume îi are în vedere nu numai sub aspectul vieții lor interioare, spirituale, ci sub acela al vieții externe sociale și materiale. Imaginea unui Iisus, care s'ar fi preocupat exclusiv de trebuințele spirituale ale omului singular este falsă, ea negăsindu-și niciun punct de rezim în Sfintele Evanghelii. E adevărat că chipul biblic al Domnului este esențialmente religios, dar activitatea Lui religioasă ne e înfățișată în strânsă legătură cu o intensă activitate social-caritativă 6). Mereu în stare de receptivitate, El era mereu cu ochiul deschis și cu urechea plecată asupra freamătului din jur. Inima Lui vibra intens de imensele suferințe ale mulțimilor, iar voința îi era încordată și angajată la limită pe de o parte în acțiunea de vindecare și îmbărbătare a celor năpăstuiți, iar pe de alta, în munca de eliminare a cauzelor celor mai adânci care generează relele obștești. El ne-a arătat că sfințirea vieții individuale, formarea caracterului și regenerarea vieții sociale nu sunt două lucruri separate, ci

4. Cairov, *Pedagogia*, București, 1949. pp. 350. 352.

5. Peabody, *ibidem*, p. 5.

6. Steimann A., *Die Bergpredigt*, Paderbon. 1926, p. 119.

doă aspecte ale unuia și aceluiași obiectiv: împărăția lui Dumnezeu, pentru înfăptuirea căreia trebuie să colaboreze frățește toată ceata credincioșilor.

Așa dar, tendințele sociale nu sunt ceva periferic creștinismului, ci îi sunt constitutive. O dovadă puternică în această privință ne-o pune la îndemână, între altele, cea mai importantă rugăciune creștină: Rugăciunea Domnească.

Rugăciunea este scurtă dar, observă Tertulian, «cu cât are mai puține cuvinte, cu atât e mai cuprinzătoare, în ce privește înțelesul. Căci ea nu cuprinde numai ce este propriu unei rugăciuni — adică cinstirea lui Dumnezeu, și cererea din partea oamenilor — ci aproape întreg cuvântul lui Dumnezeu, întregul conținut al învățaturii... un breviar al întregii Evanghelii»⁷).

După spirit și literă, după vibrația interioară și tendințele ei fundamentale, Rugăciunea Domnească ne destăinuie un caracter profund social. Când rostim această rugăciune, zice Ciprian, «o facem nu în numele unuia, ci în numele tuturor, deoarece toți una suntem»⁸).

Astfel, chiar dela început Iisus ne amintește că nimeni nu poate revendica pe Dumnezeu ca Tată, numai pentru sine. Invățându-ne să zicem **Tatăl nostru**, nu **Tatăl meu**, Domnul a vrut pe de o parte să înăbușe în germen tendința extrem de puternică de a căuta și obține numai pentru viața proprie binele și fericirea; iar pe de alta, să trezească și să desvolte conștiința apartenenței comune la marea familie a neamului omenesc, precum și conștiința datoriei de a ne căuta binele și fericirea nu împotriva și în dauna celorlalți, ci în cadrul binelui și fericirii obștești. Nu ți-e îngăduit să te prezinți înaintea lui Dumnezeu rupt sufletește de ceilalți, nici într'o stare de indiferență față de ei, cu atât mai puțin în stare de vrăjmășie cu dânșii. Pe Dumnezeul cel iubitor de oameni nu-L poți numi Tată, dacă pe ceilalți nu-i recunoști ca frați ai tăi și dacă te porți crud și neomenos față de dânșii. «Căci — zice Sf. Ioan Gură de Aur — dacă cineva sburdă ca un taur, dă cu piciorul ca asinul, ține minte loviturile ca și o cămilă, devorează ca un urs, fură ca lupul, înțeapă ca scorpionul, e viclean ca vulpea, nechează după femeii ca un armăsar, cum mai poate vorbi atunci, ca un fiu, unul ca acesta și să numească Tată pe Dumnezeu?»⁹). «Ia seama, adaugă același Sfânt Părinte, cât de precis ne învață El iubirea reciprocă și cum ne obligă pe toți la o atitudine plină de dragoste. Căci n'a zis: Tatăl Meu... ci Tatăl nostru, pentru ca, lămuriți asupra faptului că avem un Tată comun, să ne arătăm unii altora o frățească bunăvoință». Invățându-ne să zicem **Tatăl nostru**, Domnul «înălătură dușmănia, reprimă mândria, elimină invidia, face loc maicei a tot binele: iubirii, alungă inegalitatea»¹⁰).

Prin cuvintele: **Tatăl nostru**, Iisus a precizat odată pentru totdeauna adevărul social fundamental, că oamenii, independent de naționalitate, sex, rasă, sunt frați unii cu alții, alcătuind o singură mare familie, o singură comunitate. Conștiința vie a filiațiunii divine împiedică hipertro-

7. De oratione, I, Migne P. L. I, col. 1255.

8. De oratione dominica, VIII, Migne P. L. IV, col. 541.

9. Explicatio orationis Pater noster, Migne P. G. LI, col. 44-45.

10. Sf. Ioan Gură de Aur, In Matth. Hom., XIX, Migne P. G. LVII, col. 278-279.

fierea deosebirilor firești dintre oameni și popoare, menținându-le și îndrumându-le pe linia unei dezvoltări armonice sănătoase. Convingerea generalizată a provenienței din unul și același Tată, trezește și intensifică sentimentul fraternității universale, în atmosfera căruia e înăbușit «în germene orice naționalism extrem, orice imperialism și șovinism, împreună cu toate celelalte fenomene rele însoțitoare»¹¹).

Astfel chiar prin cuvintele începătoare, Rugăciunea Domnească pune, în sfera vieții interioare, temelia traică a organizării tuturor oamenilor într'o mare comunitate de viață.

Un'tatea familiei omenești se realizează însă nu numai prin faptul obârșiei comune, ci și prin ideea scopului final comun. Scopul acesta constă în sfințirea, în proslăvirea numelui lui Dumnezeu, indicată în prima cerere a Rugăciunii Domnești. Nu e vorba aici de crearea de către oameni, pe seama lui Dumnezeu, a unei calități pe care acesta nu ar avea-o. «Nu-i vorbă să-i dăm o sfințenie pe care nu o are, ci să I-o slăvim pe aceea pe care o are»¹²). Practic, sfințim numele lui Dumnezeu, pe de o parte «omorând pofta pământească și curățindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune»¹³), iar pe de alta, prin voința manifestată constant în direcția virtuților, astfel ca oamenii văzându-ne, să preamărească din pricina noastră pe Tatăl cel ceresc (Mt. V, 16)¹⁴). Nu poate fi vorba de o viață virtuoasă fără o prealabilă eliberare interioară de sub tirania impulsurilor egoiste. Și nu se poate vorbi de o adevărată elibere interioară fără sfințirea lui Dumnezeu, fără fixarea centrului de gravitate al vieții proprii în sfera izvorului celui nescecat al vieții: în Dumnezeu.

O asemenea viață desfășurată sub semnul rânduielilor înalte, credinciosul o voințe nu numai pentru sine, ci și pentru ceilalți semeni, oricare ar fi ei: comărturisitori, rătăciți, prieteni sau neprieteni, credincioși sau necredincioși. «Ne rugăm — scrie Tertulian — ca numele Lui să fie sfințit în noi, care îi aparținem, ca și în ceilalți pe care harul îi așteaptă, așa încât satisfacem și prescripția de a ne ruga pentru toți. Când, deci, lăsăm la o parte cuvântul noi, și nu spunem: sfințească-se El în noi, vreun să spunem: sfințească-se în toți»¹⁵). Cine recunoaște pe Dumnezeu ca Tată al tuturor oamenilor, recunoaște, prin însuși acest fapt, că toți oamenii îi sunt frați și cine socotește pe toți oamenii ca frați ai săi, se roagă și se luptă ca toți să-și axeze viața pe sfințirea numelui lui Dumnezeu, pe cinstirea a tot ce este înalt, curat, activitate creatoare, spre binele tuturor. Extinderea sfințirii numelui lui Dumnezeu, a cinstirii binelui, adevărului, frumosului, curățeniei, până la ultima ființă omenească, întâlnirea frățescă a tuturor oamenilor pe aceeași linie a dreptății și iubirii reciproce, iată obiectul social al primei cereri a Rugăciunii Tatăl nostru.

De această idee a sfințirii numelui lui Dumnezeu se leagă și ideea înfăptuirii împărăției Sale: «Vie împărăția Ta...».

11. Steinmann, *op. cit.*, p. 121.

12. Sf. Ioan Gură de Aur, *Explic. orat.*, Migne P. G. LI, col. 45.

13. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tălmăcire a rugăciunii «Tatăl nostru»*, în «*Teologia*», II, (trad. de D. Stăniloae), p. 263.

14. Sf. Ioan Gură de Aur, *Idem*.

15. De oratione, III, Migne P. L., I, col. 1250.

Ținta căilor lui Dumnezeu în lumea aceasta este de a convinge pe toți oamenii să accepte a lucra liber pentru realizarea acelei comunități în care modul de viață să fie atât de înaintat încât Dumnezeu să nu se simtă străin într'însa, ci să se poată recunoaște ca stăpânul ei. Firește, nu e vorba de realizarea unei stăpâniri a lui Dumnezeu în dauna și cu înfrângerea omului. Dumnezeu nu este vrăjmașul oamenilor, ci Tatăl lor. Și ca Tată, El nu poate dori și voi înfrângerea și umilirea fiilor Săi. Precum în ordinea firească, Tatăl voiește și sprijină dezvoltarea în gradul cel mai înalt a tuturor puterilor pozitive cu care-i sunt înzestrați fiii. așa și Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se dezvolte și să ajungă stăpâni ai lumii și ai tuturor forțelor naturii. Dumnezeu voiește ca toți oamenii să ajungă la asemănare cu El, să fie stăpâni precum El, adică să se manifeste ca factori creatori, ca bunătate, ca dreptate, ca iubire, slujind și dăruindu-se desinteresat tuturor. Acolo unde egoismul, nedreptatea, minciuna, ignoranța, ura, lenea sunt înfrânte și unde se afirmă biruitoare dreptatea, mila, frăția, iubirea, activitatea creatoare, acolo este prezent și Dumnezeu, acolo a luat ființă împărăția Lui.

Cuvintele: Vie împărăția Ta... sunt ca o chemare gravă adresată fiecărui om, în scopul de a-l scoate din comoditatea egoistă și placida mulțumire de sine, din indiferentism și resemnare, din teamă și lașitate, și a-l îmbrânci în arenă pentru ca acolo, umăr la umăr cu ceilalți, să biruie nedreptățile, să frângă rezistențele deprinderilor învechite, să deschidă cale largă vieții celei noi de dreptate și iubire, adică împărăției lui Dumnezeu.

Mijlocul principal pentru concretizarea în viața de aci a împărăției lui Dumnezeu este împlinirea voiei Sale. «Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ». Tendința socială a cererii e evidentă. Căci nu e vorba de împlinirea voiei Lui de către insul izolat și doar în viața particulară, ci de către toți și în toate domeniile de activitate. Grăiește Sf. Ioan Gură de Aur: «Și aici (Domnul) ne învață iarăși că fiecare din noi, cei ce ne rugăm, trebuie să avem grijă de toată lumea, căci nu zice: Facă-se voia Ta «în mine», sau «în noi», ci peste tot pământul, pentru ca astfel eroarea să fie smulsă și împlântat adevărul, răutatea înlăturată și introdusă virtutea, să nu se mai deosebească prin nimic cerul de pământ»¹⁶). De sigur, trebuie să năzuim după cer, «dar El (Domnul) poruncește ca înainte de a intra noi în cer să facem din pământ un cer»¹⁷), în înțelesul că «așa cum acolo sus totul e împlinit fără zăbavă și îngerii nu sunt odată ascultători, altă dată neascultători, ci în toate următori și ascultători..., așa să ne dea și nouă harul de a împlini nu pe jumătate, ci întru totul voința Lui»¹⁸).

Caracterul social al cererii de care ne ocupăm poate fi dovedit și prin analiza poruncilor prin care se exprimă voința lui Dumnezeu. Când tânărul bogat îl întrebă ce să facă pentru a moșteni viața de veci, Mântuitorul îi răspunde: «De voești să intri în viață, ține poruncile» (Mat. XIX, 17). Și îi și reamintește câteva din ele: «Să nu faci desfrânări, să nu ucizi, să nu furi, să nu mărturisești strâmb, să nu înșeli, cinstește pe

16. In Matth. Hom., XIX, Migne P. G. LVII, col. 280; cf. și Tertulian, De orat. IV, Migne P. L., I, col. 1259.

17. In Matth Hom., XIX, Migne P. G. LVII, col. 279.

18. Idem. *ibidem*.

tatăl tău și pe mama ta» (Marcu X, 19). Toate poruncile acestea fac parte din ciclul datoriei sociale. Din cap. XIX, 19, Matei, putem înțelege că Iisus le rezumă pe toate în porunca iubirii aproapelui, pe care o pune pe același plan cu porunca iubirii de Dumnezeu (Mat. XXII, 40) și care e poruncă eminentă socială¹⁹). Iubirea ca expresie a voinței lui Dumnezeu, constituie un factor de neînlocuit pentru încadrarea activă a tuturor oamenilor în totul organic al conviețuirii în comun, în vederea realizării împărăției lui Dumnezeu.

Lăsându-se pătrunși și însuflețiți de iubire, oamenii, oricare ar fi ei, devin colaboratori ai lui Dumnezeu, implinatori ai voinței Lui, ca toți oamenii să fie fericiți, să participe la frumusețile și bunurile create de El.

Sufletele pătrunse de iubirea creștină nu se izolează în căutarea și gustarea egoist-particulară a vieții celei bune. Nu trec indiferente pe lângă suferințele, lipsurile și disperarea mută a semenilor năpăstuiți. Nu-și întorc fața dela cei care le imploră, direct sau indirect, ajutorul. Nu rămân nepăsătoare în fața nedreptăților sociale, ci în toate acestea ele percep chemarea lui Dumnezeu de a lupta pentru înnobilarea și îmbunătățirea continuă a vieții tuturor semenilor.

Prin cuvintele: *Fie voia Ta...*, Domnul ne arată că nu suntem fii ai Tatălui Ceresc decât în măsura în care ne angajăm pe noi și-i angajăm pe toți ceilalți nu numai pe linia credinței, dar și pe aceea a iubirii active, a faptei, a muncii organizate în scopul realizării binelui și fericirii pentru toți.

Unitatea neamului omenesc e subliniată nu numai prin relevarea ideilor comune, dar și prin punerea în lumină a faptului că lumea e amenințată de aceleași primejdii, atât în ce privește viața fizică, materială, cât și în ce privește viața sufletească. Cererea a IV-a țintește eliminarea primejdiilor privind viața trupestă. «Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi». În această cerere pentru pâine e exprimată în chip deosebit valoarea socială a Rugăciunii Domnești²⁰).

Intr'adevăr, problema pâinii, a hranei, a mijloacelor necesare existenței — căci «prin cuvântul pâine, El (Domnul) înțelege toată trebuința trupestă»²¹) — a fost și este o problemă de vitală urgență pentru orice om. Fără pâine nu se poate face nimic în lumea asta. Ca să te pregătești pentru viață, ai nevoie de pâine. Ca să te bucuri de viață ai nevoie de pâine. Ca să muncești în mină, în fabrică, în atelier, în birou, în bibliotecă, în școală, pe ogor, ai nevoie de pâine. Ca să poți lua ființă și să dăinuiești o familie, o asociație, o instituție, o societate, e nevoie de pâine. Când ne învăță să luptăm pentru împlinirea voinței lui Dumnezeu și, în același timp, ne îndrumă să ne rugăm pentru pâine, Mântuitorul ne arată că în condițiile vieții de aci, cele spirituale nu pot fi separate și opuse celor materiale. Grija de cele spirituale trebuie să meargă împreună cu grija de cele materiale. Căci formă de viață în comun pentru înfăptuirea căreia ne îndeamnă să luptăm, anume împărăția lui Dumnezeu, e menită pentru oameni, care nu sunt numai spirit, ci și trup; nu au numai trebuințe spirituale, ci și trebuințe materiale.

19. Steinmann, *op. cit.*, pp. 124-125.

20. Cf. S. v. Oer. *Valeriansev*, p. 134; la Steinmann, *op. cit.*, p. 125.

21. Sf. Grigorie de Nisa. *De orat. dominica*, Migne P. G. XLIV, col. 1176.

De subliniat că Mântuitorul nu zice *pâinea mea*, ci *pâinea noastră*. Aceasta înseamnă că și în ce privește asigurarea existenței materiale oamenii trebuie să fie solidari. În temeiul iubirii frățești cu care sunt dator față de semenii, pâinea pe care o am nu e a mea, decât cu condiția ca și tu s'o ai pe a ta. Și tot așa și pâinea ta nu e a ta, decât cu condiția ca și eu și toți ceilalți s'o avem pe a noastră. Precum Dumnezeu Tatăl poartă grijă de toți, așa și fiecare din fiii Săi e obligat să fie mereu cu ochiul deschis, nu numai asupra trebuințelor proprii, ci și asupra trebuințelor semenilor, fiind gata de a-și da bucurios, frățeste, contribuția de muncă la acoperirea lor.

Dar dacă cuvintele: Pâinea noastră... cuprind în chipul cel mai lămurit, deplina prețuire a bunurilor materiale, ele subliniază tot atât de clar și datorită de a nu ne lăsa copleșiți, absorbiți până la chinuire de grija pentru dobândirea și acumularea lor. Cuvintele: «Pâinea... cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi», tocmai acest lucru vor să-l împlănteze adânc în conștiință, anume să nu ne lăsăm obsedați de grija de a îngrămădi bunuri peste bunuri. Nu preocuparea prevăzătoare, ci grija exagerată de cele materiale, ținzând să înăbușe orice preocupare de cele duhovnicești și de interesele celorlalți, aceasta ne este interzisă. Cei ce se lasă stăpâniți exclusiv de cele materiale, se sufocă și rămân în ființa lor omenească. «Oamenii, când refuză a sluji naturii numai în cele ce-i sunt necesare — zice Sf. Grigorie de Nisa —, se înăbușe... și rămân nedesvoltați, deoarece sufletul lor se preocupă în mod constant de acestea»²²). Drept aceea nu trebuie să-ți «chinui sufletul cu grija (de cele materiale); ci spune către Cel ce face să crească pâinea din pământ: Dela Tine am viața, dela Tine să am și întreținerea ei. Dă-mi pâinea! adică fă să-mi pot câștiga hrana prin muncă cinstită»²³).

Prin muncă cinstită, pentru că cererea a IV-a nu anulează porunca din paradis: «Întru sudoarea feței tale...» (Gen. III, 19). «Hrana ta să fie precedată de sudoarea de care vorbește porunca: «În sudoarea feței tale...»²⁴).

Rugăciunea pentru pâine nu are niciun sens, dacă nu e precedată și urmată și de muncă. Dumnezeu ne ajută numai, dar nu se substituie obligațiilor care ne revin.

Și fiindcă e vorba de *pâinea noastră*, urmează că pentru agonisirea ei e necesar nu numai să ne rugăm împreună dar și să muncim împreună. Pâinea noastră presupune participarea tuturor la producerea ei; participarea, colaborarea tuturor, cu toate puterile, cu toată priceperea lor.

Numai pâinea câștigată prin muncă e pâine dela Dumnezeu. Cel ce și-o câștigă pe alte căi, acesta cu siguranță nu are și nu poate avea vreo legătură cu Tatăl nostru. «Căci dacă Dumnezeu este dreptatea — ne spune Sf. Grigorie de Nisa —, arci nu dela Dumnezeu are pâinea cel ce și-o procură prin lăcomie. Împlinirea cererii tale o ai în propria ta mână, cu condiția de a nu-ți face avere din bunurile altuia; de a nu umbla să profiți de lacrimile altora; de a nu căuta să te sature, lăsând pe alții flă-

22. De orat. dominica, Or. IV, Migne P. G. XLIV, col. 1169; cf. și Sf. Ioan Gură de Aur, în Matth. Hom., XIX, Migne P. G. LVII, col. 280; cf. și orat. Pater noster, Migne P. G. LI, col. 46-47.

23. Sf. Grigorie de Nisa, *ibidem*, col. 1178, 1176.

24. Idem, *ibidem*, col. 1173.

mânzi; de a nu trăi în huzur, în timp ce altul suspină. Pâinea dela Dumnezeu e mai ales fructul dreptății... Când tu însă ari pământ străin, când sugeți mereu la nedreptate, când faci să ți se întărească prin scris proprietatea nedreaptă și apoi zici către Dumnezeu: «Dă-mi pâinea» —, în cazul acesta nu Dumnezeu, ci altcineva, e cel care-ți aude cuvintele. Fructul nedreptății îl produce ființa opusă (lui Dumnezeu). Cine năzuește după dreptate, primește dela Dumnezeu pâinea, dar cine practică nedreptatea e hrănit de către promotorul nedreptății. Fii, deci, cu ochii deschiși asupra conștiinței tale și așa înalță-ți la Dumnezeu cererea ta pentru pâine, știind că Hristos n'are nicio legătură cu Beliar»²⁵). Tâlcuirea incisivă a sfântului ne arată lămurit că termenii cererii a IV-a exclud dela dreptul de a se ruga și primi pâine pe toți cei ce-și clădesc viața de nedreptate. Ecomie, înșelăciune, furt, cu un cuvânt, pe exploatarea celorlalți. Cel ce cere dela Dumnezeu pâinea, trebuie să se încadreze în comunitatea fraților, să se comporte ca un frate față de ceilalți și să muncească în frățescă înțelegere și colaborare cu toți ceilalți.

Prin cuvintele: Pâinea noastră..., Domnul proclamă marea lege a solidarității omenești, în ce privește procurarea celor necesare existenței și, implicit, în ce privește munca. Toți oamenii sunt în mod solidar răspunzători de existența lor și deci de organizarea muncii și de repartizarea echitabilă a roadelor ei.

Ultimele trei cereri se referă la primejdiile cărora este expusă viața sufletească a oamenilor. Și anume se referă la păcat, ispită și puterea răului.

Păcatul, adică: nedreptatea, hula, ura, desfrâul, filarghiria, pisma, mânia, lenea, mândria, înșelăciunea, minciuna, exploatarea... Toate acestea scot pe om din comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii, slăbesc până la desființare legăturile frățești, învrăjmășesc pe oameni și-i ridică pe unii contra altora.

Dacă iubirea aruncă punți de legătură peste vrăjmășia dintre cer și pământ, peste neînțelegerile dintre om și om, dintre generație și generație, dintre popor și popor, păcatul adâncește și mai mult pe cele existente, ercând în același timp altele noi. Dacă iubirea promovează apropierea, înfrățirea, unirea, — păcatul separă, înstrăinează, promovează neîncrederea, certurile, războirile între frați.

Iată deci Domnul ne învață să cerem iertare de păcate, să luptăm pentru concentrarea puterilor noastre în sensul activității constructive. Dar ca să primești iertare de sus, e necesar să te dovedești tu însuși iertător față de frații cari îți greșesc. Nu te poți apropia de cel drept, binefăcător, iubitor de oameni, decât având tu însuși aceste calități. Cel ce vrea să fie părtaș la iertarea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, se cuvine ca mai întâi să înlăture el însuși dela sine orice răutate²⁶).

O rugăciune săvârșită cu sufletul încercat de nelegiuiri, e o rugăciune fățurnică și ea nu va fi ascultată. «Ceri iertarea datorniilor tale? Atunci de ce sugrumi pe datornicul tău? Te rogi ca zapisul să-ți fie rupt și tu păstrezi cu grijă pe al datornicilor tăi? Te rogi pentru micșorarea datorniilor și tu însuși înmulțești prin luare de dobândă banii ce i-ai dat cu îm-

25. Sf. Grigorie de Nisa, *ibidem*, col. 1178.

26. Sf. Grigorie de Nisa, *ibidem*, cr. V, col. 1177.

prumut? Datornicul tău e în închisoare și tu în casa de rugăciune. Pe acela îl înfricoșează datoriile și tu vii cu pretenția ca datoria să-ți fie iertată. Rugăciunea ta va rămâne neauzită, pentrucă o acoperă strigătul celui năpăstuit de tine»²⁷⁾.

Iertarea acordată semenilor care au greșit față de noi năruie în ne-ființă zidurile despărțitoare de frați, netezind căile împăcării, încrederii reciproce, colaborării frățești. În anumite condițiuni, iertarea este unul din factorii indispensabili asigurării unei normale conviețuiri și activități sociale.

Vrednic de subliniat este și faptul că această cerere — a V-a — e de o mare valoare socială și prin trezirea conștiinței vinovăției proprii și a răspunderii pentru vinovăția celorlalți.

Conștiința vinovăției proprii frânează până la anulare tendința spre orgoliu, spre trufașe afirmare de sine, cu desconsiderarea, ignorarea, nedreptățirea, exploatarea celorlalți.

Eliminând orgoliul, conștiința vinovăției proprii te împinge spre ceilalți, te încurajează să te apropii de ei în vederea unei acțiuni comune contra răului comun.

Pe de altă parte, conștiința că vinovăția, răutatea semenilor e într'o măsură oarecare și rezultatul propriei tale neglijențe, a neîndeplinirii îndatoririi de a fi, ca frate, întotdeauna cu grijă și față de celălalt, înăbușe mânia, tendința spre răzbunare, te predispune la îngăduință, la apropiere, la iertare.

Conștiința vinovăției proprii și a răspunderii reciproce și solidară pentru răutatea câtă se cuibărește în inimi și societate, constituie și ea un puternic stimulent pentru apropiere și colaborare, în vederea creării condițiilor care să împuțineze până la desființarea șansele dezvoltării răului individual și social.

Iertarea de păcatele săvârșite nu ne imunizează împotriva păcatului. Posibilitatea de a ne vedea din nou sufletul alunecând este dată în orice moment al vieții noastre. Tot felul de ispite interne și externe ne pândesc la tot pasul. De aici necesitatea cererii: Și nu ne duce pe noi în ispită.

Din punct de vedere social, cuvintele cuprind o mare lecție de modestie, de smerenie²⁸⁾. Când știi că ești mereu supus ispitei ca și semenii tăi, nu te ridici cu semeție asupra lor, ești mai puțin încurajat în direcția izolării trufașe și disprețuitoare, te simți mai dispus să-ți deschizi inima și să faci, frățește, cât mai multora loc într'însa.

În același timp, cuvintele cererii a VI-a sunt un avertisment de permanentă actualitate în sensul de a fi mereu treji, de a elimina cât mai multe din condițiile care fac posibilă alunecarea în ispite, de a fi mereu gata de luptă împotriva lor și de a nu ne lăsa biruiți de ele.

În sfârșit, cei ce rostesc cererea a VI-a fac tacit legământul, pe de o parte, de a nu fi ei înșiși pricina de scandal pentru ceilalți; pe de alta, de a le veni grabnic în ajutor în momentul când aceia sunt amenințați de primejdia alunecării²⁹⁾.

27. Idem, *ibidem*, col. 1188; cf. și Sf. Ioan Gură de Aur, *In Matth. Hom.*, XIX, Migne P. G. LVII, col. 281.

28. Sf. Ioan Gură de Aur, *In Matth. Hom.*, XIX, Migne P. G. LVII, col. 282; Sf. Ciprian, *De orat. domin.*, XXVI, Migne P. L. IV, col. 555.

29. Steinmann, *op. cit.*, p. 129.

A avea însă o atitudine de modestie, a nu te lăsa copleșit de relele săvârșite, a lupta cu hotărîre pentru eliminarea lor și pentru înfrîngerea ispitelor cari amenință, fie viața noastră, fie pe a semenilor, înseamnă a recunoaște încă odată marea valoare a caracterului religios-moral pentru viața obștească.

...Și ne mîntuiește de cel rău... sunt cuvintele cu cari se încheie rugăciunea Tatăl nostru. Cel rău este «vrăjmașul cel dintru început, care a amestecat în firea oamenilor această lege (a păcatului), și a convins pe om, prin amăgire, să-și mute dorința sufletului dela ceea ce este îngăduit, la ceea ce este oprit»³⁰).

Spre deosebire de dualismul gnostic, în care principiul binelui și al răului își au independența lor, în dualismul creștin, diavolul este în absolută dependență de Dumnezeu. «Și diavolul — zice Sf. Ioan Gură de Aur — face parte dintre slujitorii lui Dumnezeu, măcar că dintre cei aruncați și lepădați și nu poate să se năpustească asupra vreunui om, fără încuviințarea de sus»³¹). «Căci dacă n'a avut putere asupra porcilor, cum ar avea asupra oamenilor?»³²).

Cu toată această absolută dependență, cel rău «fără să fie în vreun fel atins de noi... poartă totuși un război neîndurat contra noastră»³³), desfășurându-și forța lui distructivă. Toate acestea explică fierbîntea cerere: «Și ne mîntuiește de cel rău», pe care credincioșii o înalță pentru toți oamenii, pentru toate creaturile din această lume, pentru universul întreg³⁴).

Tendința socială a cererii acesteia iese la iveală prin obligația pe care o impune de a fi adresată în numele tuturor și pentru toți oamenii. Dorința de a fi ocrotit singur de cel rău cu ignorarea egoistă a semenilor, îți anulează dreptul de a mai aștepta ocrotire și izbăvire de sus.

Solidari în cădere, suntem obligați să voim a fi solidari și în efortul pentru eliberarea de sub tirania celui rău, adică în efortul de a deveni cu toții capabili să rezistăm, să luăm în piept și să ieșim biruitori asupra oricărei tentații și oricărei adversități.

30. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scurta tâlcuire*, în «Filocalia», II, (trad. D. Stăniloae), p. 281.

31. In Matth. Hom., XIX, *ibidem*, col. 282.

32. Explic. Orat. Pater noster, Migne P. G. LI, col. 48.

33. In Matth. Hom., XIX, *ibidem*, col. 282.

34. Steinmann, *op. cit.*, p. 129.

CELE PATRU EVANGHELII DOVADĂ PENTRU FOLOSIREA PĂINII DOSPITE LA SFÂNTA EUHARISTIE

Încă din veacul al optulea, romano-catolicii au început să introducă azima în ritualul săvârșirii Sfintei Euharistii, în locul tradiționalei pâini dospite. Pentru justificarea acestei inovații liturgice — care se numără între motivele schismei din 1054 — ei susțin că Cina cea de Taină a fost o masă pascală și că, în consecință, Mântuitorul n'a instituit Sf. Euharistie cu pâine dospită, cum cred ortodocșii, ci cu azimă, cum obișnuesc ei până astăzi.

În Evangheliile sinoptice citim :

Matei XXVI, 17-20 :

„Iar în ziua cea dintâi a Azimelor (τῆ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων), au venit ucenicii la Iisus zicându-i : Unde voiești să-Ți gătim să mănânci Paștele ? Iar El a zis : Mergeți în cetate la cutare și spuneți-i : Invățătorul zice : Vremea mea este aproape ; la tine voi să fac Paștele, cu ucenicii Mei. Și au făcut ucenicii, precum le-a poruncit Iisus, și au pregătit Paștele (καὶ ἤτοιμασαν τὸ πάσχα). Iar făcându-se seară, s'a așezat la masă cu cei doisprezece ucenici“.

Marcu XIV, 12-17 :

„Și în ziua cea dintâi a Azimelor, când jertfeau mielul de Paște (καὶ τῆ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυσαν), I-au zis ucenicii Săi : Unde voiești să mergem ca să gătim să mănânci Paștele ? Și a trimis pe doi din ucenicii Săi și le-a zis : Duceți-vă în cetate și... ziceți stăpânului casei : Invățătorul zice : Unde este camera în care să mănânc Paștele (ὄπου τὸ πάσχα φάγω) cu ucenicii Mei ? Și el vă va arăta o încăpere mare, sus, așternută gata. Acolo pregătiți-l. Și au ieșit ucenicii Lui și au venit în cetate... și au pregătit Paștele (καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα). Și făcându-se seară, a venit cu cei doisprezece...“.

Luca XXII, 7-15 :

„Și-a venit ziua Azimelor, în care trebuia să se jertfească mielul de Paște (ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων. ἣ ἔδει θυσεῖσθαι τὸ πάσχα) ; și a trimis pe Petru și pe Ioan zicând : Mergeți de ne gătiți să mâncăm Paștele... Și mergând ei, au găsit precum le spusese și au gătit Paștele (καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα). Și când a venit ceasul, au șezut și cei doisprezece apostoli cu El și le-a zis : Mult am dorit să mănânc cu voi acest Paște, mai înainte de pas-tima Mea“ (ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ παθεῖν)

Dacă n'am avea, în Sfintele Evanghelii, decât aceste indicațiuni, fără în-doiială că dreptatea ar fi de partea romano-catolicilor, iar folosirea pâinii dospite ca element euharistic ar trebui părăsită nu numai ca neîntemeiată, ci chiar ca opusă adevărului istoric. În acest caz, ar trebui de asemenea să admitem

că Mântuitorul a mâncat mielul pascal în seara zilei de 14 Nisan, cum poruncește Legea, și că, în consecință, El a fost răstignit în după amiaza zilei de 15 Nisan, adică în prima zi a Paștelui.

Dar lucrurile nu stau așa, căci chiar Evangheliile sinoptice ne informează că Mântuitorul a instituit Sfânta Euharistie cu pâine dospită (ἄρτος), că El a fost prins, judecat, chinuit, răstignit și îngropat într-o zi de lucru și că abia după săvârșirea acestora a început praznicul Paștelui iudaic. Într'adevăr vorbind despre instituirea Sf. Euharistii, sinopticii spun :

Matei XXVI, 26 :

„Deci mâncând ei, a luat Iisus pâinea dospită (ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον) și mulțumind a frânt și a dat ucenicilor și a zis: *Luafi, mâncați, acesta este trupul Meu*“.

Marcu XV, 22 :

„Și mâncând ei, a luat Iisus pâine dospită (λαβὼν ἄρτον) și binecuvântând, a frânt și le-a dat și a zis: *Luafi, mâncați, acesta este trupul Meu*“.

Luca XXIII, 19 :

„Și luând pâinea dospită (καὶ λαβὼν ἄρτον) mulțumind a frânt, și le-a dat, zicând: *Acesta este trupul Meu, care se dă pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea*“.

La fel scrie și Sf. apostol Pavel: „Căci eu dela Domnul am primit ceea ce v'am predat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine dospită (ἔλαβεν ἄρτον) și mulțumind, a frânt și a zis: *Luafi, mâncați, acesta este trupul Meu, care se frânge pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea*“ (I Cor. XI, 23-24), Ori, atât evangheliștii sinoptici, cât și Sf. apostol Pavel, pe lângă care s'a format Sf. Luca, cunosc deosebirea de înțeles dintre ἄρτος și ἄρτος precum și obiceiul iudeilor de a prăznuii Paștele numai cu azimă. Atunci, pentru care motiv menționează ei pâinea dospită la Cina cea de Taină, după ce numiseră „Paște“ această „Cină“? Răspunsul este unul singur: Pentru că seara Cinei este anterioară praznicului Paștelui iudaic, pentru că Cina n'a fost o masă pascală, după ritualul iudaic și pentru că Sf. Euharistie n'a fost instituită de Domnul cu azimă, ci cu pâine dospită.

Acest răspuns este întărit, în Evangheliile sinoptice, și de următoarele informațiuni: a) Prinderea Mântuitorului nu s'a făcut în timpul praznicului Paștelui, deoarece Iudeii voesc să evite orice turburare în popor în această privință (Matei XXVI, 4-5; Marcu XIV, 1-2); b) Arestarea Mântuitorului s'a făcut într-o noapte care desparte două zile lucrătoare, căci doi dintre apostoli poartă sabie, iar soldații, slugile arhierilor și mulțimile venite să-L prindă în Ghetsimani sunt înarmate (Matei XXVI, 47-55; Marcu XIV, 43-48; Luca XXI, 50-52); c) Procesul Mântuitorului în fața sinedriului, înaintea lui Pilat și înaintea lui Irod Antipa se desfășoară în ajunul praznicului Paștelui, adică în timpul unei zile lucrătoare, deoarece se convoacă și se adună în ședință de lucru membrii sinedriului, se aduc și se audiază martori, slujitorii arhierului aprind foc în curte, mulțimile de Iudei, în frunte cu mai marii preoților, conduc pe Iisus înaintea lui Pilat și a lui Irod Antipa și se săvârșesc o serie de acte oprite de legea Sabatului și de rânduiala Paștelui (Matei XXVII, 1 și urm.; Marcu XV, 1 și urm.; Luca XXIII, 1 și urm.); d) În drumul spre Golgota, ostașii însărcinați cu executarea sentinței sechestrează pe Simon Cirineanul,

care se înapoiază de la câmp; ori, după Legea mozaică, orice activitate și orice călătorie trebuia să înceteze cu câteva ore înainte de apusul soarelui din ziua de 14 Nisan (Marcu XV, 21; Matei XXVII, 32; Luca XXIII, 26); e) După răstignirea Mântuitorului, Iosif din Arimateia, Nicodim cel sfințit și femeile mironosițe au vreme și află încă deschise magazinele, ca să vină în Ierusalim și să cumpere giulgiul, mahrama, miresmele și celelalte lucruri trebuitoare pogoririi de pe Cruce și punerii Domnului în mormânt (Marcu XV, 46; Luca XXIII, 56); Matei XXVII, 57). Și cum niciun ludeu n'ar fi săvârșit asemenea fapte chiar în prima zi de Paște, și încă într'o zi de Sâmbătă, trebuie să admitem că prin cuvintele „ziua cea dintâi a Azimelor“ și „ziua în care trebuia să se jertfească mielul de Paște“ (Matei XXVI, 17, Marcu XIV, 12 și Luca XXII, 7), sinopticii înțeleg ajunul Paștelui, adică 14 Nisan — zi numită de Sf. Marcu (XV, 42): παρασκευή, — ἡ ἐστὶν προσάββητον — iar prin „Paștele“ prăznuit de Mântuitorul la Cina cea de Taină (Luca XXII, 15) nu înțeleg Paștele sau masa pascală a ludeilor, ci un Paște cu totul nou, Paștele creștin, adică Sf. Euharistie.

Acest înțeles reiese limpede mai ales din Evanghelia după Sf. Ioan, unde citim: „Iar mai înainte de Sărbătoarea Paștelui (πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα), știind Iisus că i-a venit ceasul să se mute din lumea aceasta la Tatăl... și făcându-se cină...“ (XII, 1-2), și de unde aflăm că, în dimineața în care Mântuitorul a fost dus dela Caiafa la Pilat „Iudeii n'au intrat în pretoriu, ca să nu se spurce, ci să poată mânca Paștele“ (XVIII, 28), că, în seara Cinei, când Iuda Iscarioteanul părăsește definitiv pe Domnul, ucenicii cred că el este trimis „să cumpere cele trebuitoare pentru sărbătoare“ (XIII, 29); că procuratorul Pontius Pilat încearcă să elibereze pe Iisus în cadrul obiceiului său de a acorda ludeilor favoarea grațierii unui osândit cerut de dânșii în fiecare an, înainte de praznicul Paștelui (XVIII, 39) și unde aflăm următoarele precizări cronologice: „Deci Pilat, auzind cuvântul acesta, a scos afară pe Iisus și a șezut pe scaunul de judecată, în locul ce se chiamă Pardosit cu pietre, iar evrește Gabbata. Și era ajunul Paștelui (ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα), ca la al șaselea ceas“ (XIX, 13-14) și: „Deci Iudeii, pentru că era Vineri, ca să nu rămână pe cruce trupurile Sâmbăta, căci era mare ziua Sâmbetei aceleia, au rugat pe Pilat să le sdrobească fluerele picioarelor și să-i ridice“ (XIX, 31); „Iar după acestea, Iosif din Arimateia..., a rugat pe Pilat ca să ia trupul lui Iisus și Pilat i-a dat voie. Deci a venit și a luat trupul lui Iisus. Și a venit și Nicodim... aducând ca la o sută de litre de amestecătură de smirnă și de aloe și au luat trupul lui Iisus și l-au înfășurat în giulgiuri cu miresme, cum este obiceiul de îngropare la Iudei. Și era grădină în locul unde fusese răstignit și în grădină mormânt nou, în care nimeni, niciodată nu fusese pus. Deci, din pricina pregătirii Iudeilor (διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων), acolo au pus pe Iisus, pentru că mormântul era aproape“ (XIX, 38-42).

Din informațiunile aflate în Evangheliile sinoptice și din precizările făcute de către Evanghelia a patra, reies așa dar următoarele concluziuni istorice: Mântuitorul a săvârșit Cina cea de Taină în seara zilei de Joi, 13 Nisan, adică atunci când, după calendarul iudaic, se începea ziua de Vineri, 14 Nisan; în consecință, Sf. Euharistie s'a săvârșit cu pâine dospită (ἄρτος), cum arata sinopticii. Prinderea, judecarea, răstignirea și îngroparea Domnului s'au petrecut în ajunul Paștelui iudaic, adică în noaptea și ziua de Vineri, 14 Nisan, așa cum arată toți evangheliștii. Cum însă îndepărtarea pâinii dospite din case și pregătirea azimelor se făceau în dimineața ajunului Paștelui iudaic, s'a luat obiceiul ca, în vocabularul poporului, această zi să fie numită „prima zi a azimelor“.

deși, după rânduiala sărbătorii, azimele urmau să fie puse în consumație numai din seara zilei de 14 Nisan, când se începea, de fapt, ziua de 15 Nisan, adică prima zi de Paște. Între sinoptici și Ioan, nu există prin urmare nicio disonanță sau contradicție, ca să se poată susține — cum s'a încercat — că azima și-ar afla temeiul în Evangheliile sinoptice, iar pâinea dospită în Evanghelia a patra și că, la urma urmei, amândouă ar fi deopotrivă de îndreptățite din punct de vedere biblic. Căci aceasta pare să fie, în fapt, atitudinea oficială a Bisericii romano-catolice față de controversa despre azimă sau pâine dospită, când nu renunță la azimă, dar îngăduie unițiilor să săvârșească Sf. Liturghie cu pâine dospită.

Problema nu se rezolvă însă ocolindu-se dificultățile puse în calea ei, ci răspunzându-se fără echivoc la următoarea întrebare: Cu ce fel de pâine s'a instituit Sf. Euharistie: cu azimă, ori cu artos? Care Biserică stă pe temeiul celei mai bune tradiții liturgice, cu privire la modalitatea săvârșirii Sf. Euharistii? cea papistașe, care folosește azimă, ori cea ortodoxă, care folosește pâinea dospită? Și răspunsul la aceste firești întrebări este, cum s'a arătat, numai acesta: Mântuitorul a instituit Sf. Euharistie cu pâine dospită, așa cum precizează sinopticii și cum indică sf. Ioan; în consecință, Sf. Liturghie trebuie săvârșită cu pâine dospită, practica romano-catolică fiind greșită și trebuind părăsită, ca opusă adevărului istoric.

De fapt, toți comentatorii sunt astăzi de acord în a recunoaște că Cina cea de Taină s'a săvârșit de Domnul în seara zilei de Joi, 13 Nisan, deci cu douăzeci și patru de ore înainte de începutul Paștelui iudaic. Dar ei nu sunt de acord și când trebuie să răspundă la această întrebare: Cina cea de Taină a fost masă pascală, deci cu azimă, ori o masă specială fără caracter de Paște iudaic? Teologii romano-catolici, care se simt îndatorați să apere practica Bisericii din care fac parte, susțin că Cina cea de Taină a fost un Paște iudaic, pe care Mântuitorul și ucenicii Săi l-au săvârșit cu miel, cu ierburi amare, cu azimă și cu tot ce prescria Legea mozaică în această privință. Iar pentru demonstrarea acestei susțineri, ei au născocit o mulțime de ipoteze, una mai artificială decât alta. Aceste ipoteze sunt atât de numeroase, încât — chiar după expresia unui comentator romano-catolic¹⁾ — e foarte greu să le clasezi, fie din cauză că autorii lor sunt confuzi, fie din cauză că cei ce le-au emis se contrazic singuri, fie din cauză că aceștia nesocotesc nuanțele care schimbă însăși fondul problemei. Iată, pe scurt, pe cele mai răspândite:

a) Iisus a mâncat Paștele odată cu Iudeii, în seara legală din 14 Nisan, și a fost răstignit în ziua întâia de Paști, adică la 15 Nisan. Așa susțin, între alții, romano-catolicii: Patrizi, Hengstenberg, Corluy, Olshausen, Langen și Fillion, precum și protestanții Th. Zahn și Edersheim, care pretind a se baza pe sinoptici și care citează în sprijinul lor pe Fer. Ieronim, Fer. Augustin și Beda Venerabilul. Părerea lor a fost însă părăsită, deoarece este contrazisă categoric de Evanghelia a patra.

b) Iisus n'a mâncat Paștele odată cu Iudeii, ci cu o zi înainte, fiindcă știa că a doua zi va fi prins și răstignit și fiindcă voia ca, înainte de a se despărți de ucenici, să instituie Sf. Euharistie. Această ipoteză, numită a anticipării, este susținută de Grimm, Schäffer, Schanz, Fouard și alții. În cadrul ei, se susține că mielul pascal n'a fost junghiat de preoți la templu, cum cerea Legea, ci de unul dintre apostoli, Mântuitorul abrogând ritualul iudaic și sub-

1. F. Prat, *Jésus Christ*, II, Paris, 1938, p. 500.

stituind Paștele legal cu Sf. Euharistie. Dacă lucrurile s'ar fi petrecut astfel Iuda Iscarioteanul ar fi informat însă pe sinedriști, iar această încălcare a Legii ar fi constituit un cap de acuzație în procesul religios al Mântuitorului. Din această cauză, ipoteza anticipației nu mulțumește pe nimeni și trebuie părăsită ca neîntemeiată.

c) Iisus a mâncat Paștele în seara legală de 14 Nisan, dar Iudeii, grăbiți să-l omoare, au amânat Paștele pe a doua zi. Așa cred, între alții, Maldorat, Haneberg și Knabenbauer, care pretind a se inspira din Sf. Ioan Gură de Aur și Eusebiu al Cezareei. Păreră lor constituie ipoteza strămutării și pretinde a împăca pe sinoptici — care ne spun că Mântuitorul a serbat Paștele în ziua legală de 14 Nisan — cu sf. evanghelist Ioan, care pare a ne informa că Iudeii au mâncat Paștele la 15 Nisan. În sprijinul acestei ipoteze, se invocă mărturia lui Iosif Flaviu (Ant. iud. XIII, 8. 4.), care arată că atunci când Paștele cădea într-o Vineri, sărbătoarea putea fi amânată pe ziua următoare, ca să coincidă cu Sâmbăta și să aibă un caracter și mai solemn. Dar mărturia lui Iosif Flaviu nu poate fi invocată cu acest prilej, deoarece, în anul răstignirii Domnului (30), Paștele iudaic s'a întâmplat a cădea dela sine într-o Sâmbătă, așa încât nu mai era cazul a fi schimbat; în plus, sf. Ioan ne spune categoric că Cina cea de Taină s'a săvârșit cu o zi înainte de Paștele iudaic, iar sinopticii ne informează că Iudeii într'adins au hotărât ca Mântuitorul să fie arestat înainte de sosirea praznicului, ca să nu se facă turburare în popor.

d) În anul răstignirii Mântuitorului, era dezacord de o zi între Farisei și Saduchei cu privire la data serbării Paștelui, unii preferând 14 Nisan, iar alții 15 Nisan. Această ipoteză, numită a dublei serbări a Paștelui, este susținută, între alții, de către Bisping, Hug, Rauch și Prat, care pretind a rezolva „antilogia“ presupunând că Iudeii nu erau de acord în privința pascaliei și că Mântuitorul anume a ales data primă, fiindcă știa că în ziua următoare va fi omorât. Deși se citează în sprijinul ei un text din II Par. XXX, 1-23 și câteva exemple din epoca Talmudului, această ipoteză este însă cu totul arbitrară, așa încât nu se bucură de mare atenție din partea comentatorilor.

e) În virtutea regulii rabinice numite „badu“ (ב - 2, ג = 4, ד = 6), Iudeii nu junghiau mielul pascal în zilele de Luni, Miercuri sau Vineri — a 2-a, a 4-a și a 6-a zi din săptămână, — ci numai în celelalte zile. În acest caz, Iisus a săvârșit Cina cea de Taină în seara când poporul știa că începe praznicul Paștelui, adică la 14 Nisan, iar sinedriștii la 15 Nisan, cum recomandau cărturarii. Această teorie, care constituie de fapt o variantă a ipotezei strămutării, este adoptată de Rupert, Salmeron, Maldonat, Estius, Cornely și alții. Ea se inspiră dintr-o regulă calendaristică formulată de Pillel II la anul 344 d. Hr. Dar valoarea ei demonstrativă este nulă, deoarece nimeni nu cunoaște aplicarea ei înainte de veacul al patrulea. Tot atât de neîntemeiată este și părerea lui Chwolson, care pretinde că întru cât era cu neputință să se junghie toți miei prezentăți la templu, să se frișă și să se consume în case în intervalul dintre apusul soarelui și apariția primelor trei stele, cum cerea Legea (Exod. XII, 6; Deut. XVI, 6), și încă fără violarea odihnei Sabatului, se luase obiceiul ca mielul pascal să fie junghiat cu începere dela 13 Nisan și se îngăduise ca el să fie consumat fie în seara zilei de 13 Nisan, fie în seara zilei de 14 Nisan. De această părere este și învățatul iudeu Klausner, care crede că Saduchei socoteau Sâmbăta sărbătoarea mai mare decât Paștele și de aceea, când Paștele cădea într-o Sâmbătă, spre a n'o spurca, junghiau și mâncau mielul în seara de 13 Nisan, ceea ce va fi făcut și Iisus cu ucenicii săi. De asemenea, comen-

ătorii Strack-Billerbeck cred a ști că neexistând înțelegere între Iudei în privința datei Paștelui, sinopticii ar reflecta opinia Fariseilor și a poporului, care, în anul răstignirii Domnului au mâncat Paștele Joi seara, iar Ioan evanghelistul opinia Saducheilor, atunci mai mari peste templu, care l-au mâncat Vineri seara. Și elaborarea unor astfel de ipoteze continuă în sânul catolicismului și protestantismului, fără să contribuie la lămurirea problemei.

Pentru noi ortodocșii, singurii care am păstrat cu sfințenie predania apostolică despre viața, activitatea și învățătura Mântuitorului, este limpede că prin expresia „*prima zi a Azimelor*“, sau „*ziua în care trebuia să se jertfească mielul de Paște*“, sinopticii înțeleg intervalul de timp dintre apusul soarelui din ziua de 13 Nisan și apusul soarelui din ziua de 14 Nisan și că, atunci când numește Cina cea de Taină „*Paște*“, Mântuitorul nu se referă la ritualul mesei pascale a Iudeilor, ci la caracterul de jertfă al Sf. Euharistiei. Și iată cum dovedim aceasta: După Exod XII, 5 și urm. și Levitic XXIII, 5 și urm., Paștele trebuia serbat în seara zilei de 14 spre 15 Nisan, cu miel, azimă și salată de ierbururi amare, iar zilele azimelor țineau dela 15 la 21 Nisan. Pe vremea Mântuitorului, prima zi a Azimelor nu mai era însă 15, ci 14 Nisan, iar aceasta începea, după calendarul Iudeilor, în seara de Joi, 13 și ținea până la apusul soarelui în ziua următoare. Iosif Flaviu (Antic. iud. II, 15, 1) ne informează că „în amintirea lipsei de alimente din timpul eșirii din Egipt, Iudeii serbau timp de opt zile sărbătoarea numită a azimelor“ și ne arată precis că adausul unei zile de azime se făcea nu la sfârșitul, ci înaintea celor șapte zile rânduite de Moisi (Răsb. iud. V, 3, 1). Adausul acestei zile nu constituia o derogare propriu zisă dela prescripțiunile Legii, deoarece în această zi primă nu se mâncau azime, ci doar se făceau pregătirile pentru Paști; adevăratele zile de azime se începeau tot la 15 Nisan. După Exod XII, 15 și urm., XIII, 3 și urm., Levitic XXIII, 5 și urm., XXVIII, 6 și urm., și Deut. XVI, 10 și urm., în ajunul Paștelui trebuia îndepărtată din casă orice pâine dospită, fiindcă acela care ar fi mâncat asemenea pâine între 15 și 21 Nisan, urma să fie pedepsit cu moartea. Mișna ne informează că fiecare cap de familie era obligat ca, încă din seara zilei de 13 spre 14 Nisan, să caute, cu lumânarea aprinsă, orice urmă de pâine dospită în casa sa și să oprească dintr'însa numai atât cât era nevoie pentru masa din seara de 13 și pentru dimineața zilei de 14 Nisan, iar restul se arunca. Pâine dospită se mai putea mânca numai până la ora 11 dimineața, în ziua de 14 Nisan; dacă cineva flămânzea după această oră, trebuia să rabde până în seara zilei de 14 spre 15 Nisan, când se mânca mielul pascal cu azimă. În Ghemara ierusalimiteană, se arată apoi că acela care mănâncă azimă înainte de a mânca mielul pascal, desfrânează. După cum se vede, în vremea Mântuitorului, ziua de 14 Nisan, care în anul răstignirii s'a început Joi seara, era numită „*prima zi a Azimelor*“, deoarece era ziua în care se pregăteau azimele și masa pascală. În seara de 13 Nisan, nimeni n'avea voie să mănânce azimă, ci numai pâine dospită: sinopticii arată deci foarte clar că Cina s'a prăznuit cu pâine dospită. În plus, nimeni nu putea mânca mielul pascal în acea seară, fiindcă junghierea mielului la templu se începea abia în dimineața zilei de 14 Nisan, iar masa pascală avea loc după apusul soarelui; evangheliștii au deci perfectă dreptate, când, în descrierea Cinei celei de Taină, nu fac nicio pomenire și nicio aluzie la miel, azime, ierbururi amare sau celălalt ritual al mesei pascale iudaice. În plus, Sf. Ioan numește ultima masă luată de Domnul cu ucenicii săi *δειπνον*, nu *πάσχα*, și ne arată că, în timpul ei, Mântuitorul a spălat picioarele ucenicilor, comensinii și-au ocupat locurile așezați în jurul mesei con-

form obiceiului zilnic și că masa s'a prelungit până în toiu noapții, iar la sfârșit, Domnul s'a îndreptat cu ucenicii spre grădina Ghetsimani; ori, la masa pascală se sta în picioare, purtând încălțăminte, cu coapsele încinse și cu toiégele în mână, ca pentru călătorie; se mânca în grabă și apoi se petrecea noaptea în totală odihnă (Exod. XII, 11). De aceea chiar comentatorii romano-catolici Calmet, Batiffol și Lagrange, precum și protestanții Plummer, Box și Osterley, se văd siliți să renunțe la părerea că Cina a fost o masă pascală după ritualul iudaic și să susțină că Cina cea de Taină s'a săvârșit fără miel, ea având un caracter și o semnificație cu totul aparte. De observat că teologia occidentală din ultima vreme caută să iasă din impasul în care a intrat odată cu introducerea azeimei în ritualul Sf. Liturghii și că ea începe să se apropie de teologia ortodoxă, care afirmă că Cina Domnului n'a fost o pashă iudaică, ci o cină aparte. Prin aceasta, Biserica răsăriteană se dovedește iarăși singura păstrătoare a adevăratei tradiții evanghelice, care ne informează că Sf. Euharistie a fost instituită de Domnul nu cu azimă, ci cu pâine dospită și nu în seara în care Iudeii începeau serbarea paștelui lor, ci cu o seară înainte. Prin Sf. Euharistie, Mântuitorul a instituit un nou Paște, adică o nouă jertfă, care să înlocuiască toate jertfele aduse la templu. În anul acela, el s'a jertfit ca un miel nevinovat pentru păcatele lumii (Ioan XIX, 36 și I Cor. V, 7). De aceea, reproducând cuvântarea Mântuitorului despre caracterul pâinii euharistice, sf. Ioan evanghelistul, scrie: „Amin, amin grăesc vouă: Nu Moise v'a dat pâinea (ἄρτος) din cer, ci Tatăl meu vă dă din cer pâinea (ἄρτος) cea adevărată. Pentru că pâinea (ἄρτος) lui Dumnezeu este cea ce se coboară din cer și dă viață lumii... Eu sunt pâinea (ἄρτος) vieții!” (Ioan VI, 32-35).

BIBLIOGRAFIE

1. V. Gheorghiu, Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos, 1925.
2. N. I. Popovici, Epiclesa euharistică, Sibiu 1933.
3. I. Mihălcescu, La Théologie Symbolique, Bucureșt-Paris, 1932.
4. V. Gheorghiu, Sf. Evanghelie după Matei, III, 1933.
5. F. Prat, Jésus-Christ, II, Paris, 1938.
6. J. M. Hansens, Institutiones liturgicae, II, Roma, 1930.
7. Badca Cireșanu, Tezaurul liturgic, II, București, 1912.
8. A. Comoroșan, Dogmatica Ortodoxă, 1889.
9. H. Andruzos, Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene, trad. de D. Stăniloac, Sibiu, 1930.
10. A. P. Lopuhin, Com. la Ev. după Matei, trad. de Patriarhul Nicodim, Buc., 1948.
11. Mărturisirea Ortodoxă, București 1922.
12. I. Fruma și Gr. T. Marcu, Procesul Mântuitorului, Sibiu, 1945.
13. H. Roventza, Origina și valoarea istorică a Ev. după Ioan, București, 1928.
14. V. Mitrofanovici, Liturgica Bisericii dreptcredincioase răsăritene, 1909.
15. J. Langrange, Évangile selon S. Mathieu, Paris, 1927.
16. J. A. Petit, La S. Bible, Nouveau Testament I, Paris, 1869.
17. V. Tarnavschii, Arheologie Biblică, 1930.

E AUTENTIC LOCUL DIN FL. JOSEPHUS DESPRE DOMNUL IISUS HRISTOS?

În Vechea Istorie Judaică — Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία — a lui Flavius Josephus, XVIII, 3, 3, paragr. 63—64 se găsește faimosul loc, de altfel bine cunoscut, cu următorul cuprins: „Pe timpul acesta apare Iisus, un om înțelept, dacă e să-i spuncim om. Căci era făcător de lucruri minunate, învățător al oamenilor cari primesc cu plăcere cele adevărate; și ce-i drept, pe mulți iudei, dar și pe mulți dintre elleni i-a făcut să-L urmeze. Acesta era Hristosul. Și pe El, în urma părei celor dintâi dintre bărbații dela noi, Pilat L-a pedepsit cu răstignirea; dar cei ce L-au adorat la început nu au încetat (să-L adore); căci li s'a arătat, după trei zile, iarăși viu, dumnezeestii profeti spunând despre El acestea și alte nenumărate lucruri minunate. Nici chiar acum nu s'a sfârșit cu neamul creștinilor, care se numește astfel dela El“: „γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνὴρ. εἴ γ' ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρὴ. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῆ, τάλιθθῃ δεχομένων καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπηγάγετο. ὁ Χριστὸς οὗτος ἐστὶν καὶ αὐτὸν ἐνδείξει: τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῶ ἐπισημασμένος Πιλάτου, οὐκ ἐπάσσαντο οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες· ἐβάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θεῶν προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μύρια θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηγήτων. εἰσέτι τε νῦν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένον οὐκ ἔλιπε τὸ φύλον“.

Autenticitatea acestui loc este pusă la îndoială și în ediția critică, a lui S. A. Naber din cunoscuta Bibliotheca Teubneriana, Flavii Josephi: Opera omnia, vol. IV, Lipsca 1893, p. 147, de unde l'am reprodus și unde este închis în paranteze colțuroase [...], ca fiind o interpolație ulterioară. Dar de mult timp, încă, s'a observat că, dacă acest loc nu este al lui Flaviu Iosif, atunci e un adaos foarte vechiu, deoarece chiar în primele decenii ale secolului al IV-lea, Eusebiu, contemporanul împăratului Constantin cel Mare (324-336), îl citează în Istoria sa Bisericească I, 11, 7 și în a sa Pregătire Evanghelică.

Întru apărarea autenticității acestui loc, poate fi adusă nu numai vecheimea acestui citat ci și o analiză sumară a cuprinsului capitolului 3 din cartea XVIII, unde se crede că pasagiul cu privire la Hristos nu-și găsește locul și că, deci, nu-și are niciun rost.

Mai înainte de locul în cauză, Iosif istorisește, fără vreo legătură cu cele istorisite în capitolul precedent, că guvernatorul roman Pilat își adusese trupele din Samaria la Ierusalim, ca să stea peste iarnă și că a intrat în oraș, noaptea, cu steagurile, pe care se găsea bustul împăratului. Când s'a făcut ziuă, poporul iudeu văzând steagurile cu chipurile cioplite, l-a rugat stăruitor pe Pilat să le scoată din oraș. Când Pilat amenință mulțimea adunată cu moartea, iudeii se întind la pământ, fiind gata mai bine să moară, decât să-și vadă nesocotită legea, care nu îngăduia chipuri cioplite în orașul sfânt. Pilat, impresionat de acest gest al mulțimii, scoate steagurile cu busturile împăratului din Ierusalim și le duce la Cesarea Palestinei, o colonie romană. Dar, după aceea, Pilat s'a atins de banii sfinți din templu, cheltuind din ei pentru construcția unui

apeduct. Tulburarea ce e pe cale să se iște, din cauza aceasta, Pilat, în chip vician, o înneacă în sânge. „Și astfel răscoala încetează“. Și apoi urmează: „Pe timpul acesta apare Iisus...“ locul ce l-am dat mai sus în traducere. După ce termină locul despre Iisus, Flaviu Iosif continuă: „Pe timpurile acelea a dat peste iudei altă întâmplare grozavă ce i-a tulburat mult, și la templul Isidei din Roma, se petrec fapte rușinoase...“; și Iosif istorisește cum preoții păgâni ai zeiței Isis, cumpărați cu bani, îngăduie ca în templul zeiței să fie pângărită o cucernică matroană romană, încât bărbatul ei plângându-se la împăratul Tiberiu, acesta pedepsește preoții cu răstignirea, iar templul este dărâmat; și după aceea istorisește isprava unui iudeu nelegiuit din Roma, care își însușește darul dat pentru templul din Ierusalim de o nobilă romană, trecută la mozaism, încât împăratul Tiberiu înștiințat despre această faptă a iudeului, îi surghiunește pe toți iudeii din Roma.

Din această analiză sumară se vede că întreg capitolul al 3-lea din cartea XVIII-a cuprinde mai multe știri diverse, izolate, fără vreo legătură mai strânsă între ele, așa că și știrea despre Iisus Hristos se potrivește foarte bine să stea într'insul.

Impotriva autenticității s'a mai obiectat că Flaviu Iosif, făcând parte din secta Fariseilor, n'ar fi putut să găsească vorbe de așa de bună apreciere și să scrie cuvinte atât de frumoase, despre un înnoitor al legii. La aceasta se poate răspunde tot cu locul din cartea a XVIII-a cap. 5, unde, același Flaviu Iosif vorbește tot atât de frumos și despre Sf. Ioan Botezătorul. Tetraarhul Irod într'o luptă avută cu regele vecin, Areta, din Petra Arabiei, își pierde aproape toată oastea. Și Flaviu Iosif continuă: „Unii iudei, însă, credeau că Irod și-a pierdut armata de mâna lui Dumnezeu, care i-a răsplătit, pe bună dreptate, pentru ce-a făcut lui Ioan, numit botezătorul. Căci Irod îl omoară pe acest om bun, care îi îndemna pe iudei să exercite virtutea, să se poarte cu dreptate, unii față de alții și cu cucernicie față de Dumnezeu și așa să primească botezul; căci numai așa botezul îi se va arăta primit, nu pentru renunțarea la anumite păcate săvârșite, ci pentru curăția trupului, după ce și sufletul ar fi fost curățit de mai'nainte prin dreptate. Adunându-se și alții, (căci prin ascultarea cuvintelor lui s'au ridicat la mare număr), Irod s'a înfricoșat, ca nu cumva acesta prin felul lui de a se purta cu oamenii, să ducă la vreo răscoală, (căci totdeauna se pare că oamenii își îndreptau faptele după sfatul lui); și atunci socotește că e mult mai bine, ca înainte de a se întâmpla vreo răzmiriță, din pricina aceluia, s'o preîntâmpine și să-l înlăture, decât întâmplându-se vreo schimbare să ajungă în situații să se căiască. Și acela, prin bunăvoința lui Irod, fiind trimes arestat în cetatea Macherunta, amintită mai înainte, este ucis aici; iar iudeii au crezut că, pentru răzbunarea aceluia a dat pierzarea peste oștire, Dumnezeu voind să pedepsească pe Irod“: „οὗτοι δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδόκει ὀλωλέναι τὸν Ἡρώδου στρατὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον δικαίως τιμωμένου κατὰ ποινὴν Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου βαπτιστοῦ. κτείνει γὰρ τοῦτον Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς Ἰουδαίους κελεύοντα, ἀρετὴν ἐπασκούντας καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνη καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβεῖα χρωμένους, βαπτισμῷ συνιέναι οὕτω γὰρ ὅη καὶ τὴν βᾶπτισιν ἀποδεκτὴν εὐτὶφ φανείσθαι. μὴ ἐπὶ τινῶν ἡμαρτημάτων παρατήσῃ χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἀγνεῖα τοῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνης προσκεκαθαρμένης. καὶ τῶν ἄλλων συστρεφόμενων (καὶ γὰρ ἤρθησαν ἐπὶ πλείστον τῆ ἀκροάσει τῶν λόγων) θεΐσας Ἡρώδης τὸ ἐπὶ τοσόνδε πιθανὸν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μὴ ἐπὶ στάσει τινὶ φέροι (πίντα γὰρ ἐφύκασαν συμβουλή τῆ ἐκείνου πράξοντες), πολὺ κρείττον ἡγεῖται, πρὶν τι νεώτερον ἐξ

αὐτοῦ γενέσθαι, προλαβὼν ἀνελεῖν ἢ μεταβολῆς γενομένης εἰς πράγματα ἐμπεσῶν μετανοεῖν. καὶ ὁ μὲν ὑποφία τῇ Ἡρώδου δέσμιος εἰς Μαχαιροῦντα πεμψθεὶς, τὸ προειρημένον φρούριον, ταύτῃ κτίνονται τοῖς δὲ Ἰουδαίοις ἔδοξεν ἐπὶ τιμωρίᾳ τῇ ἐκείνου τὸν ἡλεθρον ἐπὶ τῷ στρατεύματι γενέσθαι, τοῦ θεοῦ κακῶσαι Ἡρώδην θελόντος 1)".

Acest loc n'a fost pus de nimeni la îndoială și din el pare să rezulte că Flaviu Iosif îl socotea pe Ioan Botezătorul un iudeu, bun și credincios. Ceva mai mult : e foarte probabil că, în ochii lui Flaviu Iosif, toți creștinii din vremea lui apăreau ca un fel de sectă iudaică, vrednică de toată stima. Aceasta pare să rezulte dintr'un loc din altă scriere a lui Flaviu Iosif, intitulată : „Despre vechimea Iudeilor, în contra lui Apion“ Περὶ ἀρχαιότητος Ἰουδαίων κατὰ Ἀπίωνος. Apion a fost un mare învățat din Alexandria Egiptului și în scrierile sale atacase legea iudaică. Flaviu Iosif caută să răstoarne aceste atacuri și să arate superioritatea legii mozaice față de alte religii păgâne. Intre alte dovezi aduce și pe aceasta, că legea mozaică s'a răspândit la toate popoarele și la Greci și la ne-Greci : „nu numai atât, ci și mulțimile au fost cuprinse încă de multă vreme de mare râvnă pentru credința noastră ; și nu e oraș, oricare ar fi el, nici ellen nici ne-ellen și niciun singur popor, unde obiceiul din săptămână, când noi nu lucrăm, să nu se fi încetățenit și să nu se păzească posturile și aprinsul lumânărilor și multe din cele ce nu ne sunt nouă îngăduite în ale mâncării. Aceștia încearcă să se facă asemenea nouă și în ce privește buna înțelegere dintre noi și în ce privește distribuirea celor ce sunt și sârguința în meșteșuguri și răbdarea stăruitoare în strădaniile pentru legi. Căci lucrul cel mai uimitor e că legea, în afară de farmecul aducător de plăcere, a avut putere prin sine însăși ; și precum ideea de Dumnezeu este sădită pretutindeni în lume, tot așa și legea s'a răspândit printre toți oamenii“. „ὁ μὴν ἀλλὰ καὶ πληθεῖσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, οὐδ' ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδ' ἠτισοῦν, οὐδὲ βάρβαρος, οὐδὲ ἐν ἔθνος, ἐνθα μὴ τὸ τῆς ἐβδομάδος, ἦν ἀργοῦμεν ἢ εἰς, ἔθος οὐ διαπεφοίτηκε, καὶ αἱ νηστεῖαι καὶ λόγων ἀνακαύσεις καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρώσιν ἡμῖν οὐ νομομισμένων παρατετήρηται. μιμεισθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φιλεργὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις. τὸ γὰρ θαυμασιώτατον, ὅτι χωρὶς τοῦ τῆς ἡδονῆς ἐπαγωγῆς δελέατος αὐτὸς κατ' αὐτὸν ἴσχυσεν ὁ νόμος· καὶ ὡς περ ὁ θεὸς διὰ παντὸς τοῦ κόσμου πεφοίτηκεν, οὕτως ὁ νόμος διὰ πάντων ἀνθρώπων βεβάδιχεν 2)".

Dar e foarte greu de admis că, spre sfârșitul secolului întâiu după Hristos, mozaismul să fi făcut prin imperiul roman atâția prozeliti, încât Flaviu Iosif să fi putut constata o răspândire atât de mare a legii mozaice. Creștinismul, însă, era acuma destul de răspândit, încât persecuțiile oficiale începuseră în contra lui. E mult mai probabil că Flaviu Iosif îi considera pe aderenții lui Hristos tot de o sectă iudaică, precum erau Fariseii, Saducheii, Esenii, sau poate îi confunda chiar cu Esenii.

Flaviu Iosif și-a scris și o biografie și într'insa ne spune că înainte de a se opri la secta Fariseilor, a căutat din tinerețe să le cunoască pe toate

1. Flav. Joseph. Arch. Iud. XVIII 5, 2 § 116—119.

2. Flavii Iosephi Περὶ ἀρχαιότητος Ἰουδαίων κατὰ Ἀπίωνος II 39 paragr. 282—284 ; ed. Haber VI, p. 288.

(Bîoc, 12), așa că el pare să nu fi fost un sectar intrasigent, ci mai mult un patriot iudeu în general. În scrierile sale el se gândește mereu la întregul popor iudeu și nu numai la cel din Palestina, ci și la iudeii răspândiți în toată lumea cunoscută de atunci; și considerându-i, pe cât se pare, cu foarte mare probabilitate, și pe creștinii de atunci tot încă un fel de iudei, nu e nimic surprinzător să fi scris și despre Domnul nostru Iisus Hristos cuvintele bune pe care le-a scris, după cum a scris și despre Sfântul Ioan Botezătorul.

NOUA EDIȚIE A LITURGHIERULUI ROMÂNESC

ÎN COMPARAȚIE CU CELE ANTERIOARE

STUDIU COMPARATIV

De sub teascurile tipografiei Institutului nostru Biblic a apărut de curând o nouă ediție a Liturghierului românesc (1950). Cum se prezintă această ultimă ediție față de edițiile anterioare? Aduce ea unele schimbări, îndreptări sau îmbunătățiri față de cele tipărite mai înainte? Reprezintă adică un progres față de trecut, sau este, dimpotrivă, o simplă retipărire stereotipă a vreuneia d'în edițiile mai vechi, așa cum se întâmpla cu cele mai multe d'în edițiile de odinioară ale cărților noastre de slujbă? Tocmai la această întrebare vom căuta să răspundem în rândurile care urmează.

Ediția penultimă a Liturghierului nostru — și anume aceea din 1937 — constituia, în multe privințe, o inovație față de edițiile de mai înainte. Ea se distingea nu numai printr'un format nou, ci și prin unele schimbări în traducerea textului rugăciunilor și formulelor liturgice, dar mai ales prin importante adause și desvoltări în formularea notelor de tipic privitoare la rânduiala slujbei. Am arătat câteva, mai importante, dintre acestea, în unul din studiile noastre, publicate acum câțiva ani în urmă (**Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc**, București, 1945/1946, extras din revista «Biserica Ortodoxă Română»). Așa se face că această ediție a întâmpinat o primire nu prea calduroasă din partea preoțimii ortodoxe române, mai ales când e vorba de slujitorii mai în vârstă, obișnuiți cu vechile ediții, și așa se explică pentru ce a trebuit să așteptăm un interval de timp ceva mai lung ca de obicei, până la epuizarea ei (1937—1950), pe când, în general, edițiile anterioare se succedau la intervale mult mai scurte (1895-1902-1905-1912-1921-1927).

Ținându-se în seamă, probabil, și experiența trecutului, din care se constată că orice schimbări mai importante în cuprinsul cărților noastre de slujbă este primit, în deobște, cu o atitudine de rezervă tacită dacă nu de neță și manifestă opoziție, îngrijitorii ediției ultime (ale căror nume, contrar tradiției de până aci, nu sunt menționate nicăieri) au revenit la tradiția trecutului, adoptându-se în general ca normative edițiile dinainte de 1937, încât aceasta din urmă rămâne ca un incident izolat în istoria Liturghierului românesc. În amănunt, însă, dacă studiem cu atenție noua ediție, observăm și unele mici modificări în traducerea textului, precum și unele mărunte schimbări, adause și desvoltări în redactarea notelor de tipic, în comparație cu edițiile dinainte de 1937. Vom arăta mai departe pe cele mai importante dintre ele, precum și explicația sau motivarea lor.

după ce vom da câteva indicațiuni privitoare la formatul și cuprinsul acestei ediții.

I. **Ca format** sau mărime, Liturghierul cel nou a revenit la tipul general, devenit tradițional pentru toate edițiile dintre 1895-1927 ale Liturghierului românesc, care sunt în uzul actualei generații de preoți. Formatul este adică mult mai mic și deci mai comod decât cel al ediției din 1937, ocupând mai puțin loc pe Sfânta Masă.

Fiecare pagină e încadrată într'un chenar dublu-liniar, de culoare roșie. Textul rugăciunilor și al diferitelor formule liturgice e tipărit cu literă neagră citeată, iar ecfonisele și ecteniile cu literă mai mică, neagră. Tot cu literă mică, dar roșie, sunt tipărite îndrumările de tipic.

Icoanele și frontispiciile care împodobesc paginile de început precum și figurile explicative (ca de pildă cea din rânduiala Proscomidiei) sunt luate, în cea mai mare parte, după ediția din 1937.

Atât cuprinsul cât și ordinea de înșirare a diferitelor slujbe, rânduieii și rugăciuni care alcătuiesc cuprinsul, sunt aceleași ca și în edițiile mai vechi. Noul Liturghier începe deci cu Rânduiala (Tipicul) Vecerniei mari sau a Privegherii, așa cum se face de obicei în mănăstiri. Rânduiala Cea-sului al nouălea, a Litiei și a Miezonopticei, tipărite în ediția din 1937 ca slujbe distincte una de alta (cum de fapt și sunt), acum au fost din nou contopite toate cu rânduiala Vecerniei, ca în Liturghierele vechi: despre Cea-sul al nouălea se pomenește doar pe scurt la începutul Vecerniei, Litia e încadrată în Vecernie (cum se face în general în bisericile de mir), ca și cum ar face parte integrantă din ea, iar Miezonoptica e adăugată, fără titlu deosebit, la sfârșitul Vecerniei, tipărindu-se doar textul ecteniei dela sfârșitul Miezonopticei.

Tipăritura este în general foarte îngrijită. Observăm, totuși, unele greșeli de scriere devenite oarecum tradiționale în Liturghierul românesc, ca de exemplu: «**Iubite-voiu, Doamne,...**» (p. 126, la fel ca în edițiile 1887, 1895 și 1937). A se vedea, de asemenea: **Insuși**, în loc de **Insuți** (la p. 197, rândul 9 de jos în sus); **mulțămind**, în loc de **mulțămim** (la p. 115, rândul 1 din text), ș. a.

II. Să trecem acum la **textul** noului Liturghier, adică la limba folosită în rugăciunile și formulele liturgice din slujbele cuprinse în această carte.

1. În această privință, recenta ediție nu reprezintă o traducere nouă, sau o revizuire fundamentală a traducerii de până acum, pe baza textului original, cum era cazul câtorva din edițiile mai vechi, ca de exemplu cea a lui Antim Ivireanul, tipărită la Râmnic în 1706 și Târgoviște în 1713, cea a lui Iacov Putneanul, tipărită la Iași în 1759, sau cea a lui Veniamin Costaki (Iași, 1818). S'a respectat textul tradițional al edițiilor dinainte de 1937, luându-se mai ales ca normativă ediția din 1921, cea dintâi ediție tipărită după primul război mondial și destinată, deci, și Românilor ortodocși din Ardeal, care se folosiseră până atunci de edițiile tipărite la Sibiu. Ediția din 1921 fusese revizuită de o comisie de Arhierei din care făceau parte doi ierarhi ardeleni; această comisie a adoptat unele particularități de vocabular și tipic, caracteristice ediției de Sibiu 1902 (a

Episcopului Ioan Mețianu), ultima ediție tipărită pentru Românii ortodocși din Ardeal. La rândul ei, aceasta din urmă adoptase unele mici inovații de limbă, caracteristice edițiilor de București din 1887 și 1895. Ediția tipărită apoi la Cernica în 1927 renunțase la acele particularități, revenind la textul normativ al edițiilor de București din 1902, 1912 ș. a.

Așa se face că, dacă studiem cu atenție vocabularul și tipicul ediției 1950, se poate observa lesne că în unele locuri ea se apropie de edițiile București din 1887, 1895 și 1921, precum și Sibiu din 1902, depărtându-se de celelalte ediții. Cele mai multe din particularitățile ediției noi le aflăm însă numai în ediția București 1921, ceea ce dovedește că în deosebi aceasta din urmă ediție a fost luată ca normativă.

Pentru exemplificare, cităm felul cum s'a tradus începutul rugăciunii din Rânduiala pregătirii pentru Liturghie, pe care o zice preotul în mijlocul bisericii (p. 74). Dăm, pe două coloane paralele, de o parte traducerea comună edițiilor din 1921 și 1950 și de alta pe cea din celelalte ediții (ca de pildă Cernica 1927), precizând că cea de a doua este mai fidelă față de originalul grecesc:

Ed. 1921 și 1950

„Doamne, trimite mâna Ta din
locașul Tău cel înalt și mă întâ-
rește spre slujba Ta de acum...“,
etc.

Ed. 1912, 1927, ș.a.

„Doamne, trimite mâna Ta *dintru*
înălțimea locașului Tău și mă în-
tărește spre slujba Ta ce-mi este
pusă înainte...“, etc.

De asemenea, textul formulei sacramentale pentru îmbrăcarea mâne-
cuței drepte e redat după edițiile București 1887, 1895 și 1921 (ca în Li-
turghierele grecești mai noi): «Mâna Ta cea dreaptă, Doamne, s'a prea-
mărit într-o tărie; dreapta Ta, Doamne, a sfărâmat pre vrăjmași...», etc.,
în loc de varianta corectă care se găsește în toate celelalte ediții româ-
nești ale Liturghierului și în toate edițiile și versiunile Sfintei Scripturi:
«Dreapta Ta, Doamne, s'a proslăvit într-o tărie; mâna Ta cea dreaptă,
Doamne,...» etc. (Exod XV, 6).

Tot ediției din 1921 se datorește curioasa amplificare din textul rugă-
ciunii pentru spălarea mâinilor, din rânduiala Proscomidiei (p. 77, ultimul
rând): «locul sălășluirii cortului măririi Tale...». Formula este de fapt
din Ps. XXV, 8 (în traducerea veche a Sf. Sinod). Textul grecesc corespun-
zător este τόπον σκηνώματος ὁδῆς σου, iar edițiile mai vechi ale Liturghie-
rului românesc traduceau de obicei: «locul sălășluirii (locașului) slavei
Tale», cu excepția edițiilor din 1887 și 1895, care aveau: «locul cortului
slavei Tale». Revizuitorii ediției din Sibiu 1902 și București 1921 — după
care s'au condus aci revizuitorii ediției din 1950 — au adoptat traducerea:
cortului (după edițiile 1887 și 1895), dar au păstrat și varianta din cele-
lalte ediții, adică: sălășluirii, punându-le unul lângă altul, deși ele repre-
zintă două traduceri diferite ale aceleiași cuvânt din textul grecesc (σκηνώ-
ματος).

În aceeași rugăciune (p. 78, r. 6), s'a adoptat traducerea din edițiile
București 1887, 1895 și 1921: «Răscumpără-mă, Doamne, și mă milueș-

te...», în loc de: «Izbăvește-mă, Doamne, și mă miluește...», cum e în toate celelalte ediții ale Liturghierului românesc și în traducerea veche a Bibliei Sfântului Sinod (Ps. XXV, 11).

Adaosul: sau pentru lene, din rândul ante-penultim al Moliftei pentru pomenirea generală a morților, din rânduiala Proscomidiei (p. 88), se află de asemenea numai în ediția 1921.

În aliniatul pentru pomenirea generală a clerului, din ectenia întreită de după Evanghelie (pp. 111, 265, 293), ca și în cel dela ieșirea cu Sfintele Daruri (p. 120), sunt pomenite și **monahiile** (călugărițele), a căror pomenire nu o mai găsim înserată decât în ediția 1921, dar numai la ieșirea cu Sfintele Daruri.

Tot după ediția din 1921 a fost luată formula de pomenire rostită de diacon la ieșirea cu Sfintele Daruri (p. 120): «Pre tot neamul cel creștinesc și de Hristos iubitor, Domnul Dumnezeu să-l pomenească întru împărăția Sa», în loc de: «Pre voi pre toți dreptmăritorilor (binecredincioșilor) creștini, să vă pomenească Domnul Dumnezeu...», cum era în toate celelalte ediții ale Liturghierului românesc.

În ceea ce privește traducerea textului, noua ediție a Liturghierului românesc vine însă și cu unele modificări sau înnoiri, care reprezintă contribuția originală a diortositorilor acestei ediții. E vorba mai ales de folosirea unor termeni noi în vocabular și mici schimbări sau modernizări în sintaxa (topica) frazelor, menite să aducă limba cârților de slujbă — uneori rămasă la expresii și întorsături de stil arhaice — mai aproape de cea literară sau de cea vorbită azi.

Astfel, pretutindeni unde se întâlnește în edițiile anterioare cuvântul **slavă** și derivatele lui (ca de exemplu în ecfonise), s'a înlocuit cu **mărire** (sau derivatele respective), dar s'a pus alături, în paranteză, și **slavă** (se știe că acest din urmă cuvânt e familiar în deosebi preoților din Muntenia și Moldova, pe când **mărire** e obișnuit celor din Ardeal). Sfinții slujitori pot alege astfel, după preferință, pe unul sau pe altul din cei doi termeni, cu toate că, din punct de vedere filologic (semantic), ei nu sunt absolut identici (vezi Pr. P. Angelescu, *Slavă și Mărire*, București, 1939).

În toate locurile unde trebuie pomenită autoritatea supremă de Stat (ca, de exemplu, la ectenii sau la ieșirea cu Sfintele Daruri), s'a pus doar începutul formulei respective, iar în paranteză nota: «aici pomenește cărmuirea, după îndrumările Sfântului Sinod».

La ectenia dela Litie («Mântuește, Dumnezeule, poporul Tău...», p. 37), pentru a se evita expresia de origină biblică «înaltă **cornul** creștinilor ortodocși», cum era în vechile Liturghiere (conform originalului grecesc: κίρα), s'a pus: «înaltă **puterea** creștinilor ortodocși». Ediția din 1937 avea aici: «înaltă **fruntea** dreptslăvitorilor creștini», iar unii preoți zic: «înaltă **crucea**...», etc. În alt aliniat al aceleiași ectenii («Încă ne rugăm pentru I.P.S. Arhiepiscopul...», etc., p. 39), în loc de «pentru pacea și **întemeierea** a toată lumea», cum era în vechile ediții (afară de cea din 1937), s'a spus: «pentru pacea și **bună așezarea** întregii lumi» (la fel în textul corespunzător din Rânduiala Proscomidiei, p. 86, r. 3). În textul grecesc este: *κατάστασις* — așezare, liniștire, statornicire.

Aliniatul ultim al ecteniei întreite dela începutul Utreniei (p. 49), a fost tradus: «Încă ne rugăm pentru toți frații noștri și pentru toți **cucer-**

nicăi creștini ortodocși...», adăugându-se deci cuvântul *cucernici* față de edițiile anterioare, care aveau: «pentru toți binecredincioșii creștini». Probabil că diortositorii au vrut să țină seama de textul Liturghierului grecesc în uz astăzi, care are: ἵπέρ των εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν = pentru binecinstitorii și dreptcredincioșii creștini.

La pagina 50, în rândul 6 din textul Rugăciunii întâia din Rânduiala Utreniei, în loc de: «numele Tău cel sfânt, și să ne rugăm...», trebuie: «numele Tău cel sfânt; și ne rugăm...» (așa cum era în toate edițiile anterioare, conform textului original).

În textul Rugăciunii a patra dela Utrenie (p. 53, r. 4) s'a adăugat pentru prima dată: **în aier**.

Sunt unele cazuri când modernizarea traducerii atrage după sine și o modificare a înțelesului frazei. Astfel, la p. 51, în textul Rugăciunii a doua din rânduiala Utreniei, a fost luată după ediția din 1937 următoarea frază: «Adu-ți aminte, Doamne, de numele tuturor celor ce sunt aicea și se roagă împreună cu noi», în loc de: «Pomeneste, Doamne, pe cei ce sunt aici și se roagă împreună cu noi, pre toți pre (după) numele lor», cum era în vechile Liturghiere, conform textului grecesc (pentru că Dumnezeu nu-și aduce aminte numai de numele noastre, ca o persoană cu bună memorie, ci de noi toți, după numele fiecăruia). La fel, în textul Rugăciunii de după depunerea cinstitelor Daruri pe Sfânta Masă, din Liturghia Sfântului Ioan (p. 125, r. 6), s'a pus: «**întru** noi», în loc de «**peste** noi», cum aveau absolut toate edițiile de până aci, conform textului original (ἐς φ' ἡμᾶς).

2. Noutăți (modificări și adause) în textul rugăciunilor și al formulelor.

a) La formula pentru pomenirea guvernului dela ieșirea cu Sfintele Daruri (p. 120, rândul ultim), s'a adăugat la sfârșit: «și pe tot poporul». La pomenirile dela ieșirea cu Sfintele Daruri s'a suprimat formula pentru pomenirea eroilor (care figura în edițiile din 1921 și 1937, fiind generalizată în practică), dar a fost înlocuită cu două formule noi, dintre care cea dintâi pentru pomenirea generală a aducătorilor Darurilor (folosită în practica din Ardeal și consemnată numai în ediția de Sibiu 1902), iar cea de a doua pentru pomenirea generală a morților (folosită în practica multor preoți de dincoace de munți, dar neconsemnată până acum în nicio ediție).

b) Troparul ceasului al treilea («Doamne, Ceta ce ai trimis pe Prea Sfântul Tău Duh...»), cu stihurile respective, este așezat corect la Liturghia Sfântului Ioan (pp. 132-133), adică înainte de începutul epiclesei («Încă aducem Ție această slujbă cuvântătoare...»), așa precum recomanda Pidalionul, precum propuneau liturgistii (vezi, de exemplu, Pr. P. Vintilescu, **Troparul** ceasului al treilea în rânduiala epiclesei, București, 1937, extras din revista «Biserica Ortodoxă Română»), și precum făcuseră deja tipăritorii Liturghierelor de București 1855 și 1937 și Râmnic 1862. Ca o justificare a acestei abateri dela tradiția greșită a Liturghierelor dinainte de 1937, care în general așezau acest tropar chiar în lăuntru textului epiclesei (după cuvintele «Încă aducem Ție această slujbă cuvântătoare...»), diortositorii ediției din 1950 au pus în josul paginei 132 notița res-

pectivă din Pidalionul de Neamț 1844 privitoare la locul corect al troparului ceasului al treilea în acest loc din Liturghie.

Notița a fost repetată și la locul corespunzător din rânduiala Liturghiei Sfântului Vasile (p. 190), dar probabil ca o simplă indicație pentru liturghisitori, căci diortositorii înșiși n'au ținut seamă de ea, ci au lăsat troparul tot în textul epiclesei, ca și în edițiile de până acum (la fel cum procedaseră și tipăritorii ediției din 1937). De asemenea, la p. 192 s'a reproduș, tot din Pidalion, o notă în care se arată că formula «Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt» este în textul epiclesei Sfântului Vasile o infiltrație din Liturghia Sfântului Ioan. Conținutul notei este exact (vezi pentru aceasta studiul nostru **Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc**, p. 19 și urm.), numai că n'a fost deloc aplicat, deoarece formula în chestiune a fost păstrată, ca și în edițiile de până aci, în loc să fie suprimată.

În ceea ce privește textul troparului (pp. 133 și 190), s'a menținut traducerea tradițională, greșită, din edițiile de până acum: «**ci ne înocște pre noi, cari ne rugăm Ție**». Traducerea corectă este: «**ci înocște-l întru noi (nouă), cei ce ne rugăm Ție**» (ἀλλ' ἐγκλίνου ἡμῖν τοῖς θεομένοις σου), așa cum au tradus deja Liturghierul dela Blaj din 1931 și Triodul de București 1946 (p. 132. Vezi și Pr. P. Vintilescu, **Insemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului**, București 1947, pp. 14-15).

c) În textul troparului «**În mormânt cu trupul...**», dela sfârșitul Procomidiei și din rânduiala Liturghiei (pp. 83 și 123), ca și în rugăciunea Sfintei Jertfe (anafora) din Liturghia Sfântului Vasile (p. 183), apare pentru prima dată traducerea: «**Cela ce ești necuprins de minte**». În textul original, este: ὁ ἀπερίγραπτος, care se traduce: necircumscriș, nescris împrejur (cum traduceau mai toate edițiile de până acum), adică nelimitat (care nu poate fi cuprins). Textul original, ca și înțelesul din context, indică deci ideia de **infiniț spațial**, iar nu numai infiniț conceptual sau mîntal, cum presupune noua traducere. Mult mai potrivită era deci traducerea «**Cela ce ești necuprins**», la care rămăsese ediția din 1937 (și pe care o propusese mai dinainte Pr. Prof. P. Vintilescu, în lucrarea **Contribuții la revizuirea Liturghierului român**, București, 1931, p. 94).

d) Peste tot, diaconul, când cere binecuvântare, se adresează preotului cu formula «**stăpâne sfințite**» (vezi, de exemplu, pp. 94, 134 ș. a.), în loc de «**stăpâne sfînte**», cum era în toate edițiile de până acum.

e) Formula pentru plinirea Sfântului Potir, înainte de împărțisire (p. 143) e cu totul nouă: «**Plinirea potirului credinței prin Sfântul Duh**», în loc de: «**Plinirea paharului credinței Sfântului Duh**», cum aveau toate edițiile de până aci (cu excepția celei din 1937, care avea o variantă proprie). Această formulă nouă, fără nicio bază în tradiția scrisă a Liturghierului, este mai mult o redactare interpretativă a textului vechiu și corect, vrînd probabil să spună că plinirea potirului (adică unirea Sfântului Trup cu Sfântul Sânge) se face prin puterea Sfântului Duh.

f) Inceputul rugăciunii Sfintei Jertfe (anafora) din Liturghia Sfântului Vasile (p. 183: «**Cela ce ești Stăpân, Doamne Dumnezeule...**»), stilizat altfel decât în toate edițiile anterioare, este necorect din punctul de vedere al conformității cu originalul (vezi traducerea exactă în edițiile

Iași 1845, Namț 1860, București 1902, 1912 și Cernica 1927). În textul acestei rugăciuni (ca de altfel și în alte rugăciuni din Liturghia Sfântului Vasile), s'au făcut și alte simplificări și restilizări de texte, fără să se țină seama de textul original. Astfel, la p. 188 jos, avem: «Asemenea și paharul umplându-l, luând din roada vitei, mulțămînd...» etc., în loc de: «Asemenea și paharul, din roada vitei luând, umplând, mulțumînd...», etc., cum aveau de obicei edițiile anterioare (afară de cele din 1887 și 1895). E de mirare însă cum vechii traducători români, care știau foarte bine grecește, au redat pe grecescul *κεράρα* din textul original, cu **umplându-l**, căci (*κεράρα*), însemnează a turna apă în vin, a amesteca sau a drege, cum au și tradus unele din edițiile mai vechi, care, în loc de **umplând**, au tradus dregând (vezi, de exemplu, edițiile Iași 1834, și 1845, Neamț 1860 și București 1902).

3. Lipsuri (omisiuni) în text.

a) La p. 77, din formula pentru îmbrăcarea bederniței (rândul 2), lipsesc cuvintele și cu frumusețea **Ta** (compară Ps. 44, 4-6).

b) La p. 118, r. 8, lipsește cuvântul **singur**: «Cela ce (singur) ești bun» (*τὸν μόνον ἀγαθόν*) Comp. și p. 175).

c) La p. 124 a fost lăsată la o parte titulatura tradițională a rugăciunii în taină de după depunerea Darurilor pe Sfânta Masă: **Rugăciunea Proscomidiei** (cum aveau toate edițiile dinainte de 1937) sau **Rugăciunea punerii înainte** (cum era în ediția 1937).

d) La p. 129, r. 10 (începutul rugăciunii Sf. Jertfe din Liturghia Sfântului Ioan), după cuvântul **căzând** s'a omis cuvântul **noi**, care era în toate edițiile vechi și care era necesar, căci altfel, gramatical, participiul **căzând** ar însemna că se referă la Dumnezeu, Căruia ne adresăm în această rugăciune (vezi contextul).

4. S'au reproduș, după edițiile anterioare, unele **inconsecvențe de traducere**, sau cazuri când aceeași formulă (același cuvânt) din textul original e redat diferit în mai multe locuri.

a) Astfel, în Tipicul Vecerniei mari (p. 10), formula dela Vohodul Vecerniei e redată corect: «Înțelepciune, drepti», pe când în celelalte locuri unde o mai întâlnim (de exemplu, la pp. 30, 104 ș. a.), se păstrează varianta tradițională greșită, din vechile Liturghiere: «Cu înțelepciune drepti». Ar fi de dorit ca la o nouă ediție să se uniformizeze, punându-se peste tot numai formula corectă («Înțelepciune, drepti»), în favoarea căreia pledează atâtea argumente de ordin istoric, simbolic și filologic (a se vedea pentru aceasta mai ales lucrarea Pr. Prof. P. Vintilescu, **Insemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului**, pp. 42-46). Suntem de altfel singurul popor ortodox, la care mai stăruesc în uz diferitele variante greșite ale acestei formule, așa cum le găsim în unele sau altele din edițiile vechi («Înțelepciune dreaptă», «Cu înțelepciune dreaptă», «Cu înțelepciune drepti», ș. a.).

b) La rugăciunea a noua dela Utrenie (p. 57, r. 1), s'a adoptat **traducerea viețuire spirituală** (ca în edițiile 1887, 1895 și 1921), pe când în

Rugăciunea dinaintea de Evanghelie, dela Liturghie (p. 108), a rămas traducerea veche: **viață duhovnicească**, deși textul original e același în ambele rugăciuni.

c) În rândul ante-penultim din molifta pentru pomenirea generală a viilor, din rânduiala Proscomidiei (p. 86), s'a adoptat traducerea: «**pentru frații noștri cari sunt în dregătorii**» (ca în ed. 1921), în loc de «**frații noștri cari sunt în slujbe**», cum era în toate celelalte ediții de până acum, conform textului grecesc: ὁπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐν ταῖς διακονίαις ὄντων fiind vorba de servicii sau funcțiuni bisericești inferioare, iar nu de **dregătorii** lumesti); același text, în serviciul Litiei (p. 39) a fost tradus însă: «**frații noștri cari sunt în slujbă**».

d) În aliniatul penultim al ecteniei mari («**Pentru ca să ne izbăvim noi...**»), în unele locuri (ca de exemplu p. 124), s'a păstrat cuvântul vechiu **urgia**, iar în alte locuri unde se întâlnește acest aliniat (de exemplu la p. 100), s'a pus termenul mai nou **mânia**.

e) În unele locuri (ca de exemplu p. 140), s'a păstrat traducerea din vechile ediții: «**Unirea credinței... cersind...**», pe când în altele (pp. 153 și 202) s'a îndreptat: **cerând** (ca în edițiile 1887, 1895 și 1937).

f) În aliniatul «**Pentru sfânt locașul acesta...**» din textul ecteniei mari dela începutul Vecerniei (p. 27) s'a tradus corect: «**cei ce locuiesc într'însele**», conform originalului (τῶν οἰκούντων) și cum au mai toate edițiile vechi, pe când în alte locuri (la începutul Vecerniei și al Liturghiei, pp. 62, 100, 162), același cuvânt a fost tradus: «**cei ce viețuiesc într'însele** (ca în ed. 1887, 1895, 1921 și 1937).

g) În ecfonisul cuvintelor de instituire din Liturghia Sfântului Ioan (p. 131) avem: «**a dat-o sfinților Săi ucenici și apostoli**», iar în locul corespunzător din Liturghia Sfântului Vasile (p. 188): «**A dat-o sfinților Săi învățăcei și apostoli...**» (termenul **învățăcei**, folosit numai la reveniții ardeleni, nu se află în nicio ediție românească din ultimele două secole).

h) Se observă o sensibilă diferență de stilizare (ca sintaxă sau topică), între cele două redactări ale troparului (p. 93) și cea din rânduiala Liturghiei (p. 122).

i) Întâlnim și mici inconsecvențe de forme gramaticale în felul cum e scrisă aceeași formulă liturgică în două locuri diferite. Așa bunăoară, la p. 129 (în Liturghia Sfântului Ioan) avem: «**Treimei cei de o ființă...**», iar la pagina 183 (Liturghia Sfântului Vasile): «**Treimei celei de o ființă...**». Sau, la Proscomidie (p. 89): «**înspre darurile ce sunt puse înainte**», pe când în Liturghia Sfântului Vasile (p. 198): «**dinspre darurile ce sunt puse înainte**».

5. Modernizări în vocabular.

S'au înlocuit unii termeni arhaici din edițiile vechi, cu corespondenții lor moderni, ca de exemplu **paraclisiarh** cu **paraclisier**. În loc de **vosglas** (cuvânt slavon), s'a pus peste tot echivalentul grecesc **ecfonis**. S'a adoptat însă scrierea: «**Iubițe-voi, Doamne, virtutea mea...**» (pp. 126, 180), ca în ediția 1887, ceea ce ne depărtează de sensul originalului. Toate cele-

alte ediții aveau aci ori **vârtutea**, ori **tăria**, cu înțelesul de **putere** sau **vi- goare** (tărie fizică), după cum indică originalul (*ἡ ἰσχός*, nu *ἡ ἀρετή*).

6. Poate că era mai bine să se mențină unele înnoiri justificate, pe care le adoptaseră deja unele din edițiile anterioare, în loc să se revină la **forme și expresii arhaice**, din vechile ediții, care nu mai au înțeles sau nu mai corespund cu stadiul actual de evoluție a limbii, ca de exemplu:

— formula Prochimenului de Sâmbătă seara (p. 33): «Domnul S'a împărătit...» (ediția 1937 avea: «Domnul a împărătit...»);

— aliniatul pentru pomenirea morților, din ectenia întreită (p. 67, ș. a.): «Cari **zac**» (ediția 1887 și 1937 aveau: «cari odihnesc»);

— rugăciunea pentru catehumeni (p. 114, r. 19: «**în vreme cuvioasă**» (mai bine: **la vremea potrivită sau cuvenită**);

— ecfonisul pentru introducerea trisaghionului biblic, din textul anaforei, a rămas tot în forma tradițională greșită: **Cântare de biruință...**» (pp. 130, 184), în loc de «**Cântarea de biruință...**», cum cere textul original (*τὸν ἐπινίκιον ὕμνον*) și contextul, cum recomandă studiile liturgice (vezi de exemplu Pr. P. Vintilescu, **Contribuții...**, p. 131 și **Insemnări...**, pp. 11-13) și cum adoptase deja Liturghierul din 1937.

La otpustul Liturghiei (pp. 156, 207 și 240) a fost păstrată formula din vechile ediții, care nu prevede și pomenirea hramului (prevăzută în ediția 1937, conform uzului general). Nu s'a adăugat nici formula finală a otpustului («**Pentru rugăciunile...**»), generalizată în practică și care, de asemenea, fusese introdusă în ediția 1937.

7. Indreptări de făcut la o viitoare ediție.

a) Ar fi de dorit să se revizuiască și **vechea traducere a imnului Heru- vimic** (pp. 119 și 176), care e și obscură și nici nu traduce exact textul original. De asemenea, titlul rugăciunii citită de preot în taină pentru catehumeni: **Rugăciunea pentru cei chemați**, mai **'nainte de desfacerea sfântului antimis** (titlu care apare în edițiile românești de după 1860): în practică, această rugăciune se citește **după** desfacerea sfântului antimis). Titlul ar putea deci să rămână, simplu: **Rugăciunea pentru catehumeni (cei chemați)**.

b) Menționăm și **finalul ecfonisului pentru pomenirea Episcopului lo- cului**, după sfințirea Darurilor (p. 137), care a fost lăsat tot ca în edițiile anterioare: «drept îndreptând cuvântul adevărului Tău». Corect este: «**drept învățând** cuvântul adevărului Tău» (vezi Pr. P. Vintilescu: **Insemnări...**, pp. 18-19), cum de altfel s'a și tradus până acum în toate edițiile, tot în textul dipticelor, puțin mai înainte de ecfonisul menționat și anume acolo unde se pomeneste în taină în general toată episcopia ortodocșilor, «a celor ce **drept învață** cuvântul adevărului Tău» (ed. 1950, p. 136). Atât aci, cât și în ecfonisul menționat se află în textul original aceeași expresie biblică: *ὁρθοτομοῦντων(τα) τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας*, deci ea trebuie tradusă la fel în ambele locuri.

c) Un amănunt rămas nerezolvat de ediția din 1950 a Liturghierului nostru — amănunt în aparență neînsemnat, dar care are o lature de

mare interes dogmatic mai ales astăzi — este și chestiunea răspunsului dat de popor (strană sau cor) la ectenii: «Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi».

Se știe că, al celelalte popoare ortodoxe, nu se întrebunțează nicio dată la ectenii această formulă de invocare a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. De aceea, în Liturghierul grecesc și în cele slave, ultimul aliniat al ecteniei mari și mici constituie o singură frază unitară, cu deplin înțeles atât din punct de vedere gramatical cât și logic, fiind redactat astfel: *Pe Prea Sfânta curata, prea binecuvântata, slăvita, stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria, cu toți Sfinții pomenindu-o, pre noi înșine și unii pre alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*» (vezi de exemplu Liturghierul grecesc de Atena, 1924, pp. 39-40). Exact la fel se prezintă acest aliniat și în toate edițiile Liturghierului românesc de până la sfârșitul secolului trecut (vezi de exemplu ediția București 1887, p. 72 — și loc. par.).

Dela o vreme, greu de stabilit cu precizie cronologică, a început să pătrundă pe ici și colo, în unele biserici românești, formula de invocare a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, menționată mai sus, ca răspuns al stranei (poporului), după prima parte a aliniatului din ectenii în care se pomenește Sfânta Fecioară. Răspunsul acesta desparte astfel, în două părți sau aliniate deosebite, aliniatul ultim al ecteniei rostite de preot sau diacon, aliniat care până aci constituia — precum am văzut — o unitate gramaticală și logică.

Pentru motive justificate, pe care le vom vedea îndată, niciuna din edițiile de până acum ale Liturghierului — inclusiv cea din 1950 — n'a îndrăznit să dea o consacrare oficială grafică acestei formule, adică n'a înscris-o la locul respectiv din ectenii în textul Liturghiei. Totuși, prin felul cum diferiții diortositori ai ultimelor ediții au ortografiat aliniatul respectiv din ectenii, ei au acordat o oarecare acreditare acestei formule, lăsând să se înțeleagă că ea este întrebunțată în practică. Prin diferite semne de punctuație, ei au despărțit adică acest aliniat în două aliniate deosebite, indicând astfel locul sau momentul când se rostește această formulă, deși n'au scris-o acolo.

Cea dintâi ediție care procedează astfel, e cea de București 1895. Toate edițiile posterioare au mers pe urmele ei, deosbindu-se doar prin felul cum au făcut despărțirea aliniatului: diferențele se pot vedea mai bine din tabloul comparativ de mai jos (sublinierile ne aparțin):

Ed. Buc. 1895	Ed. Buc. 1902, 1912, 1921, 1927	Ed. 1937	Ed. 1950
„Prea Sfânta Curata... Fecioara Maria, cu toți sâșșii pomenindu-o. Pre noi înșine și unul pre altul...”, etc.	„Pe prea sfânta curata... Fecioara Maria, cu toți Sfinții pomenindu-o. <i>Pre noi înșine și unul pre altul...”, etc.</i>	„Pe prea sfânta.. Fecioara Maria, cu toți sfinții <i>pomenindu-o</i> ; <i>pre noi înșine și unul pre altul...”, etc.</i>	„Pe prea Sfânta... Fecioara Maria, cu toți sfinții <i>pomenindu-o</i> , — Pe noi înșine și unul pe altul...”, etc.

Precum vedem, grafia Liturghierelor noastre din ultima vreme reflectă o atitudine de compromis între tradiția trecutului și practica mai

nouă: pe de o parte, ele mențin rezerva vechilor Liturghiere față de formula «Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi», pe care n'au consimțit s'o înscrie în formularul liturgic; pe de alta lasă să se întrevadă întrebuițarea ei în practică, prin felul cum ortografiază ultimul aliniat al ecteniilor. Chiar și noua ediție se menține în această atitudine echivocă. A făcut bine că n'a înscris oficial răspunsul «Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi»?

— Credem că da. Și iată pentru ce.

1. Întrebuițarea acestui răspuns la ectenii e de origină destul de nouă. Precum am spus deja, nu putem stabili cu precizie cronologică data la care începe să se constate o asemenea practică. Dar din punct de vedere cronologic, întrebuițarea aceasta constituie, fără îndoială, o inovație.

2. Practica aceasta nu poate invoca în sprijinul ei nici argumentul spațial: precum am văzut, ea nu este general ortodoxă. Nu există nici la Greci, nici la celelalte popoare ortodoxe. Ceva mai mult, ea nu s'a putut generaliza nici măcar în întreaga Biserică Ortodoxă Română. Există numai în bisericile din Muntenia, Oltenia și Moldova. În restul Ortodoxiei românești, adică în Ardeal și Bucovina a pătruns numai pe alocurea, în ultimul timp, prin influența bisericilor din celelalte regiuni. Întrebuițarea acestui răspuns la ectenii este deci specifică numai unei părți din Biserică Ortodoxă Română, care se află astfel izolată de grosul Ortodoxiei, din acest punct de vedere.

3. Din punct de vedere gramatical și logic, întrebuițarea acestui răspuns fărâmițează, precum am văzut, unitatea ultimului aliniat al ecteniilor, împărțindu-l în două părți, dintre care cea dintâi rămâne oarecum neterminată din punct de vedere al construcției gramaticale, neavând niciun înțeles, ceea ce e lucru neobișnuit în textul cărților de slujbă, a cărui corectitudine gramaticală și eleganță stilistică, sunt în deobște cunoscute. De aceea, am auzit unii preoți care caută să corecteze acest defect, stilizând astfel prima parte a aliniatului: «Pre Prea Sfânta Curata... să o pomenim dimpreună cu toți Sfinții».

4. Dar ceea ce e mai grav, e că problema are și un aspect dogmatic. Prin felul cum este formulat acest răspuns al poporului, el poate da naștere la unele nedumeriri și întrebări în legătură cu doctrina despre rolul și limita puterilor Sfintei Fecioare în procesul mântuirii noastre: poate, adică, Sfânta Fecioară să ne mântuiască ea însăși, prin propriile ei puteri sau mijloace? Evident, s'a căutat să se justifice o asemenea formulă, spunându-se că ea constituie o formă specific ortodoxă de manifestare a cultului de iperdulie (supravenerare), pe care îl dăm Sfintei Fecioare, în comparație cu ceilalți Sfinți, că ea se găsește întrebuițată și în alte locuri din cărțile noastre de slujbă (astfel de ex. ca pripeală înaintea irmosului cântării a 9-a la Canoane sau Catavasii) și că, din punct de vedere semantic, verbul **mântuiește-ne** nu are aci înțelesul direct și propriu, obișnuit în soteriologie, ci unul derivat și indirect: el nu înseamnă adică mântuire metafizică, în sensul celei săvârșite de Mântuitorul, ci salvare fizică din nevoi și din necazuri, prin rugăciunile de mijlocire făcute de Sfânta Fecioară către dumnezeiescul ei Fiú, pentru noi (vezi Pr. P. Vin-

tilescu, Verbul «a mântuii» ca termen de invocare a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu în pietatea ortodoxă, București, 1941, și Diac. Ene Braniste, **Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc**, București, 1945/1946, extras pag. 48).

Totuși, suspiciunea de neortodoxie asupra acestei formule rămâne și a fost des exprimată. Nu se poate tăgădui că, luată așa cum e, formula «Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi», constituie o formă exagerată și nu tocmai ortodoxă a cultului de supravenerare. Ea are darul de a favoriza și a acredita — cel puțin în rândurile credincioșilor simpli, nefamiliarizați cu subtilități dogmatice — doctrina romano-catolică despre infinitele puteri și daruri mântuitoare ale Sfintei Fecioare, doctrină care tinde să așeze pe Maica Domnului — ființă creată — pe picior de egalitate cu persoana necreată a dumnezeescului ei Fiu, în ceea ce privește puterea de izbăvire și mântuire a oamenilor.

Pe scurt, formula «Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi», întrebuițată în unele părți ale Ortodoxiei românești ca răspuns al stranei (corului) la ectenii, nu e nici veche, nici generală în Biserica Ortodoxă Română și nici în acord cu doctrina ortodoxă sau corectă despre rolul și puterile Sfintei Fecioare în procesul de mântuire. Iată — credem — suficiente motive pentru care ea nu trebuie nici de aci înainte înscrisă în cărțile de slujbă. Rămâne însă ca o viitoare ediție a Liturghierului românesc să facă pasul decisiv și ultim de revenire la tradiția corectă a trecutului, ortografiind ultimul aliniat al ecteniilor așa cum este și în celelalte Liturghiere ortodoxe și cum a fost și în Liturghierul nostru până la 1895, adică astfel: «Pre Prea Sfânta, curata, prea binecuvântata, slăvita Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria, cu toți Sfinții pomenindu-o, pre noi înșine și unii pre alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm».

II. Să trecem acum la partea de **tipic și rânduală** din noua ediție a Liturghierului românesc.

Se știe că, în această privință, Liturghierul nostru este mult mai conservator și mai tradiționalist, decât în ceea ce privește textul rugăciunilor și al formulelor liturgice, care a ținut mai bine pasul cu timpul. El reproduce adică și astăzi, aproape stereotip, edițiile de acum câteva sute de ani în urmă, care se mărginesc să dea aproape numai formularul, adică textul rugăciunilor și al formulelor liturgice, nespunând nimic, sau aproape nimic, despre ritual sau ceremonial, adică despre mișcările rituale care însoțesc recitarea sau cântarea acestor texte: despre cădiri, înveșmântarea preotului, închiderea și deschiderea ușilor împărătești și a dverei, mânăuirea obiectelor sfinte folosite în timpul slujbelor și despre atâtea și atâtea alte lucruri pe care trebuie să le facă liturghisitorii în timpul slujbei și pe care vechile ediții le treceau sub tăcere, presupunându-le știute din practică.

Iată, de pildă, cum descriu aceste Liturghiere Vohodul Vecerniei: «Și dacă este Sâmbătă seara sau spre altă sărbătoare, preotul face vohod și zice încet rugăciunea aceasta...» (ediția 1950, p. 30). Deci nimic despre îmbrăcarea felonului de către preot, despre purtarea cădelniței cu

care face vohodul, despre felul cum face ocolirea sau pe unde merge, ș. a. m. d.

Din felul cum sunt redactate puținele și scurtele însemnări de tipic din Liturghierul ortodox, se observă că ele au avut în vedere slujba așa cum se făcea odinioară în mănăstiri sau în catedralele episcopale, iar nu în bisericile de mir. De exemplu, în rânduiala Utreniei, la **Dumnezeu este Domnul** (ed. 1950, p. 61): «Apoi canonarhul, mergând și stând în mijlocul bisericii, spune glasul cu stihurile de mai jos...», etc. (ori se știe că astăzi nu mai există canonarhi nici în mănăstiri și nici la catedrale). Ba s'au păstrat până și în vocabularul acestor note de tipic unii termeni tehnici învechiți, care nu mai sunt înțeleși de oricine și care azi, în vremea atâtor prefaceri și înnoiri, ar putea fi înlocuiți, fără nicio pagubă, cu alții din vocabularul curent. De exemplu: «După aceea, obișnuita **stihologie**» (ed. 1950, p. 62). Dar de ce nu: **catisma** de rând, sau **citirea din Psaltire**?

Se înțelege că, în această formă, Liturghierul ortodox n'a putut fi util decât slujitorilor în vârstă și cu experiență, adică aceluia care, în momentul hirotoniei, știau deja să slujească. De ce folos poate fi însă acest Liturghier unui slujitor de curând hirotonit, fără practică și fără experiență și fără un confrate mai bătrân pe lângă el, care să-l învețe? Necesitatea unor îndrumări de tipic — despre felul cum trebuie să procedeze sau ce să facă preotul în cutare sau cutare moment al slujbei — s'a simțit desigur și în trecut și se vede din aceea că mai toate exemplarele vechilor ediții sunt adnotate cu mâna de preoți care s'au servit de ele și care au scris, din loc în loc, cu creionul sau cu pana: **aici cădește sau: deschide (închide) dveara (zăveasa)**, ș. a. m. d.

Astfel de indicațiuni sunt cu atât mai necesare astăzi, când se pune problema uniformizării ritualului slujbelor divine și când e în deoște cunoscută diversitatea sau felurimea practicilor rituale, dela preot la preot. Liturghierul din 1937 încercase să rupă cu tradiția trecutului, înmulțind și amplificând în chip simțitor îndrumările de tipic pe care le conținea (păcat că nu toate erau corecte). Noua ediție a ignorat însă sau n'a vrut să adopte mai nimic din adausele sau îmbunătățirile de ordin tipiconal ale ediției din 1937, ci a revenit la tipul tradițional în ceea ce privește indicațiunile despre acțiunea, ritualul sau ceremonialul divin. Am citat și până acum câteva exemple grăitoare în acest sens.

1. S'au păstrat și au fost neproduse, cu fidelitate, după edițiile dinainte de 1937, chiar notele de tipic al căror conținut nu mai corespunde deloc cu situația și cu practica generală actuală. Cităm astfel:

a) Mențiunea dela p. 119 că, în timpul Heruvicului, cădește diaconul (după Liturghierul rusesc), pe când în practica românească de azi preotul (protosul) e acela care cădește în acest moment al Liturghiei iar diaconul, dacă este, îl însoțește cu lumânarea (așa cum prevede și Liturghierul grecesc și cum prescrie și ediția din 1937).

b) Însemnarea dela p. 142 că diaconul îmbracă orarul cruciș **înaintea Sfințelor Uși** și abia în timpul ultimei rugăciuni citite de preot în taină înainte de împărtășire («Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase...»). Se știe însă că, în practică, diaconul schimbă orarul stând în mijlocul bisericii și ceva mai înainte, adică în timpul rugăciunii **Tatăl nostru**.

c) La p. 142 jos: «Iar când diaconul vede pe preot întinzând mâinile și atingându-se de Sfântul Trup, spre a face sfânta înălțare, zice cu glas: Să luăm aminte!». Dar cum poate să vadă diaconul (din mijlocul bisericii) pe preot (care se află în altar), când în acest moment ușile împărătești și dvera sunt închise? (vezi și Pr. P. Vintilescu, *Contribuții...*, p. 143, nota 251).

d) Atât la Liturghia Sfântului Ioan cât și la cea a Darurilor mai înainte sfințite, se prevede împărțirea anafurei de către preot, între Rugăciunea Amvonului și otpust (pp. 155 și 240). Dar se știe că, în practică, ea se face la sfârșit de tot, după otpust, așa cum era prevăzut în ediția 1937 și cum, de altfel, e plasată și în rânduiala Liturghiei Sfântului Vasile, chiar în edițiile mai vechi ca și în ed. 1950 (p. 207).

e) Tot din edițiile vechi s'au moștenit și unele mici nepotriviri de tipic. De exemplu, în rânduiala Liturghiei Sfântului Ioan, **Tatăl nostru** îl zice **strana** (p. 140), pe când la Liturghia Sfântului Vasile îl zice **Oel mai mare** (p. 202).

2. Ceva mai mult: ediția din 1950 e atât de fidelă față de litera edițiilor dinainte de 1937, încât reproduce din ele chiar și unele vădite greșeli. Astfel, la p. 288, în notița despre apolis sau otpust, citim: «Iar peste toată săptămâna, otpustul la sfârșitul Liturghiei se face cum am arătat mai sus la Vecernie și la Utrenie, după zile și nu se mai adaugă și numele sfântului a căruia este Liturghia...», etc. Adică tocmai pe dos, în loc să se spună că doar se adaugă și numele sfântului autor al Liturghiei.

De unde provine greșala? În edițiile dinainte de 1927 fraza în chestiune era așa: «Iar peste toată săptămâna, otpustul la sfârșitul Liturghiei se face cum s'a arătat mai sus la Vecernie și Utrenie, după zile, nu mai se adaugă și numele sfântului a căruia este Liturghia...», etc. (vezi de exemplu ediția 1921, p. 230). La tipărirea ediției 1927, s'a despărțit însă, probabil din nebagare de seamă, cuvântul numai în două, schimbându-se astfel cu totul înțelesul întregii fraze: «Iar peste toată săptămâna..., nu mai să adaugă și numele sfântului a căruia este Liturghia...» (p. 261). Conducându-se de această ediție, tipăritorii ediției din 1950 au luat greșala de bună și au desăvârșit-o, stilizând-o și mai lămurit (de altfel, la fel făcuse și ediția din 1937, p. 295).

3. Am fi nedrepti dacă n'am recunoaște însă că diortositorii ediției din 1950 au compensat aceste mici scăpări din vedere cu unele prețioase îndreptări în textul notelor de tipic reproduse după edițiile dinainte de 1937. Cităm în acest sens nota de tipic dela p. 148 jos-149, privitoare la rânduiala împărțirii slujitorilor în sobor de preoți și diaconi. Nota aceasta apare pentru prima dată în ediția Liturghierului de Iași 1818 (diortosit de Mitropolitul Veniamin Costaki), de unde e reprodușă în edițiile de Iași 1845, Neamț 1860, București 1887 și toate edițiile următoare tipărite la București (inclusiv cea din 1937), ca și în cea de Sibiu 1902. Dar numai în primele două ediții menționate aci (cele de Iași) a fost tipărită corect, adică fără nicio modificare. Începând cu ediția de Neamț 1860, se strecoară în ea următoarea schimbare, care reprezintă probabil o practică locală de pe vremea aceea, a mănăstirii Neamțu: diaconii vin cei

dintâi și primesc pârțicica din Sfântul Trup (înaintea preoților) și totuși protosul rămâne să-și ia pârțicica tot la urmă (după ce iau ceilalți preoți). Această greșeală a fost reprodusă apoi în toate edițiile următoare și este meritul tipăritorilor ediției din 1950 că au îndreptat-o și au fixat regula corectă (p. 149): cei dintâi își iau preoții pârțicica din Sfântul Trup (începând cu al doilea după protos), apoi protosul dă diaconilor și după aceea își ia și el însuși pârțicica (așa cum, de altfel, se și face peste tot în practică).

4. Cu toate că, precum am spus, ediția din 1950 a rămas, în general, la sobrietatea, laconismul și chiar felul de redactare al îndrumărilor de tipic din vechile Liturghiere, totuși, îngrijitorii ei au strecurat, pe alocuri, cu destulă abilitate, unele înnoiri față de vechile ediții, făcând adică mici precizări, adause și desvoltări în îndrumările de tipic, dintre care unele fuseseră introduse deja (cu altă stilizare) în ediția din 1937, iar altele constituiesc aportul original și exclusiv al diortositorilor ediției din 1950. Numărăm mai departe asemenea îndrumări cu care Liturghierul cel nou a fost îmbogățit față de edițiile dinainte de 1937.

a) În rânduiala Vecerniei (p. 21) se precizează că binecuvântarea pentru începutul Vecerniei se dă din fața Sfintelor Uși (ca și la începutul Ceasului al nouălea), adoptându-se astfel uzul mănăstiresc (de proveniență rusească), contrar Liturghierului din 1937, care recomanda uzul bisericilor de mir, adică binecuvântarea din fața Sfintei Mese (cum e la Greci și cum recomandă și tipicele manuale românești).

b) În rânduiala Utreniei s'au făcut precizări (adause) de tipic la citirea Evangheliei (p. 64): cum se citește Evanghelia Duminică și cum în zilele de sărbătoare din cursul săptămânii, cum se scoate Sfânta Evanghelie în naos, Duminică. La pagina 66 s'a introdus de asemenea notă despre readucerea Sfintei Evanghelii în altar, la sfârșitul Utreniei, numai că nota a fost pusă la loc nepotrivit: a fost intercalată, fără rost, în mijlocul notei din vechile ediții despre troparul dela sfârșitul Utreniei de Duminică.

c) În rânduiala Liturghiei s'a precizat modul cum se cântă **Doamne, mântuește pre cei bine credincioși** (p. 105) și felul cum se așează Sfânta Evanghelie pe Sfânta Masă, după citirea ei (p. 110); s'a adăugat o notă nouă despre felul cum se iau cinstitele Daruri la vohodul mare, la slujba în sobor de preoți fără diaconi (pp. 119-120). La sărutarea păcii în sobor (p. 126) s'a consemnat pentru prima oară în scris, conform practicii uzuale: «încheind cel dintâi: totdeauna...», etc. Tot acolo, la «Ușile, ușile...», s'a făcut mențiune despre deschiderea dverei, ca în ediția din 1937 (care însă prescria și deschiderea ușilor împărătești în același moment).

La paginile 126-127 se prevede încetarea clătînării Aerului deasupra cinstitelor Daruri, la cuvintele din Crez: «Și a înviat a treia zi...» (ca în ediția 1937, în Liturghierul grecesc și în practica generalizată mai peste tot).

La pagina 135 se menționează deschiderea dverei la Axion (ca în ediția 1937), iar la pagina 138 închiderea dverei după ecfonismul «Și să fie milele marelui Dumnezeu...» (vezi și ediția din 1937).

La sfârșitul rânduiei Liturghiei Sfântului Ioan (p. 158), s'a adăugat (ca și în ediția 1937), mențiunea despre obligația preotului de a-și citi moliftele de mulțumire pentru împărtășire.

La notița de tipic din fruntea Liturghiei Sfântului Vasile (p. 161), despre zilele din cursul anului când se săvârșește această Liturghie, s'a adăugat excepția pentru cazurile când cele două ajunuri (al Nașterii și al Bobotezei) cad Sâmbăta sau Duminica.

În învățătura de tipic dinaintea rânduiei Liturghiei celor mai înainte sfințite, unde se arată cum se pregătesc Agnețele pentru această Liturghie (p. 211), se menționează că aceste Agnețe se pun alături de cel dintâi sau **peste el** (în plus față de edițiile anterioare).

Se disting de asemenea, unele mici și utile adăuguri în textul **Povăturilor** dela sfârșitul Liturghierului (p. 361, r. 4-7 de jos în sus și p. 386, r. 20-22).

5. Întâlnim și unele **note noi de tipic, utile dar incomplete**. Astfel, la p. 122: după intrarea cu cinstitele Daruri «se lasă perdeaua» (fără a se adăuga și închiderea ușilor împărătești, cum făcea ediția din 1937). De asemenea, la p. 129, după ce preotul zice **Să mulțumim Domnului**, se prevede numai închiderea dverei, nu și închiderea Sfintelor Uși (cum se face azi peste tot în practică, ușile fiind deschise dinainte de «Darul Domnului nostru Iisus Hristos...»).

6. Prin unele din povăturirile cele noi de tipic, pe care ediția din 1950 le are în plus față de edițiile anterioare, se încearcă, din nefericire, consacra unele practici noi, izolate sau cu totul locale și sporadice, specifice fie unei regiuni a Ortodoxiei fie numai unor biserici sau preoți.

a) Astfel, la p. 113 se prevede închiderea dverei prea devreme și anume înainte de ectenia pentru catehumeni (după uzul greșit al unor biserici din Ardeal), pe când corect și în practica generală este să se închidă după această ectenie (așa cum prevedea de exemplu ediția din 1937).

b) La paginile 140 și 141 se prevede, de asemenea, deschiderea perdelei înainte de **Tatăl nostru** și, deci, închiderea ei după această rugăciune (cum fac unii preoți inovatori din Capitală). E semnificativ faptul că această notă a fost introdusă numai în Liturghia Sfântului Ioan, nu și în celelalte două Liturghii.

c) La pagina 137 s'a introdus (ca și în ediția din 1937) o notă dezvoltată de tipic despre binecuvântarea anafurei în timpul Axionului. Formula de binecuvântare recomandată aci («Doamne Iisuse Hristoase, pentru rugăciunile Maicii Tale, miluește-ne pre noi»), este însă **că** totul nouă față de cele pe care le găsim în practică sau chiar consemnate în scris (ediția din 1937 sau diferitele manuale de tipic, ca cel de Ic. D. Lungulescu). Având oarecare analogie cu **Rânduiala Panaghiei**, bănuim însă că ea ar putea fi de origine mănăstirească. La sfârșitul notei se interzice facerea anafurei din alte prescuri decât din primele două folosite la Proscomidie (adică cea din care se scoate Sfântul Agneț și cea din care se

scoate părticica Sfintei Fecioare); celelalte prescuri ar urma să fie mân-cate «de slujitor în altar, după potrivirea Sfințelor», ceea ce practic nu e posibil, mai ales când la Proscomidie se strâng multe prescuri.

În schimb, nu se pomeneste aci nimic despre spălarea mâinilor preo-tului, generalizată în practică mai peste tot și recomandată de tipice ca și de ediția din 1937.

7. Figura din rânduiala Proscomidiei, care reprezintă așezarea Sfân-tului Agneț și a miridelor pe sfântul disc (p. 80), e reprodusă după ediția din 1937, care la rândul ei o luase după edițiile din 1912 și 1927. În acea-stă figură se prevede miridă specială pentru ctitori (a treia din cele trei de sub sfântul Agneț). Ediția din 1937 fusese însă consecventă figurii, prevăzând și la locul respectiv din rânduiala Proscomidiei scoaterea mi-ridei și formula specială pentru pomenirea ctitorilor (p. 102), însă din prescura a patra, deci la vii. Mirida și formula erau prevăzute și în edi-țiile Liturghierului românesc din prima jumătate a secolului trecut, dar la morți, adică din prescura a cincia. Liturghierul din 1950 păstrează fi-gura din ediția anterioară dar nu mai prevede la locul respectiv scoaterea de miridă deosebită pentru ctitori, ci include pomenirea acestora în mo-lifta pentru pomenirea generală a morților, cu mențiunea: «aici pomeneste pe ctitori» (p. 87), așa cum fac edițiile din a doua jumătate a secolului trecut (Iași 1845, Neamț 1860, București 1887 și cele următoare). Este deci o inconsecvență care rămâne să fie înlăturată la viitoarea ediție a Liturghierului.

8. S'au făcut (probabil din greșeală) și unele suprimări sau omisiuni ale unor note de tipic, utile, care figurau în edițiile anterioare.

Așa, de exemplu, la pagina 119, după mențiunea că slujitorii zic în taină de trei ori imnul heruvimic, s'a suprimat continuarea: «Și după fie-care sfârșit se închină odată» (vezi, de exemplu, ediția 1927, p. 108). La pagina 135 s'a omis mențiunea *strana cântă*, înainte de textul Axionu-lui duminical (comp. ediția 1927, p. 123), încât se pare că Axionul face parte din rolul preotului, ca o continuare directă a efonisului pentru pomenirea Sfintei Fecioare. La pagina 138, înainte de textul ecteniei de după Axion, s'a omis de asemenea următoarea indicație din edițiile vechi: «Iar diaconul, luând binecuvântare dela preot și ieșind și stând la obiș-nuitul loc, zice...» (vezi de exemplu ed. 1927, p. 126).

În concluzie, Liturghierul cel nou se situează în general, atât în ceea ce privește textul sau cuprinsul rugăciunilor cât și povătuirile de tipic sau ceremonial, pe linia tradițională a edițiilor anterioare ale Liturghie-rului românesc. Deși nu a adoptat atitudinea net inovatoare și excesele ediției din 1937, recenta ediție face totuși un efort lăudabil de a aduce cât mai la curent atât stilul și vocabularul textului liturgic cât și îndru-mările scrise, de tipic și ritual, din edițiile anterioare, rămase mult în urmă față de practica generală actuală. Diortositorii au avut greaua sar-

cină de a da o ediție care să pună măcar temelia și începutul rezolvării marelui probleme a uniformizării felului de slujire pe tot întinsul Bisericii Ortodoxe Române; dacă și în ce măsură au reușit să se achite de această grea și nobilă sarcină, se va vedea cu timpul. În tot cazul, e greu de sperat ca opera lor să satisfacă toate așteptările sau să împace pe reprezentanții tuturor practicilor și variantelor rituale, regionale sau locale, destul de numeroase și de variate, care există astăzi înăuntrul granițelor Ortodoxiei românești.

Mai sunt, fără îndoială, destule revizuirii și îmbunătățiri de făcut, atât în ceea ce privește formularul (limba textelor) cât și tipicul sau rânduiala. Pe unele din ele le-am pomenit chiar, în trecut, în cursul acestui studiu comparativ. Să nădăjduim că ceea ce n'a izbutit să facă ediția din 1950 va face mai ales Tipicul cel nou, amănunțit, exact și uniform, la care se lucrează sub îndrumarea Sfântului Sinod și care este din ce în ce mai stăruitor cerut și așteptat de către preoțimea noastră.

CUPRINSUL PE ANUL 1951

Pagina

NUMERELE 1-2.

BRANIȘTE ENE, Pr. Prof., <i>Cultul Bisericii Ortodoxe Române, față de cultul celorlalte confesiuni creștine și al sectelor din țara noastră</i>	3— 25
LUNGU N., Conf., <i>Cântarea în comun a poporului în biserică</i>	26— 28
* <i>Cântările Sfintei Liturghii, după melodiile tradiționale bisericești, scris pe ambele notațiuni</i>	29— 60
NICOLAESCU N. I., Diac. Prof., <i>Actualitatea Epistolei I-a către Corinteni a Sf. Apostol Pavel</i>	61— 99
COMAN IOAN, Pr. Prof., <i>Idei misionare, pastorale și sociale privitoare la Sfinții Trei Ierarhi</i>	100—107
† THEOCTIST BOTOȘANEANU, <i>Întru pomenirea Protoiereului Alexandru Pavloviici Smîrnov, rectorul Academiei Teologice din Moscova</i>	108—120

NUMERELE 3-4.

VINTILESCU PETRE, Pr. Prof., <i>Contribuții la lămurirea unei controverse de tipic, privitoare la vohodurile Liturghiei</i>	121—134
* <i>Cântările Sfintei Liturghii (urmare)</i>	135—166
NICOLAESCU N. I., Diac. Prof., <i>Actualitatea Epistolei I-a către Corinteni a Sf. Apostol Pavel (urmare)</i>	167—213
GROSU PAVEL, Pr., <i>Rostul Postului</i>	214—222
COMAN IOAN, Pr. Prof., <i>Învățătura creștină despre bunurile economice</i>	223—240

NUMERELE 5-6.

REDACȚIA, <i>După trei ani</i>	245—256
STANILOAE D., Pr. Prof., <i>Condițiile mântuirii</i>	245—256
* <i>Cântări la Cateheze</i>	257—291
POPESCU TEODOR M., Prof., <i>Doctrina Bisericii Ortodoxe despre cultul sfinților, față de secta «Tudoristă»</i>	292—320
VASILESCU EM., Diac. Prof., <i>Istoria Religiiilor ca știință</i>	321—335
NEGOIȚA AT., Pr. Lect., <i>Ideie umanitare ale creștinismului</i>	336—355
MARCU GR. I., Pr. Prof., <i>Preocupări biblice neotestamentare în știința teologilor bulgară</i>	356—367

NUMERELE 7-8.

POPESCU TEODOR M., Prof., <i>Sfântul Apostol Pavel, Apostolul Neamurilor</i>	369—385
GALACTION GALA, <i>Dela «Mormântul gol» la porțile Damascului</i>	386—397
MOISESCU JUSTIN, Prof., <i>Sfântul Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine, în epoca apostolică</i>	398—416
MARCU GR. T., Pr. Prof., <i>«Omul cel nou» în concepția antropologică a Sf. Apostol Pavel</i>	417—429
MUNTEANU L., Pr. Prof., <i>Sfântul Apostol Pavel, muncitor cu brățele</i>	430—436
SOFRON VLAD, Pr. Prof., <i>Sfântul Apostol Pavel, păstor de suflete</i>	437—448
NICOLAESCU N., Diac. Prof., <i>Sfântul Apostol Pavel și creștinătatea actuală</i>	449—461
CACIULA OLIMP N., Pr. Dr., <i>Contribuția literaturii teologice române la înțelegerea personalității și activității Sf. Apostol Pavel</i>	462—480

NUMERELE 9-10.

BELEA NICODIM, Prot., <i>Indatoririle duhovnicului după Sfintele Canoane</i>	481—498
<i>Preoția — Lucrare cerească. Sfaturi și îndemnuri.</i> Spicuire după izvoare rusești de Pr. Pavel Grosu	499—513
NEGOIȚA AT., Pr. Lect., <i>Despre Sabat</i>	514—541
BELU DUMITRU, Pr. Prof., <i>Caracterul social al Rugăciunii Domnești</i>	542—551
NICOLAESCU N., Diac. Prof., <i>Cele patru Evanghelii, dovadă pentru jolosirea pâinii dospite la Sfânta Euharistie</i>	552—553
GRECU VASILE, Prof., <i>E autentic locul din Fl. Josephus, despre Domnul Iisus Hristos?</i>	559—562
BRANIȘTE ENE, Pr. Prof., <i>Noua ediție a Liturghierului românesc în comparație cu cele anterioare</i>	568—580

Manuscrisele, abonamentele și orice corespondență se trimit pe adresa : **Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, Str. Antim, Nr. 29, București V,** cu mențiunea: *Pentru Studi Teologice*—Revista Institutelor Teologice Universitare din Patriarhia Română.

C O S T U L R E V I S T E I :

<u>In țară:</u>		<u>In străinătate:</u>	
Pe an	400 lei	Pe an	1000 lei
Un număr	100 .	Un număr	200 .

In București, se poate cumpăra dela Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Str. Principatele Unite Nr. 60.

T I P O G R A F I A
INSTITUTULUI BIBLIC
și de
MISIUNE ORȚODOXĂ
Str. Principatele Unite, 60
B U C U R E Ș T I
Telefon 3.07.34